

**Canvi lingüístic en morfologia nominal a la
Conca de Tremp**

UNIVERSITAT DE BARCELONA

Facultat de Filologia

Departament de Lingüística General

Programa L'individu, el llenguatge i la societat (1992-1994)

**Canvi lingüístic en morfologia nominal a la
Conca de Tremp**

Tesi que presenta Sílvia Romero Galera per optar al títol de doctora en
lingüística general

Director: Dr. Emili Boix Fuster

Tutor: Dr. Albert Bastardas Boada

Barcelona, març de 2001

NOTA D'AGRAÏMENT

Aquesta investigació és un viatge personal guiat per la curiositat de relacionar aspectes i interessos que se m'han presentat separats, parafrasejant Edgard Morin és un intent de *comprendre la realitat* una mica millor. Es tracta d'un exercici lent que ha estat possible gràcies a la col·laboració i al suport de diverses persones que han impedit que decidís aturar-me i desistir en qualsevol revolt del camí. En primer lloc, he d'agrair la direcció pacient del Dr. Emili Boix, que m'ha ensenyat a trobar llum en els moments freqüents de foscor, i el tutelatge del Dr. Albert Bastardas, la seva predisposició i col·laboració. A continuació, vull donar les gràcies al Dr. Lluís Payrató, que em va introduir en la recerca i la docència a la Universitat de Barcelona; al Dr. Joan Julià, que em va acollir al Laborari de Fonètica de la Universitat de Lleida per continuar i ampliar la recerca; i a la Dra. Lúdia Pons, que em va facilitar la consulta de les enquestes, les bases de dades i les seves anàlisis de l'Atlas Lingüístic del Domini Català. També vull agrair de manera especial, la feina i l'actitud de les persones que han tingut la paciència de revisar capítols d'aquest treball i d'oferir-me'n els seus comentaris perquè pogués, sens dubte, millorar la meva feina. Moltes gràcies, doncs, al Dr. Joan Anton Rabella i la Dra. Josefina Carrera de la Universitat de Barcelona, altre cop al Dr. Joan Julià i a Imma Creus de la Universitat de Lleida i a Enric Vicente, que coneix i viu profundament l'administració local. Sense possibilitat d'ésser exhaustiva, no puc menystenir la col·laboració puntual de persones que m'han estimulat intel·lectualment i d'institucions que m'han facilitat ajut material. I, molt afectuosament, a la meva família i al Daniel, per tot.

*“Hem viscut per salvar-vos els mots
per retornar-vos el nom de cada cosa”*
Salvador Espriu

0. INTRODUCCIÓ

Durant els darrers decennis, els àmbits d'ús lingüístic han augmentat, s'han diversificat i, sobretot, s'han generalitzat paral·lelament als canvis econòmics, polítics, tecnològics i culturals de la societat occidental. En molts casos, a causa de les reformulacions de certs espais de comunicació, s'ha assistit a modificacions substancials en les relacions entre els parlants i el context en què interaccionen. Les activitats de l'administració local, per exemple, en són un cas paradigmàtic i proper pel canvi que han experimentat les relacions entre l'administració i els administrats, la participació dels quals ha adquirit una gran importància. En aquest àmbit, l'Estat espanyol ha viscut una transformació suplementària per l'adveniment de la democràcia; per a la llengua catalana, aquest fet ha comportat, a més, la recuperació d'un gran espai d'ús lingüístic.

En aquest context, un punt a considerar són les condicions desfavorables d'accés de la llengua catalana a àmbits d'ús nous o reformulats pel caràcter de llengua minoritària, la fragmentació de l'espai

comunicatiu, la presència i disponibilitat del castellà, o el retard cronològic respecte a d'altres llengües de cultura. Aquesta qüestió implica tenir en compte un segon nivell, el del comportament de les diferents varietats geogràfiques del català davant d'aquesta situació, que també cal considerar amb deteniment. Una primera aproximació a aquest plantejament ens porta a suposar que l'adequació a les noves situacions creades per l'expansió de les relacions socials secundàries pot presentar una dinàmica diferenciada en el cas concret del català nord-occidental. Ens trobem davant de l'única varietat geogràfica del Principat que no pertany al bloc oriental i aquesta particularitat la situa més distanciada de la llengua escrita i de la varietat oral prestigiosa, així com també del valencià, la varietat històrica amb què comparteix bloc dialectal, perquè aquesta varietat ha incorporat part de les seves especificitats a la llengua normativa i a l'estàndard. En aquest sentit, no s'han de perdre de vista les circumstàncies recents de vehiculació de la varietat estàndard a través de l'escola i dels mitjans de comunicació, que poden propiciar una major disponibilitat de la varietat central –per ser, també, la més propera a la llengua escrita. A més, cal afegir altres factors de tipus social que afavoririen el contacte interdialectal com l'augment de la mobilitat de la població, que per motius laborals, acadèmics o socials afecten especialment les comarques de muntanya. La incidència d'aquests i altres aspectes anivelladors s'ha manifestat en altres casos en un retrocés de característiques diferencials de les varietats geogràfiques a favor de la progressió de les variants més generals.

Dins del domini nord-occidental, la varietat escollida per a l'anàlisi és la parla de la Conca de Tremp, una àrea de doble transició entre el conjunt dialectal ribagorçanopallarsès i el lleidatà, que s'aglutina a l'entorn de la ciutat de Tremp –amb prop de 6.000 habitants és un dels nuclis urbans més grans del Pirineu occidental. Aquests dos aspectes han influït destacadament en la tria d'aquesta varietat poc estudiada: d'una banda, el caràcter de zona de transició, conformat per diverses circumstàncies històriques, geogràfiques, econòmiques i també lingüístiques que exposarem al capítol 2.1; i, d'altra banda, el component semiurbà, que podria propiciar la presència d'innovació en aquesta àrea.

Els materials d'anàlisi que hem aplegat articulen un corpus de llengua oral, recollit, tractat i processat segons els criteris tècnics i metodològics especificats al capítol 3. Els paràmetres previstos hauran de permetre descriure l'ús lingüístic actual a partir d'una situació comunicativa oral formal concreta: la sessió plenària de l'administració local –caracteritzada a 2.2– que, tot i la seva estructura legalment establerta, presenta una notable diversitat de modalitats de parla que se situen a diferents nivells en l'escala de formalitat. Aquest tipus de situació comunicativa ofereix l'avantatge suplementari de tractar-se d'una situació preexistent que permet treballar amb dades no reactives.

L'objectiu d'aquest treball consisteix, doncs, a descriure les característiques l'ús oral contemporani de la varietat de parla de la Conca de Tremp, àrea de transició intradialectal i semiurbana, com a condició prèvia

per contribuir a conèixer els estadis de variació i canvi lingüístics en què es troben diversos trets morfològics i a establir la possible incidència de determinats factors lingüístics i extralingüístics en la seva evolució. El canvi lingüístic, que s'estudia en temps aparent, s'inscriuria en el procés de convergència lingüística que afecta la varietat nord-occidental i, en general, aquelles varietats dialectals diferents de la varietat estàndard. Dit altrament, pretenem aportar informació sobre les característiques de l'ús lingüístic real que ens permeti completar i actualitzar els trets particulars d'aquesta comunitat de parla, i alhora analitzar l'estat del procés de canvi lingüístic de diversos trets morfològics seleccionats, així com la influència que hi exerceixen factors de caràcter lingüístic i extralingüístic –caracteritzats al capítol 4. Entre aquests factors destacariem, *a priori*, que: *a)* el nivell d'estudis, la competència en català escrit i el grau de preparació del discurs podrien induir a la tria de variants estàndard; *b)* el procés de substitució de formes plenes per formes reforçades s'estaria completant en els casos de les formes plenes de l'article definit masculí i dels pronoms personals singulars de CD i CI –dues de les cinc variables lingüístiques analitzades–; i *c)* l'estratificació per edats generaria, previsiblement, comportaments més conservadors entre els informants més grans.

En conjunt, doncs, l'anàlisi quantitativa de les cinc variables morfològiques que desenvolupem al capítol 5 –l'article definit masculí, les formes personals singulars i de primera persona plural dels pronoms febles, l'adjectiu demostratiu i els possessius femenins d'un sol posseïdor– pretén descriure les produccions reals dels parlants i analitzar-ne la possible

INTRODUCCIÓ

incidència de diversos factors lingüístics, contextuals i socials. El marc teòric i metodològic per portar a terme aquesta anàlisi parteix de la sociolingüística de la variació, es concreta en la utilització del programa estadístic GoldVarb 2.0, i combina conceptes i aportacions d'aquest corrent sociolingüístic amb aportacions procedents dels estudis de contacte de llengües, tal com exposarem tot seguit al capítol 1. El treball es completa amb capítols annexos que incorporen les dades dels informants, el conjunt de dades tractades, la transcripció del corpus i els resultats complets de l'anàlisi quantitativa, efectuats amb GoldVarb 2.0.

*“Man’s yesterday may ne’er be like his morrow:
Nought may endure but mutability”*
Percy Shelley

1. MARC TEÒRIC

1.1 La sociolingüística i els estudis sobre variació i canvi lingüístics

La variació i el canvi lingüístics en general són camps d’estudi compartits per diferents disciplines com la dialectologia, que s’ocupa de les relacions que s’estableixen entre la variació i el territori, o la sociolingüística, que treballa en un marc explicatiu format pels factors lingüístics i socials que incideixen en la variació. De fet, des de mitjans del segle XIX, diferents escoles i corrents lingüístics han tractat les causes internes i externes que intervenen en el canvi lingüístic. Així, la lingüística historicocomparativa inicia els estudis sobre el canvi en els sons del llenguatge¹. Els neogramàtics Osthoff i Brugmann² estableixen que els

¹ “La demostració de com les lleis fonètiques han donat origen a la diversitat de llengües indoeuropees, a partir d’un origen comú, i la formulació precisa d’aquestes regles, són, de fet, dues grans consecucions dels gramàtics comparatistes. Però ho és més encara, i amb efectes permanents, la constatació que en resulta: que els canvis funcionen en termes de regles i que aquestes regles són objecte de formulació explícita.” (Viaplana, 1996b: 48).

² Osthoff, H.; Brugmann, K. (1878): *Morphologische Untersuchungen*. I. Leipzig. Citats a partir de Varvaro (1968/1988: 98-99), Aitchison (1991/1993: 28), Arens

canvis lingüístics estan dirigits per dos principis: el de regularitat sense excepcions del canvi fonètic, guiat per regles únicament fonètiques³, i el de l'analogia, que actuaria com a mecanisme regularitzador dels desajustaments provocats pel canvi fonètic en relació amb la funció gramatical. A banda de les refutacions posteriors que patirà la llei fonètica –per part de Schuchardt, la geografia lingüística o la fonologia generativa, entre d'altres⁴–, els neogramàtics són els primers a constatar que el canvi lingüístic és regular i sistemàtic.

A finals del segle XIX, Gilliéron revoluciona la lingüística romànica en presentar cartografiats els resultats de l'estudi de diferents fenòmens lingüístics en grups de localitats, en comptes de descriure la parla en conjunt com ja feia la dialectologia tradicional. Des de la geografia lingüística⁵ es comparteix la idea neogramàtica segons la qual el canvi fònic és el motor dels canvis lingüístics. Tanmateix, es demostra que el canvi no es produeix simultàniament sinó gradualment en mots de les mateixes característiques contextuals. També es considera que el

(1977: 457), Viaplana (1996b: 51-52) i Colomina (1999: 19).

³ “Cualquier cambio fonético, hasta donde procede mecánicamente, se cumple según leyes sin excepciones; es decir que la dirección del movimiento fonético es constantemente la misma entre todos los pertenecientes a una comunidad lingüística, salvo que se presente la escisión dialectal, y todas las palabras en las que el sonido sujeto al movimiento fonético aparece en las mismas condiciones se aferran sin excepciones a la mutación” (Varvaro, 1968/1988: 99).

⁴ Ja en les primeres recerques dialectals més o menys deutes de la doctrina neogramàtica, com és el cas dels treballs de l'abbé Rousselot i de Gauchat (finals segle XIX-inicis segle XX), es comença a posar de manifest l'incompliment dels postulats d'Osthoff i Brugmann (vegeu Viaplana, 1996b: 53-54).

⁵ Veny (1978: 7-37) ofereix una visió exhaustiva dels estudis de geografia lingüística

canvi fonètic regular i l'analogia no són principis suficients per donar raó d'aquests canvis, de manera que per explicar els processos de canvi cal preveure la incidència d'altres factors com la voluntat de claredat dels parlants o el contacte interdialectal (vegeu Colomina, 1999: 19). En aquesta època, concretament el 1872, J. Schmidt proposa la teoria de les ones –*Wellentheorie*–, que serà represa i reformulada per Bailey un segle més tard i referenciada per diversos models actuals de la difusió lingüística: geogràfica, lèxica, social o gramatical. A grans trets, aquesta teoria sosté que les innovacions lingüístiques es propaguen des de diversos centres i que aquesta propagació pot generar tant convergència lingüística, per acció de la varietat prestigiosa, com divergència, pel pes polític o cultural del centre difusor; és a dir, es descartaria l'existència de canvis generals i simultanis perquè els dialectes estan contínuament relacionats (vegeu Colomina, 1985: 22-23).

A començaments del segle XX, Saussure (1916/1991: 174-206), que situa els canvis lingüístics en el terreny de la lingüística diacrònica, entén la dificultat d'establir les causes del canvi fonètic –d'efectes “*il-limitats i incalculables*” (Saussure, 1916/1991: 187)–, que és contrarestat per l'efecte de l'analogia. Malgrat invalidar el principi de la llei fonètica, Saussure reconeix l'aportació dels neogramàtics per descobrir els canvis fonètics i l'analogia com a principals factors d'evolució de les llengües.

L'aplicació dels postulats estructuralistes a la lingüística històrica es concreta en l'estructuralisme diacrònic que, principalment des del

en el domini lingüístic català.

Cercle Lingüístic de Praga, proposarà superar l'atomisme neogramàtic i passarà a considerar que el canvi es troba condicionat pel sistema lingüístic en què té lloc, de manera que l'explicació de per què es produeix es busca en l'estructura interna del sistema (vegeu Coseriu, 1958/1988: 210).

La intersecció entre l'estructuralisme i la geografia lingüística triga a donar resultats, però es concreta especialment en les aportacions de Weinreich (1954) que, a grans trets, planteja l'estudi de les diferències i les semblances entre sistemes dialectals. En aquest estudi de 1954 *–Is a Structural Dialectology possible?–* introdueix el concepte de *diasistema*, pensat per permetre reflectir les diferències parcials d'inventari i de distribució entre diversos dialectes⁶ (vegeu Veny, 1986: 176-180).

La gramàtica generativa –centrada en la construcció d'un model que doni compte de la competència lingüística d'un parlant-oient ideal i porti a descobrir la gramàtica universal– tampoc no oferirà en un primer moment una cobertura teòrica operativa per a la dialectologia o la lingüística històrica. Més endavant, la dialectologia generativa –que aplica els conceptes de la gramàtica generativa a la descripció dels dialectes– posarà en relació el canvi lingüístic i la diferenciació dialectal⁷ i establirà que un canvi va més enllà de la modificació d'un tret, perquè implica una alteració gramatical, per tant, un canvi fonològic també pot veure's

⁶ “Resulta particularment útil per a descriure la situació dels parlars de transició, si bé cal reconèixer que és un mètode que es troba en vies d'experimentació encara amb notòries limitacions.” (Veny, 1986: 178).

⁷ Viaplana (1999) ofereix un aplicació recent d'aquest mètode a l'estudi del català

circumscrit per factors morfològics i sintàctics (Kiparsky, 1970/1975: 317). En definitiva, s'entén sempre que el canvi lingüístic es produeix a nivell de la competència lingüística del parlant.

Tal com assenyala Colomina (1985: 13), la limitació principal dels models teòrics per a l'estudi de la variació i el canvi lingüístics de neogramàtics, estructuralistes i generativistes rau en el fet que es basen en la llengua entesa com a estructura homogènia. Aquesta idealització de l'objecte d'estudi els hauria allunyat dels processos reals de canvi lingüístic i els hauria conduït a interpretacions restringides.

Des dels anys 60, la sociolingüística⁸, en tant que disciplina científica centrada en l'estudi de la llengua en el seu context social, s'ocupa fonamentalment de descriure la variabilitat lingüística a tota la comunitat de parla, en conseqüència tracta els canvis lingüístics en curs en relació amb els mecanismes lingüístics i socials que els determinen. Aquesta perspectiva, entesa en sentit ampli, incorpora a l'estudi dels processos de variació i de canvi lingüístics l'anàlisi de fenòmens socials i individuals com el contacte i l'aprenentatge de llengües.

No és el nostre objectiu entrar a tractar la història de la sociolingüística; tanmateix, considerem necessari referir-nos breument a les grans línies actuals d'investigació per tal de contextualitzar-hi el nostre treball. Un dels aspectes característics, ja des dels inicis dels estudis

nord-occidental (també es pot consultar Viaplana 1981, 1994 i 1996a).

⁸ El terme *sociolingüística* va ser utilitzat per primer cop per H. C. Currie, el 1952. Generalment, es considera que *Languages in Contact*, publicada el 1953 per Uriel Weinreich, és la primera obra de temàtica pròpiament sociolingüística. Tanmateix, aquesta etiqueta i aquesta disciplina no començaran a utilitzar-se i a definir-se plenament fins als anys 60 (cf. Chambers, 1995: 15; Boix & Vila, 1998: 12).

sociolingüístics, és la interdisciplinarietat que li ha permès adoptar i adaptar conceptes i tècniques d'anàlisi procedents de les diverses ciències socials. La sociolingüística s'ha situat en el punt d'intersecció entre corrents relacionats amb l'estudi de l'estructura de la llengua –entre els quals es troben la pragmàtica, l'anàlisi del discurs, la sociolingüística quantitativa o els estudis de contacte de llengües– amb altres disciplines que s'ocupen d'estudiar l'estructura social –com el cas de l'antropologia, l'etnografia de la comunicació, la sociologia de la llengua o la planificació lingüística⁹ (Boix & Payrató, 1994: 107).

Seguint el criteri de la interdisciplinarietat, Boix & Vila (1998: 13) distingeixen tres dimensions d'interrelació de la sociolingüística: 1) la *dimensió social-col·lectiva*, en què s'inscriu la sociologia de la llengua i altres disciplines d'arrel antropològica com l'etnografia de la comunicació, l'etnometodologia o l'anàlisi de la conversa; 2) la *dimensió individual-mental*, lligada estretament a la psicologia i ocupada en l'estudi de les actituds i en aspectes relacionats amb el contacte i l'ensenyament de la llengua; i 3) la *dimensió lingüística-estructural*, més estrictament lingüística.

Actualment, les diferents tendències d'estudi sociolingüístic s'agruparien a l'entorn de tres grans línies de treball: la sociologia del llenguatge, l'etnografia de la comunicació i la sociolingüística quantitativa

⁹ Labov (1972/1983: 236) considera *sociolingüística en sentit ampli* l'etnografia de la comunicació, la sociologia de la llengua, la planificació lingüística i els estudis sobre substitució lingüística; mentre que l'estudi de l'estructura de la llengua dins del context social de la comunitat de parla és el camp de la *sociolingüística estricta*. En aquesta mateixa línia s'inscriu la dicotomia de Fishman (1972) entre *macrosociolingüística* i *microsociolingüística* (cf. López Morales, 1989: 22; Gimeno & Montoya, 1989: 25-26; Moreno Fernández, 1998: 301).

(Moreno Fernández, 1998: 299). Precisament, la contribució d'aquestes disciplines al desenvolupament de la sociolingüística, que parteix de les assumpcions que la variació és inherent a l'ús lingüístic i que la llengua presenta una heterogeneïtat estructurada, no anàrquica i relacionada amb factors externs i interns, ha estat un aspecte fonamental. Concretament, la perspectiva de l'etnografia de la comunicació –que arrenca dels treballs d'antropologia lingüística de Boas i de Sapir, i de les aportacions de l'antropòleg britànic Malinowski– es defineix com el marc per a l'estudi de la llengua entesa com a comportament cultural (Hymes, 1962/1968). Aquesta disciplina desenvolupa els conceptes de *competència comunicativa*¹⁰ o conjunt d'habilitats comunicatives apreses que permeten al parlant adequar-se a les diferents situacions comunicatives (vegeu Castellà, 1992: 103-113; Tusón, 1995: 65-72; Boix & Vila, 1998: 121); *comunitat lingüística*, concebuda com a comunitat de parlants que comparteix la competència lingüística i la competència comunicativa¹¹ (Duranti, 1988: 217); *repertori lingüístic*, entès com a conjunt de recursos lingüístics i comunicatius de què disposa un parlant d'una comunitat lingüística; i *situació comunicativa* o unitat bàsica d'interacció verbal –

¹⁰ Aquest concepte inclou la competència gramatical en el sentit de la gramàtica generativa –competència lingüística o domini del codi lingüístic– com una de les seves habilitats que, a partir de la proposta de Canale & Swain (1980), citats a partir de Boix & Vila (1998: 116), són: la competència gramatical, la competència sociolingüística –capacitat d'adequació de qualsevol varietat al context comunicatiu–, la competència discursiva –capacitat de produir textos coherents i cohesionats–, i la competència estratègica –capacitat d'esmenar problemes comunicatius.

¹¹ Aquest concepte, que defineix la unitat social que estudia la sociolingüística, incorpora diferents elements que permeten considerar que un grup de parlants conforma una comunitat lingüística: bàsicament la consideració que comparteixen els mateixos usos lingüístics i normes sociolingüístiques (es pot consultar una síntesi a Boix & Vila, 1998: 118).

encara que no necessàriament– caracteritzada per diferents elements situacionals i integrada per diversos actes comunicatius (Hymes, 1972: 22).

La publicació del treball de Weinreich, Labov & Herzog (1968), que estableix els principis empírics de la teoria del canvi lingüístic, suposa començar a reconèixer la importància de la perspectiva històrica en l'explicació de la variació sincrònica. Els cinc principis o problemes empírics plantejats pels autors en l'anàlisi dels mecanismes del canvi són: *a)* la determinació de les restriccions universals que circumscriurien el sentit i la direcció del canvi (*constraint*), *b)* la identificació de l'etapa de transició gradual entre els diferents estadis històrics d'un canvi (*transition*); *c)* la inserció del tret en procés de canvi en els seus contextos extralingüístics i lingüístics (*embedding*), *d)* la identificació del nivell de consciència social sobre els canvis (*evaluation*) i *e)* la identificació dels factors lingüístics i socials que motiven el canvi, és a dir, la localització social i temporal dels parlants innovadors (*actuation*). En definitiva, Weinreich, Labov & Herzog sintetitzen la seva aportació en set principis generals del canvi lingüístic: *1)* el canvi lingüístic no és producte de l'atzar; *2)* la llengua presenta una heterogeneïtat ordenada; *3)* no tota variabilitat en l'estructura lingüística suposa un canvi, però tot canvi pressuposa variabilitat; *4)* el canvi no és instantani; *5)* el canvi es produeix en la gramàtica de la comunitat de parla; *6)* el canvi es difon a tota la comunitat de parla, i *7)* els factors lingüístics i socials apareixen interrelacionats en la difusió del canvi (cf. Colomina, 1985: 41-42).

A partir dels anys 70, la perspectiva de la sociolingüística

quantitativa concreta que aquesta variabilitat es pot descriure a partir de *regles variables*, a les quals es poden assignar valors probabilístics que permeten predir la probabilitat d'ocurrència de les variants, reflex de la competència lingüística, i establir la influència que hi exerceixen els factors explicatius de tipus lingüístic o extralingüístic (Rousseau & Sankoff, 1978; Sankoff & Labov, 1979). Aquesta concepció, elaborada a partir dels plantejaments de Weinreich, Labov & Herzog, permet estudiar els canvis lingüístics en fase de desenvolupament, de manera que es pugui arribar a descriure i a pronosticar-ne la direcció que seguiran en el futur. Seguint aquesta línia, la saga de programes informàtics VarbRul possibilita l'anàlisi de la variació lingüística a partir de procediments matemàtics que converteixen en probabilitats teòriques les ocurrencies de les variants d'una variable documentades en mostres representatives de parla real¹².

La sociolingüística quantitativa presenta dos models gramaticals per explicar la variació sistemàtica: el paradigma quantitatiu de Labov, que concep la variació i el canvi com a aspectes estructurals del llenguatge; i el paradigma dinàmic, desenvolupat per Bailey, Bickerton i De Camp¹³, que s'aplica especialment a la recerca sobre varietats de

¹² Entre les diferents innovacions que ofereixen les successives versions del programa, VarbRul 2S (Sankoff, 1979) i GoldVarb 2.0 (Rand & Sankoff, 1990), la versió per a Macintosh que utilitzem en la nostra recerca, analitzen exclusivament variables binàries i incorporen un càlcul de probabilitat logarítmica a partir d'una anàlisi de regressió múltiple, que selecciona els factors explicatius que presenten una incidència significativa en l'aparició de la variable.

¹³ Bailey (1973) (re)formula la teoria de les ones de Schmidt (1872) a partir de la consideració que el canvi lingüístic s'originaria en un estrat social des d'on s'expandiria, en forma d'ona, a través dels diferents contextos més o menys favorables al canvi. Bickerton (1973) considera que existeix un *continuum* evolutiu des de l'aparició de la variant fins a la generalització del seu ús i que la variació inherent a nivell individual és una conseqüència més del procés de canvi lingüístic. De Camp (1973), com Bailey i Bickerton, entén que la variabilitat lingüística es pot

transició com les llengües criolles i que pretén construir gramàtiques polilectals que permetin representar la competència lingüística d'un parlant nadiu, a partir de la formulació d'escales d'implicació que reproduïen la transició històrica i/o geogràfica entre uns lectes i altres (cf. Montoya, 1986: 13). Des d'aquesta perspectiva, la variació és concebuda com a etapa del canvi lingüístic, davant dels plantejaments del paradigma quantitatiu que entén que l'existència de variació –indici de canvi lingüístic i element present en tot procés de canvi– no implica necessàriament l'existència d'un canvi en curs.

Comparativament a altres aspectes relacionats amb el canvi lingüístic, en conjunt no es disposa de gaires estudis sobre l'origen del canvi lingüístic natural. La disciplina que més s'ha ocupat d'aquest tema, a més de centrar-se en el procés i en el resultat del canvi lingüístic, ha estat la lingüística històrica. Aquesta disciplina s'ha interessat a construir un model explicatiu universal per als fenòmens de canvi lingüístic. Tanmateix, la influència de l'estructuralisme va produir un distanciament entre la lingüística general i la lingüística històrica, entre la sincronia i la diacronia, possiblement com a conseqüència de la qual es va estendre la consideració de l'excepcionalitat i de la singularitat dels canvis lingüístics (cf. Gimeno Menéndez, 1995: 11-14). L'alternativa a la lingüística històrica arribarà també arran dels postulats de Weinreich, Labov & Herzog –dèiem que conceben la llengua com a heterogèniament estructurada i consideren que la variabilitat forma part de la competència sociolingüística dels parlants–, moment en què es

expressar en escales d'implicació, que permeten ordenar els parlants i els contextos lingüístics i mostrar la difusió d'un canvi.

començarà a desenvolupar la sociolingüística històrica, centrada en la reconstrucció d'estats anteriors de llengua a partir de l'estudi del canvi lingüístic en moviment (cf. Gimeno Menéndez, 1990: 89).

Els estudis sobre la innovació lingüística se centren en diferents fronts, perquè pot ser propiciada per diferents factors: *a)* de tipus psicosocial: vacil·lacions (Sapir, 1921/1985: 178), inseguretats lingüística (Gadet, 1989: 15), expressivitat i economia lingüística (Chambers, 1995: 235), hipercorrecció (Chambers & Trudgill, 1980/1994: 132), actituds (López Morales, 1989: 236; per a les actituds dels joves barcelonins vegeu Boix, 1993; per a actituds interdialectals podeu consultar el treball pioner de Pueyo, 1980 per al lleidatà i també Massip, 1996 per al tortosí), *b)* de caire individual: *lapses linguae*, jocs verbals, *baby talk* (es pot consultar, per exemple, López Morales, 1989: 243 o Aitchison, 1991/1993: 117-138) o *c)* de caràcter social: la densitat de la xarxa sociocomunicativa (vegeu l'estudi de Milroy, 1980 sobre Belfast), el sexe, l'edat, el prestigi encobert o la classe social, segons Aitchison (1991/1993: 138) contribuirien a potenciar o accelerar tendències de canvi preexistents, ja que aprofitarien punts dèbils del sistema. Així per exemple, el canvi lingüístic es podria originar en la classe social més baixa, seguint la premissa segons la qual l'aïllament respecte de l'estàndard propiciaria la innovació; també en la classe alta, en què seria assimilat com a element de prestigi; o en un grup social intermedi, que el difondria a través d'interacció social. Per tant, un canvi lingüístic es podria iniciar en qualsevol grup social situat a qualsevol nivell

jeràrquic¹⁴, però això no significa que tots els canvis lingüístics hagin d'estar vinculats a un grup social concret. En les etapes inicials no es produiria covariació amb el factor estil, mentre que en la fase de desenvolupament i de difusió d'un canvi –canvi en curs– generalment s'observaria l'estructura piramidal segons l'edat, és a dir, que el canvi tendiria a presentar major incidència entre els més joves. El canvi afectaria totes les classes socials quan es trobés en estat avançat, seria en aquest moment que podria aparèixer estigmatitzat (Labov, 1972/1983: 363): els parlants tindrien un coneixement conscient del canvi i s'observarien comportaments d'inseguretat lingüística com vacil·lacions o hipercorreccions. En aquest marc per a l'estudi del canvi lingüístic proposat per la sociolingüística laboviana s'integren els factors que incideixen en el canvi i les actituds dels parlants envers aquest procés. S'estableixen, doncs, tres categories d'elements que presenten variació social (vegeu Labov, 1994: 78-ss; Turell, 1995: 25-26): *a)* els *indicadors*, que mostren estratificació social en l'ús de les variants, però no són percebuts com a elements diferencials pels parlants; *b)* els *marcadors*, que presenten distribució social i estilística i afecten la percepció de l'estatus de l'emissor; i *c)* els *estereotips*, que són aquells trets objecte de correcció i ultracorrecció, per tant, obertament percebuts i conscients. En el cas català, Boix (1998: 145) apunta la iodització i el ieisme com a casos d'estereotips; segurament podrem afegir a aquests exemples el cas de l'article etimològic i de les formes pronominals plenes *me*, *te*, *se* i *mos* en el català nord-occidental, que són alguns dels

¹⁴ El canvi lingüístic podria començar també en grups petits i, fins i tot, en individus. En aquests casos també tindria possibilitat d'estendre's i arribar a generalitzar-se per mimesi (es pot consultar Bright, 1997: 85).

trets que estudiarem.

Des del punt de vista social, els conceptes d'*habitus*, *capital*, *camp* i *mercat lingüístic* actuen de marc per a l'anàlisi dels usos lingüístics, de les seves representacions ideològiques i dels processos de canvi lingüístic –per als conceptes d'*habitus*, *capital* i *camp*, vegeu, per exemple, Bourdieu (1982) i Bourdieu & Wacquant (1992/1994: 71-118); per al concepte de mercat lingüístic, que també tractem a 4.2.2, Sankoff & Laberge (1978: 239). La funció d'aquests conceptes consisteix precisament a aclarir els espais de relació de l'ús, les representacions i els canvis, així com les relacions amb altres factors no lingüístics (Boix, 1998: 139-140):

“Els habitus són ‘esquemes de percepció, representació i acció’, estructurats i estructuradors, que caracteritzen diferents actors i grups socials en llurs pràctiques tant conscients com infraconscients. (...) Els camps són espais socials que tenen unes regles de joc específiques de manera que els capitals que s’hi empren tinguin més o menys valor, per exemple, el camp immobiliari, el d’un determinat esport, el de l’art o un determinat tipus d’art. Els capitals són els recursos econòmics, de relacions socials, culturals, lingüístics i simbòlics, que tenen un valor variable i tenen una distribució desigual entre la població que competeix en els diferents camps del mercat.”
(Boix, 1998: 139)

Tanmateix, es donen altres posicions alternatives que poden originar canvis lingüístics. Precisament, l'existència d'aquestes divergències pot contribuir a explicar les dificultats amb què es troben les intervencions planificades en el cas mateix del català per aconseguir canviar determinats usos lingüístics en àmbits no oficials o a nivell col·loquial (Boix, 1998: 140).

Els processos d'estandardització i de tot tipus d'intervenció sobre l'estatus i el corpus de la llengua són canvis lingüístics producte de decisions promulgades institucionalment i que generalment impliquen grans grups socials, comunitats lingüístiques senceres i estructures lingüístiques completes. La *planificació lingüística*, entesa en sentit ampli i inscrita en la sociolingüística aplicada, és la disciplina que, a partir de l'anàlisi dels processos socials de manteniment o de substitució lingüística, proposa mesures que introdueixin canvis en els comportaments lingüístics públics i privats (Payrató, 1997: 91). A partir d'aquesta definició, pot derivar una perspectiva d'estudi del canvi lingüístic en la línia assenyalada per Rubin & Jernudd (1971: xvi), segons la qual la planificació lingüística seria un procés de canvi lingüístic deliberat: "*Language planning as language change is generally considered to be deliberate language change*".

Al terme planificació lingüística i als diferents processos que s'hi relacionen, s'hi associen diverses denominacions i diferents nocions que configuren una terminologia complexa i una polisèmia freqüent. De fet, el terme *planificació lingüística*¹⁵ ha estat àmpliament desenvolupat, però segons els àmbits territorials s'han utilitzat sota altres denominacions com *política lingüística* o *normalització lingüística* – especialment a l'àmbit català–, *aménagement linguistique* –en l'àmbit

¹⁵ Va ser utilitzat per primer cop per Einar Haugen el 1959 a l'article "Language Planning in Modern Norway". *Anthropological Linguistics* 1, 3, aplicat a l'estandardització del noruec, tot i que aquest mateix autor afirma que Weinreich el va usar primer en una conferència (Cooper, 1989/1997).

francòfon, sobretot a Québec¹⁶–, *glotopolítica*, *gestió lingüística*, etc., i amb significats parcialment coincidents o com a sinònims equivalents que han tingut un abast irregular. Així, per exemple, la denominació *estandardització lingüística* s'utilitza en sentit restringit com a sinònim de planificació lingüística, és a dir, que s'entén com a construcció i vehiculació d'una varietat estàndard per a la comunicació pública, circumscrita a aspectes de planificació del corpus (Bastardas, 1994: 32-33). En altres autors en canvi, el terme estandardització es presenta com a sinònim de normalització lingüística. Per al cas de la sociolingüística catalana, Branchadell (1987: 22-23) fa notar que l'única tradició o línia sociolingüística en què el terme normalització lingüística s'ha utilitzat de vegades com a sinònim de planificació lingüística, de vegades per denominar un dels processos implicats en la planificació lingüística. És el cas, per exemple, d'Aracil (1965/1986) que entén la normalització lingüística com a procés sociopolític i lingüísticocultural que permet fer front a la substitució lingüística d'una llengua. Ninyoles (1971), en canvi, equipara la normalització lingüística al procés de codificació i d'estandardització d'una llengua. En qualsevol cas, a la denominació normalització lingüística se l'ha dotat de continguts controvertits i popularitzants. Amb tot, una de les característiques més rellevants del procés de normalització lingüística en què es troba immersa la llengua catalana seria la rellevància atorgada al component social en els processos de planificació lingüística. Aquest punt de vista es troba, per exemple, a Bastardas (1994: 35) que entén la normalització lingüística com

¹⁶ Adscrit a la Universit  de Laval, el 1991 es crea el Centre International de Recherche en Am nagement Linguistique (CIRAL) amb l'objectiu d'afavorir la difusió i l'intercanvi de recerques i intervencions sobre planificació ling stica

a macroprocés social que, partint d'un procés de substitució lingüística, pretén recuperar les funcions de la llengua des d'actuacions de planificació lingüística i que caldria fonamentar en l'observació, l'anàlisi, l'avaluació i la reformulació continuades.

En la tradició sociolingüística catalana, el model teòric més difós de planificació lingüística –també un dels més adaptables a les diverses realitats lingüístiques– és el proposat per Einar Haugen (1983: 275).

Taula 1.1 Fases simultànies i cíclics de la planificació lingüística segons Haugen (1983: 275)

	<i>Form (policy planning)</i>	<i>Function (language cultivation)</i>
<i>Society (status planning)</i>	1. <i>Selection (decision procedures)</i> a. <i>identification of problem</i> b. <i>allocation of norms</i>	2. <i>Implementation (educational spread)</i> a. <i>correction procedures</i> b. <i>evaluation</i>
<i>Language (corpus planning)</i>	3. <i>Codification (standardization procedures)</i> a. <i>graphization</i> b. <i>grammaticalization</i> c. <i>lexication</i>	4. <i>Elaboration (functional development)</i> a. <i>terminological modernization</i> b. <i>stylistic development</i>

Aquest model articula les accions de planificació, simultànies i/o cíclics, a l'entorn de dos àmbits fonamentals: el lingüístic –o planificació del corpus– i el social –o planificació de l'estatus. Haugen considera que l'elecció d'una varietat lingüística –*selection*– i la seva vehiculació

posterior *–implementation*¹⁷– són processos que s'inscriuen en la planificació de l'estatus. En canvi, el vessant lingüístic se centraria en els processos de fixació de la norma interna *–codification*– i de diversificació dels recursos estilístics i terminològics *–elaboration*– (vegeu Taula 1.1).

En definitiva, l'estandardització lingüística és, d'una banda, el procés continuat pel qual una llengua ha d'adquirir la capacitat d'ajustar-se i de respondre a les necessitats comunicatives complexes i múltiples que comporta la modernització (Garvin, 1992: 505). Al llarg dels temps, aquesta capacitat d'ajustament constant ha requerit formalitzar àmbits fonamentalment escrits o bé orals molt controlats –l'oratòria, per exemple–, però és en la societat de la comunicació que aquest procés ha esdevingut general. D'altra banda, l'estandardització lingüística, en tant que procés de codificació lingüística, ha de permetre garantir la màxima funcionalitat de la llengua. Sovint aquest procés es vincula a diferents contextos sociohistòrics relacionats amb moviments de modernització social com períodes de nacionalisme intens, moments de creació de sistemes d'escriptura, èpoques de centralització administrativa, etc. (Romaine, 1994/1996: 107).

Les llengües de les societats modernitzades¹⁸ es caracteritzarien, ja

¹⁷ Lamuela (1984/1987: 66) interpreta i tradueix aquest terme com a *vehiculació*; més endavant, a Lamuela (1994: 121-122) es tradueix com a *realització*.

¹⁸ Usem aquest terme en el mateix sentit que l'utilitza Lamuela (1994: 67-68), és a dir, per referir-nos a aquelles societats que han superat diferents estadis des d'una primera societat burgesa i que han arribat a la societat de consum actual, caracteritzable entre d'altres variables per l'eclosió dels mitjans de comunicació.

des de l'inici del procés de modernització, per assumir la càrrega simbòlica de l'associació llengua-nació i per ser factor que regula l'ascens social. Des d'aquesta perspectiva es tenen en compte almenys dos processos interrelacionats, associats al desenvolupament de les llengües¹⁹: d'una banda, un procés d'estabilització lingüística, que es presentarà diferenciat segons es tracti d'una llengua consolidada o d'una llengua en procés de substitució. En aquest segon cas l'estabilització consistirà a fixar la norma interna i a definir-ne la diferenciació estilística. El procés deliberat de codificació, que pretén reduir la variació i obtenir la màxima funcionalitat de la varietat, es portaria a terme a través de la introducció de normes lingüístiques supradialectals (vegeu Colomina, 1992b: 13) –legitimades per circumstàncies polítiques, socials i/o històriques– com a resposta a l'expansió de les relacions socials secundàries²⁰. Les societats modernitzades no podrien permetre que els àmbits corresponents a les relacions secundàries –administració pública, ensenyament i mitjans de comunicació– fossin ocupats per llengües alienes, ni tampoc un ús lingüístic socialment o geogràficament fragmentari. D'altra banda, el segon dels processos de consolidació d'una llengua estàndard és un procés d'elaboració, és a dir, d'ampliació dels aspectes fixats en el procés d'estabilització (Lamuela, 1994: 67-70).

¹⁹ Castellanos (2000: 53-54) sintetitza en tres fases l'accés a l'estatus de llengua estàndard: a) *llengua referencial* (afirmament de la llengua estandarditzable com a llengua comuna), b) *llengua literària* o *general* (llengua escrita i/o vehicular d'un territori ampli), c) *llengua estàndard* (ocupació dels àmbits d'ús fonamentals i generalització entre els parlants).

²⁰ Les relacions socials secundàries es caracteritzen per ser formals i donar-se entre institucions i persones, aquest sentit coincidiria amb el que Corbeil (1980), citat per Bastardas (1992: 263), entén com a comunicacions institucionalitzades, davant de les comunicacions individualitzades, de caràcter fonamentalment privat.

El procés d'estandardització recolzaria, doncs, sobre dos pilars bàsics i interdependents: la codificació i l'acceptació per part de la comunitat de parla de les normes d'ús previstes. Aquesta noció correspondria al que Stewart (1968: 531) anomena *estandardització formal*, que es presenta com a procés contraposat al d'*estandardització informal* segons el qual el mateix comportament lingüístic tendiria cap a l'ús socialment més prestigiats, en referència a aquells casos en què no hi ha una formulació explícita de normes de comportament lingüístic i el procés s'encamina cap a l'anivellament o la convergència dialectal:

“Although the two kinds of standardization are alike in that they both serve to bring about increased uniformity of usage through dialect levelling, in formal standardization this levelling comes about through deliberate conformity to codified rules, while in informal standardization it comes about through more or less automatic adjustments which are made in terms of uncodified but socially preferred norms of usage.” (Stewart, 1968: 534).

Per tant, independentment del fet de com han sigut adquirides les formes estàndard per part dels parlants –per instrucció, correcció, imitació, assimilació o aculturació (vegeu Garvin, 1992)– l'aspecte que les caracteritza en tant que formes referencials és que siguin reconegudes i usades espontàniament i adequada: això significaria que són formes acceptades i incloses en el repertori lingüístic dels parlants. La diferència respecte de les formes codificades és que tot i tractar-se també de formes

referencials, presenten graus irregulars de coneixement entre els parlants i el seu ús no és espontani sinó que implica un esforç conscient.

La varietat estàndard és definida com la varietat amb el grau més

alt de disponibilitat, és a dir, més present en el major nombre d'àmbits d'ús públics, i amb el màxim valor d'ús per part del major nombre de parlants (Lamuela, 1984/1987: 68). El màxim valor d'ús d'una varietat lingüística vindria determinat per diverses qualitats que es corresponen amb diferents estats de llengua, de manera que el màxim valor d'ús d'una llengua codificada serà aconseguir unitat formal en reduir la variació, fixar l'ortografia, seleccionar els trets lèxics i gramaticals, i solucionar la concurrència de formes. Com hem assenyalat, en el cas de les llengües en vies de substitució o sense varietat estàndard és necessària una acció de consolidació explícita de la norma interna, això és, de sistematització i de reducció de la variació, per tal d'aconseguir la màxima eficàcia comunicativa, i d'organització dels recursos estilístics que propiciessin l'accés de la llengua a tots els àmbits d'ús que componen el seu espai comunicatiu. El màxim valor d'ús d'una llengua elaborada s'assoliria amb la presentació de recursos estilístics i terminològics que responguessin a totes les necessitats segons les situacions que es poguessin plantejar. Aquesta qualitat li permetria dirigir la innovació, sigui de forma planificada, sigui de forma més espontània, incidint indirectament en la creativitat. Finalment, el màxim valor d'ús d'una llengua estandarditzada vindria donat per l'extensió del coneixement, l'acceptació i l'ús de la varietat estàndard, dit d'una altra manera, a partir de la seva constitució com a varietat referencial.

En conseqüència, la varietat estàndard tindria previst comptar amb autonomia suficient per solucionar la concurrència de formes i per dirigir la innovació. En el cas del català, el procés d'elaboració de la varietat estàndard és difícilment dissociable del concepte de normalització lingüística. Actualment, a gairebé 20 anys vista de l'inici oficial del

procés de normalització lingüística al Principat (Llei 7/1983, de 18 d'abril, de normalització lingüística a Catalunya) i amb una segona llei vigent (Llei 1/1998, 7 de gener, de política lingüística) continua generant-se un ampli debat, també de caràcter social, a l'entorn de l'estat del procés de normalització lingüística i dels seus objectius últims. Concretament, pel que fa al valor de referencialitat de la varietat estàndard del català pateix desajustaments derivats encara de la situació de dependència de dècades del castellà i del nivell actual d'ús d'aquesta llengua en el seu domini lingüístic, bàsicament qüestions de lleialtat lingüística, d'acceptació, de funcionalitat en certs àmbits d'ús com per exemple l'administració de justícia i d'espai comunicatiu comú (vegeu Lacreu, 1992: 81 i Aragonés, 2000: 21-24). Aquesta situació s'accentua a nivell oral i en aquelles varietats geogràfiques que, com el català nord-occidental, parteixen d'escassa base literària, compten amb recursos culturals, educatius i mediàtics limitats, i es troben amb una varietat estàndard molt propera a la varietat barcelonina (vegeu Pueyo, 1980: 96) o bé amb propostes per a l'oral que en paraules de Segarra & Farreny (1996: 52) resulten “*confusionàries, parcials i inexactes*”. Com a conseqüència d'aquesta situació es poden generar un conjunt d'actituds lingüístiques negatives envers les varietats geogràfiques (vegeu Colomina, 1999: 47) que condueixen a apel·lar a la despenalització de la variació dialectal i a la promoció de la transdialectalització (vegeu Sistac, 1999: 84; Bibiloni, 1997b: 37).

1.1.1 Aproximació a les principals línies de recerca de la sociolingüística catalana actual

La sociolingüística catalana compta amb diversos estudis que n'ofereixen una panoràmica general o un estat de la qüestió en diferents períodes concrets. Així, per exemple, Vallverdú (1980a) presenta una visió completa de la sociolingüística catalana entre 1960 i 1979; Kremnitz (1980) analitza la producció des de la normativització fabriana; o Grossman (1990) s'ocupa especialment dels estudis sobre les qüestions del conflicte lingüístic i la variació. Novament Vallverdú (1994a i 1994b) recopila les aportacions –des de 1980– en les sis àrees temàtiques que considera majoritàries, això és: bilingüisme, diglòssia, conflicte lingüístic, normalització, estandardització i integració-assimilació lingüística. Més recentment, Vila (1995) sintetitza les característiques i la producció més destacada en tres èpoques que esmentarem tot seguit, i Boix & Payrató (1994 i 1997) ofereixen una bibliografia àmplia de la producció més recent.

Es tendeix a distingir tres períodes en la sociolingüística catalana (seguim Vila, 1995: 95-98): 1) el *pre-sociolingüístic*, que abraça des de finals del segle XIX fins a inicis del segle XX, coincidint amb l'establiment de la llengua normativa; 2) l'*antifranquista*, en què els esdeveniments històrics i les circumstàncies polítiques i socials de finals del franquisme i de la transició a la democràcia impulsen estudis caracteritzats per una forta dependència de la sociologia. És el moment de les primeres enquestes sociolingüístiques de Badia i Margarit (1969), de les aportacions conceptuals i crítiques d'Aracil (1982/1986) sobre el bilingüisme, la substitució i el conflicte lingüístic, i de les tesis de Ninyoles (1975/1989). Finalment, 3) el període *autonòmic* en què, progressivament, s'assisteix a l'establiment d'institucions dedicades a la recerca com l'Institut de

Sociolingüística Catalana, a l'aparició de publicacions periòdiques especialitzades²¹, a la formalització de línies de recerca en les universitats i a l'augment de professionals que han permès obrir el camp dels estudis sociolingüístics i incorporar-hi altres corrents (Boix & Payrató, 1994: 107).

Precisament, la diversificació de temes de recerca i de publicacions fa cada cop més arriscat oferir-ne una descripció exhaustiva com han fet Boix & Payrató (1997) o, més recentment, Colomina (1999) en l'àmbit de la dialectologia. Seguint les principals línies d'estudi actuals apuntades per Vila (1995: 99), esmentem algunes de les aportacions recents –des de l'inici dels anys 90– que considerem més destacables:

a) en l'àmbit de la *planificació lingüística* es distingeixen diverses línies de treball:

a.1) des del punt de vista de les aportacions teòriques destaquem el volum de Martí i Castell (1991) –que aplega diversos estudis de diferents autors sobre el procés de normalització lingüística del català en els diferents territoris que componen el domini lingüístic–; els reculls d'articles i treballs de Bastardas (1991) elaborats entre 1986 i 1990, on reflexiona sobre el present i el futur de les actuacions de planificació lingüística a Catalunya, i de Marí (1992), on divulga estratègies de la

²¹ Entre les publicacions més significatives hi ha *Treballs de Sociolingüística Catalana*, la revista del Grup Català de Sociolingüística que començà a publicar-se el 1977; la *Revista de Llengua i Dret*, publicada des del 1983 per l'Escola d'Administració Pública de Catalunya i dedicada a aspectes legals de la llengua; la revista *Llengua i Administració*, publicada per la Direcció General de Política Lingüística i centrada en la fixació i divulgació del llenguatge administratiu, que el 1994 es reconverteix, juntament amb *Com ensenyar català a adults*, en *Llengua i ús. Revista tècnica de normalització lingüística*, destinada a tècnics i assessors lingüístics.

planificació de l'estatus i del corpus de la llengua. També cal esmentar les reflexions de Bastardas & Boix (1994) sobre diferents models d'intervenció i de Lamuela (1994) a l'entorn del procés d'estandardització. Més recentment, han fet aportacions de referència Branchadell (1996 i 1997), que des de posicions crítiques avalua el procés de normalització lingüística, i Mollà (1997);

a.2) des del vessant dels estudis sobre l'estàndard i els models de llengua sorgits arran de les polèmiques a propòsit de l'accés del català als mitjans de comunicació de massa, podem consultar la proposta d'Aragonés (1995) per al tortosí, els treballs descriptius de Bassols, Rico & Torrent (1997) i Cros, Segarra & Torrent (2000) sobre la llengua de TV3; i de Creus & Romero (1999) i Julià (2000) sobre els mitjans de comunicació orals lleidatans.

a.3) des de la perspectiva de la demolingüística sobresurten les anàlisis de les dades lingüístiques del padró d'habitants de 1986 (Reixach, 1990) i de 1996 (Farràs, Torres & Vila, 2000a i 2000b), i

les actes del simposi de demolingüística (Institut de Sociolingüística Catalana, 1995);

b) en l'àmbit d'*estudi de les varietats i contacte de llengües* han aparegut treballs de caràcter metodològic que delimiten el camp d'estudi del contacte de llengües (Argente & Payrató, 1990 i 1991) i que analitzen les relacions entre la llengua estàndard i la resta de varietats. Precisament les relacions entre l'estàndard i els dialectes constitueixen un camp molt important de recerca en els darrers temps en què conflueixen reflexions teòriques (Lamuela, 1994; Bibiloni, 1997a i

1997b; Castellanos, 2000) amb descripcions de l'ús i propostes de models estàndard sobre el valencià (Ferrando, 1990) o sobre la varietat nord-occidental (Agustí, 1996). En aquesta darrera línia es poden situar llibres i manuals d'estil com els de Coromina (1991) per al diari *El 9 Nou*, de Solà (1991) per a *La Caixa*, altre cop de Solà (1995) per a l'Ajuntament de Barcelona, del diari *Avui* (Premsa catalana, 1997), i de Mestres, Costa, Oliva & Fité (1995/2000), entre d'altres, que han esdevingut guies pràctiques de normativa, convencions i qüestions conflictives per a professionals de la llengua;

- c) en el camp de l'*etnografia de la comunicació* cal esmentar els estudis de Boix (1993) sobre la tria de llengües en els joves de l'àrea metropolitana de Barcelona i de Calsamiglia *et al* (1997) que analitzen un espai de debat televisiu de gran audiència;
- d) els estudis sobre *variació lingüística* se situen bé en la línia de la sociolingüística de la variació com el treball de Colomina (1992a) sobre els canvis vocàlics a la Canyada del Biar, la tesi doctoral de Pradilla (1993b) dedicada als trets fonètics –sons fricatus i africats prepalatals– de la parla de Bernicarló, el recull de treballs editat per Turell (1995) o la tesi doctoral de Carrera (1999) que analitza l'alternança *a/e* al Segrià²²; bé fora d'aquest corrent quantitativista com el treball de Pons (1992) que estudia la iodització i l'apitxament al Vallès o el de Plaza (1996) que tracta la parla de la Conca de Barberà;
- e) per a l'*estudi de les actituds i les ideologies*, que compta amb precedents molt destacats esmentats a 1.1 (Pueyo, 1980; Boix 1981 i 1985), s'han de consultar les aportacions d'Huguet (1995), d'Huguet &

²² Pradilla (1998a: 39-41) relaciona els principals treballs en sociolingüística de la

Suïls (1998) i d'Huguet, Suïls & Janés (2000) pel que fa a la Franja de Ponent; de Boix (1995 i 1996*b*) sobre els joves barcelonins, de Boix & Farràs (1994) quant als joves andorrans, i de Badia Gomis (2000) pel que fa a Andorra en general; i

- f) en relació a *llengua i ensenyament* –sense entrar en aspectes de caire més pròpiament pedagògic– hem de referir-nos especialment al binomi bilingüisme & ensenyament, estretament lligat al programa d'immersió lingüística escolar, abordat recentment per Vila (1993, 1996 i 1998) i Pueyo (1996). També destaquem els volums que recullen les aportacions a les *Jornades sobre llengua i ensenyament* (AA.DD., 1995).

A pesar de l'augment dels estudis centrats en l'anàlisi de la variació i del canvi lingüístics, continuaria essent majoritària la línia de recerca de la planificació lingüística, impulsada especialment des de l'administració autonòmica i inscrita en el vessant macrosociolingüístic (cf. Boix & Payrató, 1994: 117).

Darrerament, la dialectologia està experimentant una reactivació important amb un bon nombre de treballs que entronquen amb diferents vessants –generativisme, sociolingüística, etc.– o que segueixen la línia de recerca tradicional. El volum 26 de *Caplletra* és un exemple representatiu d'això: aplega propostes teòriques de classificació de dialectes (Clua, 2000), anàlisis de zones de transició interlingüística o interdialectal (Giralt, 2000; Navarro, 2000*a*) o estudis de caràcter geolingüístic (Veny, 2000; Favà, 2000), entre d'altres aspectes. També la majoria d'universitats del

variació produïts en l'àmbit lingüístic català.

País Valencià treballen –sota la direcció d’Antoni Ferrando i la participació, entre d’altres, de Jordi Colomina, Emili Casanova, Lluís Gimeno, Joan Ponsoda i Manuel Pérez Saldanya– en un projecte de descripció integral del valencià²³. Igualment diverses universitats del Principat porten endavant diferents projectes, alguns dels quals esmentarem tot seguit.

Entre les línies actuals de recerca destaca l’escassetat d’estudis de variació social posada de manifest a Boix (1998), on es recullen les minses referències de què es diposa, gairebé sempre espigolades de recerques de tipus dialectal, lexicogràfic o de contacte de llengües.

Pel que fa al tractament del català nord-occidental, l’interès per l’estudi d’aquesta varietat, que segons la classificació geolingüística més corrent presenta quatre àrees dialectals diferenciades: el tortosí, el lleidatà, el pallarès i el ribagorçà²⁴, no ha produït resultats en el conjunt d’àmbits d’estudi de la llengua fins fa relativament poc i el seu coneixement se circumscriu en gran part a la llengua antiga i a aspectes dialectals de zones concretes²⁵.

²³ Es tracta del projecte *Constitució d’un corpus de materials lingüístics amb suport informàtic que permeti una descripció integral del valencià (segles XVI-XX)*. Font: <<http://www.ua.es/dfcat/memoria.htm>>.

²⁴ Recentment, Sistac (1998/2000: 227-228) planteja la necessitat d’una descripció de la realitat lingüística nord-occidental des de la perspectiva de les comunitats de parla. Atenent les actituds lingüístiques de les diferents *regions sociolingüístiques*, classifica les zones següents: terres de Ponent, Alt Pirineu, terres de l’Ebre i Franja de Ponent.

²⁵ Quant a l’època preliterària i antiga, el català nord-occidental és una varietat geogràfica ben coneguda des del punt de vista de la gramàtica històrica gràcies a alguns dels documents més antics en llengua catalana que es conserven com el *Jurament de pau i treva del comte Pere Ramon de Pallars Jussà al bisbe d’Urgell*

El tortosí compta amb descripcions de caràcter general (Massip, 1989; Gimeno, 1989), estudis sobre lèxic (Massip, 1991), propostes de varietat estàndard oral (Beltran, 1986 i 1987; ja esmentat Aragonés, 1995), treballs sobre les parles de transició intradialectals que tracten aspectes fonètics específics (Pradilla, 1993*a*, 1993*b* i 1995) o bé qüestions de caràcter més general (Gimeno, 1995 i Gimeno 2000), monografies dialectals com les de la Terra Alta (Navarro, 1996), la Ribera d'Ebre (Navarro, 2000*b*) o el Priorat (Navarro, 2000*c*), atles lingüístics (Gimeno, 1997) i estudis sobre la zona de transició oriental-occidental (Cabrè, 1977; Viaplana, 1985; Veny, 1988; Navarro, 2000*a*). En la resta de subdialectes nord-occidentals, l'atenció se centra especialment en el lleidatà, la varietat amb major pes demogràfic, i en els diversos parlars de frontera de la Franja, que han estat objecte d'interès continuat des de principis de segle, pràcticament des que Mn. Anton Navarro (1908) i Saroïhandy (1908) presentaren treballs sobre el ribagorçà i la parla pirinenca fronterera, respectivament, al I Congrés Internacional de la Llengua Catalana. Des d'aquesta època han aparegut estudis sobre diferents zones d'aquesta Franja com la tesi doctoral de Mn. Antoni Griera (1910) –també Griera (1918-1919)– o els diversos estudis de Haensch (1958-1962), en què destaca la descripció de les parles de la Ribagorça, fins arribar a les tesis doctorals de Rafel (1981) sobre el Matarranya –vegeu també Rafel (1999)–

datat entre 1098 i 1112 (vegeu l'estudi de Moran, 1992-1993/1994: 95-117), les *Homilies d'Organyà* (vegeu Coromines, 1976*a*), de finals del segle XII-inicis del segle XIII, o el recentment publicat fragment d'una versió catalana del *Liber iudiciorum* procedent del bisbat d'Urgell i datat al 1150 (vegeu Baraut & Moran, 2000). Per al coneixement d'aquesta varietat en el segle XIV destaquem l'edició i els estudis de Veny (1971 i 1993) del *Regiment de preservació de pestilència*; i en els segles XV i XVI els treballs de Farreny (1986 i 2000*a* i 2000*b*) sobre processos de crims lleidatans.

i de Sistac (1993) sobre l'Alta Llitera. Héctor Moret participa com a autor en diverses monografies dialectals sobre la zona del Baix Cinca, concretament Mequinensa (Moret, 1994), Fraga (Galan & Moret, 1995) i Saidí (Moret & Sasot, 1996), mentre que Giralt (2000) s'ocupa dels parlars de la Llitera. Més recentment, cal destacar els estudis de contacte de llengües i actituds lingüístiques de dues comunitats catalanoparlants del Baix Segre i del Baix Cinca (per exemple a Huguet & Suïls, 1998) que ja hem esmentat, una anàlisi sociolingüística profunda a càrrec d'un equip de professors de la Universitat de Saragossa (Martín Zorraquino *et al*, 1995), i, des d'una perspectiva sociològica més àmplia, la recerca sobre la identitat de diversos pobles de la Franja aglutinats per la llengua catalana tractada a Espluga & Capdevila (1995). A més, Babia (1997) ha publicat una monografia sobre el benasquès i Quintana (1989) s'ha ocupat de diagnosticar la situació de la llengua catalana a Aragó²⁶.

Quant al català nord-occidental en conjunt, se'n pot trobar una descripció àmplia a Veny (1989), un compendi bibliogràfic exhaustiu a Colomina (1999: 79-97 i 221-231) i diverses consideracions sobre els seus límits externs a Sistac (1990) i interns a Sistac (1998/2000). Des de la perspectiva de les varietats orals formals el treball de Segarra & Farreny (1996) ha esdevingut una obra de referència fonamental per a la descripció

²⁶ “(...) els parlars de la Franja no presenten trets excessivament unitaris o diasistemàtics, suficients per a parlar d'un subdialecte català a l'Aragó, i s'hi coneix clarament l'existència de tres zones diferenciades. La primera zona correspon a les terres de la Ribagorça i la Llitera, i el seu parlar –que presenta coincidències de diasistema amb el veí Pallars– és de tipus ribagorçà. En certa manera, és l'àrea dialectal més caracteritzada de tot el català continental.” (Sistac, 1999: 82).

de les característiques principals que conté. En aquest sentit, Sistac (1992*a*) ofereix una reflexió sobre les característiques de la varietat nord-occidental en el seu accés al àmbits d'ús formals i Julià (2000) presenta una descripció detallada dels trets usats en la ràdio lleidatana. Pel que fa al manteniment de trets patrimonials, Sistac (1992*b* i 1998*b*: 167) estableix les zones més o menys permeables a la innovació. Des del punt de vista fonètic, el lleidatà compta amb l'estudi de Gili i Gaya (1931) i amb una nota prèvia de Barnils (1913). Més recentment, Pueyo (1976) és autor d'una descripció inèdita de l'estructura fonològica del vocalisme lleidatà i Solans (1996) ha elaborat una descripció de fonètica d'aquesta varietat. També Alamon (1984 i 1985) s'ha centrat en determinats trets fonètics, Julià (1998) ha tractat la diversitat del vocalisme lleidatà i Carrera (1993*a*, 1993*b*, 1994 i 1999) ha abordat l'alternança *a/e* al Segrià des del punt de vista del canvi lingüístic. Des de la perspectiva de la dialectologia generativa, Viaplana (1994, 1996*a* i 1999) s'ha ocupat de l'estudi de la variació morfofonològica a diverses localitats dels diversos subdialectes (vegeu 1.1). Quant a aportacions a la descripció de la morfosintaxi destaquen, dins de descripcions més àmplies del lleidatà, Solans (1990), Turull (1990) i Casanovas & Creus (1999); i Creus (1997), que se centra en l'estudi de la morfologia verbal. Altres aspectes més concrets com el subjuntiu en *-o* es tracten a Allières (1963-1968) i a Alonso & Suïls (1993). Per la seva banda, Romero (1995 i 1996) s'ha ocupat del procés de canvi lingüístic que afecta l'article etimològic. Els reculls lèxics tendeixen a circumscriure's a zones concretes com la vall d'Àneu (Sistac, 1998*a*: 73-88), la vall del Flamisell (Roca Pons, 1955) o la Conca de Tremp (Fortuny, 1992), encara que també es troben aportacions sobre territoris més amplis com Andorra (Badia, Ganyet & Pérez, 1992 i

Riera, 1992), el Pallars (Coll, 1991) o l'àrea del lleidatà, a partir de la llengua dels poetes (Veny, 1979/1993 i 1987/1993). A l'empara de la Universitat de Lleida, es porten a terme diversos projectes de recerca: 1) l'elaboració d'un diccionari de pronúncia nord-occidental (Julià, 1996); 2) la caracterització dialectològica del català parlat en les valls pirinenques (Sistac, 1998a); i 3) l'estudi de la llengua oral dels mitjans de comunicació (Julià, 2000). D'aquestes línies de recerca, n'han sorgit congressos i publicacions com *El català nord-occidental entre dues llengües?* (Agustí, 1996) i *Llengua i mitjans de comunicació* (Creus, Julià & Romero, 2000). Per acabar aquest breu estat de la qüestió, ens fixarem en el pallarès, per al coneixement del qual es pot recórrer a Coromines (1935); i en el ribagorçà, en què destaquen els treballs molt més recents d'Alturo (1987 i 1995) i d'Alturo & Turell (1990) sobre aspectes fonètics i morfosintàctics de la parla del Pont de Suert des de la perspectiva del canvi lingüístic. Més puntualment, cal esmentar els treballs de Rabassa (1994) sobre la parla d'Andorra, de Massanell (1995) sobre la flexió verbal a la Seu d'Urgell i Coll de Nargó.

1.1.2 Els estudis sobre contacte de varietats

Reprenem la classificació dels períodes de la sociolingüística catalana exposada a 1.1.1 a partir de Vila (1995: 95-98) i ens aturem en l'època *presociolingüística*, és a dir, en el procés de depuració que condueix a l'establiment de la varietat normativa vigent, base dels altres processos, recents, de planificació lingüística de la llengua catalana, que

s'inicia en el context de les acaballes del segle XIX, perquè el procés de la codificació fabriana, especialment pel que fa a morfologia nominal, resulta rellevant per a la nostra anàlisi.

La llengua escrita presenta en aquell moment solucions gràfiques, lèxiques, sintàctiques i morfològiques arbitràries²⁷, així com un grau elevat de castellanització, també a nivell oral, a causa dels segles de manca de referents gramaticals prestigiosos i immediats, i de les circumstàncies històriques i polítiques adverses. És en aquest context que des de *L'Avenç* es planteja la modernització del sistema ortogràfic i gramatical.

Amb tot, la necessitat de disposar de formes codificades i de grafies fixades, ja és present en els intents de codificació més rellevants que es produeixen durant el segle XIX i que precedeixen la normativització fabriana²⁸, les propostes de redreçament i de modernització dels quals s'orienten cap a la imitació dels usos dels escriptors anteriors al segle XVI. Aquest és el cas de Josep Pau Ballot, autor de la *Gramática y apología de la llengua catalana* (1813/1987), la primera gramàtica escrita i publicada en català i sobre el català. Es tracta, no obstant això, d'una aportació basada en la tria de referents medievals i significativament allunyada de la llengua parlada (cf. Segarra, 1987: 40).

Una altra característica de les propostes codificadores de l'època és

²⁷ Segarra (1991: 180) es manifesta a favor d'evitar definir aquests usos com a anàrquics o a considerar-los conseqüència inevitable de la situació d'inseguretat lingüística imperant a nivell escrit.

²⁸ Solà (1987: 10) assenyala que la majoria d'autors que publiquen propostes de codificació durant el segle XIX desconeixen l'abast del terme codificació i presenten mancances greus de formació. Per la seva banda, Segarra (1991: 180) opina que les etiquetes d'anàrquics i d'espontaneïstes atorgades a aquests autors serviren per magnificar la figura de Fabra.

la tendència a circumscriure's a l'eliminació de castellanismes. En el cas de Bofarull (1864/1987), un dels gramàtics més influents de l'època, aquesta tasca de depuració es combina amb la de recerca de referents de l'època de la Decadència. En definitiva, els diversos corrents que busquen els models per al redreçament de la llengua literària en la literatura medieval o en les varietats geogràfiques més conservadores s'agrupen sota el que s'ha anomenat *academicisme*. Davant d'això se situa la proposta coneguda com a *català que ara es parla*, clarament posicionada a favor de la llengua parlada i que es constituirà en l'alternativa a les posicions més acadèmiques que acabem d'esmentar. Efectivament, la *Gramática* de Ballot és la primera proposta que esdevé obra de referència per a altres, no només per a (pseudo)gramàtics, sinó també per a lexicògrafs amb més rigor científic com Labèrnia, autor del *Diccionari de la llengua catalana ab la correspondencia castellana y llatina* (1839-1840).

En el cas concret de la morfologia nominal, situant-nos en el nivell gramatical dels trets que analitzarem en aquest treball, Ballot intenta mantenir les formes orals col·loquials fora de la llengua escrita: les formes triades per aquest gramàtic es corresponen a les de la tradició escrita de finals del XVIII i inicis del XIX²⁹. Tal com fa notar Segarra (1987: 25), admet formes dobles per als demostratius *–est/eix, aquest/aqueix–*, formes triples per als possessius *–ma, la mia, la meva–* i prescriu formes úniques

²⁹ “Ballot volia salvar del naufragi una llengua literària que s'entrebancava, a cada moment, amb un ús dialectal en expansió. El seu propòsit només podia reeixir apel·lant a les belles lletres: allunyant-se dràsticament de l'oralitat. La morfologia torna a fer de mostra del conjunt. El rebuig que fa Ballot de l'article el per lo (Segarra ed. 1987, 2) replicat després per Petit i Aguilar (Ginebra ed. 1991, 3v), ja resulta per si mateix concloent.” (Rafanell, 1995/2000: 180).

per als pronoms febles: *lo, los, me, te, se, nos, i vos*. De fet, ni tan sols en menciona l'existència d'altres que en aquell moment formen part de l'ús oral. En canvi, en el cas de l'article definit esmenta l'existència de la forma reforçada, per condemnar-la explícitament, perquè la considera aliena a la llengua catalana:

"Es molt cert y constant que los articles de la llengua catalana son dos: lo y la en singular, y los y las en plural, així dihem: lo home, los homes, la dona, las donas: lo senyor, los senyors; la senyora, las senyoras. Usar el en cathalá en lloc de lo es error manifest; puix may la llengua cathalana ha tingut semblant article" (Ballot, 1813/1987: 3)

En aquesta època, les formes reforçades dels pronoms febles i dels articles eren d'ús habitual en el català central, si més no en règim d'alternança amb les formes etimològiques³⁰. La defensa de les solucions etimològiques, juntament amb altres aspectes morfològics i també ortogràfics com l'ortografia dels plurals, esdevindrà l'estendard dels academicistes, davant dels defensors del *català que ara es parla*, decantats a favor de les formes 'modernes', és a dir, de les formes reforçades. Cinquanta anys més tard i encara durant el segle XIX, Bofarull justificarà l'adopció de l'article etimològic com a forma prescriptiva, descrivint la situació d'alternança següent:

"El artículo masculino, equivalente al el castellano, es constantemente lo, el femenino la y el neutro, que lo será solo cuando precede á adjetivo usado como substantivo, es el mismo artículo masculino lo. (...) que aun cuando se encuentre alguna vez el artículo el (como puede verse en Muntaner y otros autores de su tiempo), alterna, por lo comun con el mismo artículo lo, que consideramos mas literario y seguimos usando hasta ahora, siendo, por consiguiente, preferido el

³⁰ Per a la combinació entre novetat i tradició en la literatura realista i en els gramàtics del segle XIX, es pot acudir a Rafanell (1995/2000).

último, pues aun que tales desigualdades se encuentren en épocas rústicas de las lenguas, se ha de atender además, que por ser cosa nueva el artículo en las lenguas neolatinas." (Bofarull, 1864/1987: 79)

Efectivament, en el camp de la morfologia s'enfrontaren clarament dos posicionaments: el que hem vist representat fins ara per Ballot i Bofarull, basat en la prescripció de les formes antigues, i, l'obertament contrari, en què destaca el dramaturg Frederic Soler, *Pitarra*. A causa de la gran diversitat geogràfica existent en aquest aspecte i atès que la inclusió de formes polimòrfiques resultava contradictori amb l'ideari fabrià, la solució de continuïtat que s'adoptà es considera *revolucionària i moderna* en aquest aspecte (Segarra, 1985: 91). Es tracta d'una aportació basada en la innovació que pretén aconseguir la reducció de les diferències geogràfiques, per tal de mantenir, en la llengua escrita, un referent clarament cohesionat i homogeni.

L'abast de la tasca de codificació de Fabra és una qüestió encara en discussió. En aquest sentit, Lamuela (1982/1987: 16) sosté que es tracta d'un projecte dinàmic i orientat a l'establiment de les característiques formals de la varietat estàndard, que comporta, doncs, un objectiu més ambiciós que el de la codificació estricta, ja que preveu la utilització generalitzada de la varietat resultant. També en aquesta línia, Segarra (1991: 180-183) considera que la intenció del mestre era definir un projecte de modificació de la llengua escrita per tal que aquesta actués, de retruc, en la modificació de la llengua oral. L'existència d'aquest objectiu de reforma lingüística total es manifestaria en les declaracions de voluntat de creació d'una llengua nacional que fos vàlida per a totes les funcions de la llengua en la comunitat lingüística. En definitiva, una llengua que actués com a

element cohesionador dels membres de la comunitat i alhora com a element distintiu. No obstant això, hi ha opinions en altres sentits: per exemple Aracil (1981/1983: 75) sosté que Fabra i la normativa catalana en general no han proporcionat mai cap orientació tan global. Amb tot, la selecció d'elements per a la codificació, sobretot els aspectes morfològics i sintàctics, depèn de la relació que la llengua literària ha de tenir respecte de la llengua oral (Fabra, 1907/1980: 352). Fabra proposava una unificació gràfica, però aquesta solució no resultava operativa per als aspectes gramaticals i, especialment, per als morfològics. En poques paraules, la morfologia presentava fortes divergències geogràfiques, sobretot les desinències verbals, però també en aspectes com la formació de plurals en els mots acabats en *-s* o *-ç*, els pronoms àtons (forma, combinació, elisió) o l'article definit masculí. Així doncs, davant de les posicions academicistes favorables a les solucions antigues i de les característiques de la variació geogràfica, Fabra (1927/1980: 171) optà per la innovació³¹.

Pel que fa als pronoms febles o àtons, el català antic presentava formes sil·làbiques o plenes (*lo/me*) i formes reduïdes o asil·làbiques (*-l/-m*) que s'escrivien unides al mot anterior. Aquestes formes es generalitzaren i, paral·lelament, adjuntaren una vocal de suport, de manera que esdevingueren reforçades (*el/em*). Fabra (1917/1980) fa notar que aquest procés era el camí invers al recorregut per altres llengües romàniques com el francès o el castellà que generalitzaren precisament les formes sil·làbiques. El mestre, davant del dilema de codificar les formes reforçades, com hem vist sistemàticament rebutjades fins llavors pels

³¹ Per a les diferències d'estandardització que presenta la morfologia, vegeu Castellanos (2000: 6).

academicistes, però presents en l'ús del català central i defensats pels impulsors del *català que ara es parla*, va decidir proposar l'adopció de les formes reforçades³².

Eudald Canibell havia iniciat la campanya de *L'Avenç* per a la reforma de la llengua catalana (1890) amb dos articles en què denunciava els diversos mals que patia la llengua de finals del vuit-cents. En aquests textos es referia bàsicament a l'anarquia ortogràfica i a la influència castellanitzadora. Per redreçar aquest panorama, el posicionament programàtic de Fabra es basava en l'estructuració de la llengua sobre el dialecte oriental per raons de demografia, d'extensió d'ús, d'uniformitat i d'oposició al castellà (Fabra, 1891: 5). No obstant això, la normativa fabriana s'ha considerat com a supradialectal, és a dir, amb un grau màxim d'identificació per part de les diferents varietats geogràfiques. Per tant, una varietat única, constituïda a partir d'una única varietat geogràfica –el barceloní–, però enriquida amb aportacions d'altres varietats geogràfiques. Sembla, tanmateix, que des del plantejament unitarista dels inicis, s'arriba al resultat de la varietat composicional definitiva³³, és a dir, formada amb més d'una varietat de base (Polanco, 1983: 118), com a solució a la

³² Aquest aspecte s'explicita, per exemple, a Fabra (1911), un fragment de les normes aprovades per la “Comissió de bases d'ortografia” i reproduït a Lamuela & Murgades (1984: 279). A “Sobre diferents problemes pendents en l'actual català literari” (Fabra, 1907/1980: 96) ja havia esmentat que la proposta de *L'Avenç* hauria contribuït a pal·liar el rebuig a les formes reforçades. Aquesta mateixa qüestió es pot trobar tractada també a Fabra (1917/1980: 123). Segarra (1998/2000: 216-217) repassa el tractament que rep el tema de les formes plenes d'article i de pronom a les gramàtiques de 1912 i de 1918.

³³ En contra de l'opinió més estesa, Segarra (1998/2000) intenta demostrar a partir d'una revisió de textos que la llengua estàndard proposada per Fabra era pràcticament el barceloní i, per tant, es tractava d'una proposta escassament polimòrfica.

impossibilitat de tirar endavant el plantejament inicial a causa de la manca de consciència lingüística unitària en els territoris de parla catalana. En aquest sentit, Solà (1987: 37) destaca l'ortografia com l'aspecte més sacrificat amb l'acceptació d'un sistema amb més d'un centre codificador, fet que sembla entrar en contradicció amb l'ideari fabrià (cf. Bibiloni, 1997a: 119).

Fabra no va acceptar, com hem insistit, la possibilitat d'una codificació polimòrfica per a la morfologia o la sintaxi, perquè aquesta acceptació hauria obstruït greument la premissa de la uniformitat, hauria pogut comprometre la cohesió interna de la llengua i faltar, doncs, a un dels aspectes programàtics. Això no obstant, confiava que el grau d'homogeneïtat de la llengua, permetés l'acceptació de la norma i no comprometés la unitat de la llengua (Fabra, 1927/1980: 171). Aquesta opció per les formes més innovadores, obligà a obrir la porta per tal que les varietats històriques, valencià i balear, portessin a terme la seva pròpia obra de modernització³⁴.

En la codificació fabriana, el català nord-occidental no va ser considerat com a varietat històrica diferenciada: dins del Principat no tenia prou pes demogràfic, no gaudia d'uniformitat suficient per manca de tradició literària; a criteri del mestre, es tractava d'una varietat que, fonèticament, no era prou oposada a la llengua castellana, i, finalment, no

³⁴ En el cas del valencià es concreta per primer cop a Sanchis Guarnier (1950) i en el balear, a Moll (1968). A propòsit de l'adaptació i l'acceptació de la normativa fabriana al País Valencià i a les Illes Balears, es pot consultar, respectivament, les intervencions de Melià (1998/2000) i Ferrando (1998/2000) al *Simposi Pompeu Fabra*.

presentava problemes ideològics d'identificació amb la varietat prescrita. En conseqüència, la seva aportació i, doncs, la seva presència en la codificació fabriana va resultar realment escassa (vegeu Rafanell, 1995/2000: 172). A nivell ortològic, però, Nadal (1992: 175), Rossich (1995: 148-149 i 1995: 188-189) i Rossich & Rafanell (1998: 287-296) documenten, a partir de diversos testimonis, la preeminència de la pronúncia occidental com a model ortològic des del segle XVII, durant el segle XVIII i, en la dicció culta, fins a la segona meitat del segle XIX, acabant en la campanya de *L'Avenç* i la codificació fabriana (vegeu també les referències de Colomina, 1992*b*: 15 i 1993: 16). Colomina (1999: 76) justifica aquesta preeminència pel conservadurisme que caracteritza el català occidental, sobretot quant al vocalisme. Fabra considera d'importància la depuració de la pronúncia –a tall d'exemple es pot consultar Fabra (1914)–, especialment en relació amb els criteris de fixació ortogràfica, de manera que vincula la varietat normativa a la norma prosòdica, establint a nivell escrit i oral una única varietat supradialectal. A pesar d'això, no inclou referències a la modalitat oral en la gramàtica de 1918.

Cal arribar a la segona meitat del segle XX per trobar plantejaments i propostes ortològiques exhaustius. És pioner el treball de Coromines (1963/1989: 94-105) sobre ortoèpia per al teatre i la recitació, que recull els criteris fabrians i recomana flexibilitat en l'ús de determinades pronúncies segons el registre, la varietat dialectal i l'àmbit d'ús general o particular en què es produeixen. Considera que hi hauria dos tipus bàsics de pronúncia genuïna: la normal –entesa "*un poc més distingida que la pronúncia formal barcelonina*" i sense cap vulgarisme– i l'emfàtica. Finalment, circumscriu la bona pronúncia a "*un coneixement profund dels fenòmens fonètics i*

un sentit estètic de la llengua".

Més endavant, López del Castillo (1976: 215) a *Llengua standard i nivells de llenguatge*, una obra també innovadora en molts aspectes com el de l'ensenyament de la llengua o de divulgació de l'existència dels registres lingüístics, propugna la despenalització de l'ús oral de la llengua en la mentalitat dels parlants –en el mateix sentit, vegeu, per exemple, Castellanos (1994: 24). Altres autors s'han ocupat d'aquesta qüestió de manera puntual: Recasens (1984) considera que la manca de treballs sistemàtics sobre l'estat actual del català parlat afecta, per exemple, la possibilitat d'adequar la normativa a la norma d'ús. L'estàndard hauria de constituir-se a partir de criteris d'acceptació i de refús de variants segons l'ús que en fessin els parlants d'una comunitat de forma més o menys generalitzada. Per aconseguir una bona fonètica normativa del català estàndard, caldrien diverses actuacions com la prioritització dels processos que intervenen de forma natural i automàtica en la producció i percepció de sons en la cadena parlada, la sensibilització envers totes les variants lingüístiques regionals i la clarificació dels seus límits en relació amb les diferents varietats socials i estilístiques. Entre les aportacions de Vallverdú (1987: 90-91) a aquesta qüestió, hi ha el criteri d'evitar en els mitjans de comunicació les característiques excessivament dialectals de la varietat pròpia del locutor i, consegüentment, incorporar els trets més generals de la llengua a l'ús oral estàndard.

El diccionari d'ortografia i de pronúncia de Bruguera (1990: 10) no inclou trets fonètics geogràfics, sinó que aporta la transcripció fonètica corresponent al català oriental central dels mots de la llengua general. Recentment, Rico & Paloma (2000) han publicat un diccionari de pronúncia de mots de possible vacil·lació amb transcripció en oriental

central i occidental. Lacreu (1990/1998), que és autor d'un exhaustiu manual destinat a aportar els elements necessaris per a l'adequació lingüística a les diferents situacions d'ús formal del valencià, utilitza com a criteris principals de selecció de trets la tradició de la literatura contemporània i l'extensió d'ús que li permeten justificar l'admissió de trets no normatius.

L'Institut d'Estudis Catalans presenta entre 1990 i 1992 una *Proposta –fonètica i morfològica– per a un estàndard oral de la llengua catalana*. En aquesta *Proposta* justifica la necessitat d'intervenció en la definició de l'estàndard oral fonamentalment per la importància creixent de la dimensió oral de la llengua en els mitjans de comunicació, és a dir, que es presenta com a decisió institucional que respon a una voluntat social (Institut d'Estudis Catalans, 1990/1999: 9). L'objectiu final és disposar d'una modalitat estàndard oral que asseguri la unitat de la llengua i el seu desenvolupament funcional (Institut d'Estudis Catalans, 1992/1996: 104-105). L'acadèmia concep l'estàndard més com a registre que no pas com a varietat, un registre que es presenta com a polimòrfic i composicional, d'acord amb els criteris de la normativa actual, i diasistemàtic. El model proposat s'encara a obtenir major rendiment del sistema i es defineix com a flexible, perquè admet adreçar-se a qualsevol àrea del domini lingüístic de la modalitat dialectal pròpia, mentre no interfereixi la fluïdesa de la comunicació. La *Proposta* articula els trets fonètics i morfològics a l'entorn de la nomenclatura *àmbit general/àmbit restringit*: s'adscriuen a l'àmbit general aquells trets lingüístics vigents almenys en dos dels cinc grans dialectes, mentre que s'adeqüen a l'àmbit restringit els trets característics d'un determinat dialecte, proveït de prestigi, de manera que sigui admès en auditoris lingüísticament

intradialectals.

Amb posterioritat a l'obra de Lacreu (1990/1998) per al valencià i de la *Proposta* estandarditzadora de l'IEC, han sorgit diferents propostes que contenen orientacions sobre pronúncia per al públic en general o que s'adrecen específicament a professionals d'àmbits especialitzats, bàsicament de mitjans de comunicació audiovisuals i que en alguns casos ja hem esmentat a 1.1.1. En el primer cas se situa el *Manual de pronunciació* de J. A. Castellanos (1993), basat en les propostes de l'IEC, que sota una estructura eminentment divulgativa aporta solucions lingüístiques per a tot usuari que hagi de parlar en públic. Quant a les propostes dirigides a sectors específics, que han rebut una àmplia divulgació, s'inscriu el llibre d'estil de TV3 (Televisió de Catalunya, 1995), que inclou orientacions sorgides de l'experiència dels seus serveis lingüístics per aportar seguretat a la producció oral estàndard. Per raons de procedència majoritària dels professionals a qui s'adrecen les propostes i pel fet de tractar-se d'una opció en favor de l'eficàcia inicial de la vehiculació del model, aquestes orientacions són fonamentalment per a la varietat central seleccionada per pràcticament els mateixos criteris sociolingüístics que la codificació fabriana –nombre de parlants, etc. També ens hem referit a la difusió que en els darrers anys han tingut els models de llengua de diferents mitjans de comunicació orals. És el cas sobretot de publicacions relacionades amb els mitjans dependents de la Corporació Catalana de Ràdio i Televisió: *Catalunya Ràdio. Orientacions lingüístiques*. (1986/1999) i els criteris per a la traducció i el doblatge a Televisió de Catalunya (1997). El treball d'Aragonés (1995), adreçat a professionals de la llengua parlada i, en general, a

tothom que hagi de parlar en públic, es basa en les propostes de l'Institut d'Estudis Catalans, però pretén aportar solucions correctes i naturals a tots els parlants del Baix Ebre i Montsià, alguns aspectes de la parla dels quals no es tracten en la *Proposta* de l'Institut o en el nou diccionari normatiu. Es tracta, doncs, d'una de les escasses aportacions a la varietat nord-occidental, que formalitza recomanacions per a locutors de ràdio de les terres de l'Ebre. També hem comentat que en aquesta mateixa línia comencen a aparèixer estudis que descriuen les característiques i avaluen l'adequació i la qualitat de l'ús lingüístic en els mitjans de comunicació orals, atès que les necessitats i les mancances amb què es troben han desvetllat l'interès per l'estudi de la llengua oral i pels processos d'establiment de la varietat estàndard. Recentment, Bassols, Rico & Torrent (1997) analitzen l'ús real de la llengua a TV3 a través d'un estudi exhaustiu dels diferents tipus de programes al llarg de deu anys, Cros, Segarra & Torrent (2000) aprofundeixen novament en aquest tema; i Creus, González, Julià & Romero (2000) caracteritzen la llengua de les emissions radiofòniques lleidatanes i l'adequació als diferents gèneres periodístics.

En definitiva, la pressió dels mitjans de comunicació orals i també de l'ensenyament³⁵ ha generat un seguit de solucions algunes de les quals han estat formulades i divulgades, com en el cas de les emissores de ràdio i de televisió de la Corporació Catalana de Ràdio i Televisió. D'aquests mitjans, precisament, es desprèn la necessitat de criteris generals aplicables a l'ús lingüístic oral públic i general, així com la necessitat de disposar d'un model de llengua flexible.

³⁵ Per a una proposta d'estudi de la incidència de la codificació en el català contemporani, vegeu Segarra (2000).

Així doncs, en relació amb el procés d'implantació del model estàndard cal tenir en compte almenys dos aspectes importants que en condicionen l'èxit: d'una banda, el tall de continuïtat que va patir la llengua catalana entre les fases de codificació gramatical i la fase d'implementació social de la varietat resultant; d'altra banda, com apuntàvem a 1.1, la presència i disponibilitat de la varietat estàndard de l'espanyol, que ha ofert –i ofereix en alguns àmbits– durant dècades el valor referencial màxim de difusió, reconeixement, ús i capacitat d'innovació lingüística als catalanoparlants. Aquest fenomen general de la interferència de l'espanyol en el català, que es materialitza per exemple en la presència de barbarismes lèxics o en la utilització de recursos expressius argòtics o col·loquials, afectaria tant els registres del llenguatge col·loquial com els del llenguatge culte i formal de la llengua actual. És prou conegut per tothom que aquest fenomen no només va interferir, i possiblement interfereix, el nivell d'incorporació de cabal lèxic –estrangerismes, neologismes, tecnicismes, científismes– i de recursos expressius, sinó que va recloure el català a l'àmbit familiar i li va impedir de generar i d'ocupar els àmbits d'ús corresponents, que en alguns casos encara no ha reconquerit plenament.

La socialització en llengua castellana de gran part de la població pot ser causa d'una sèrie de limitacions funcionals que encara es detecten avui dia en l'ús de la llengua catalana i que difícilment reflecteixen les enquestes oficials sobre el coneixement lingüístic de la població, basades en l'obtenció d'informació a partir dels censos d'habitants sobre les quatre habilitats lingüístiques: entendre, parlar, llegir i escriure (vegeu Boix, 1998: 141). Aquestes limitacions funcionals a què fem referència

afectarien greument el repertori lingüístic del parlant i es resumirien en les dificultats d'utilització de la llengua com a instrument socialment i culturalment eficaç (Lamuella, 1982: 43).

Marí (1987a/1992) considera que les condicions fonamentals per assegurar l'èxit d'implantació del model d'estàndard oral per al català – que arrenca del model de llengua estàndard amb què es comptava als anys 80: un model codificat, restringit a nivell escrit i escassament difós (Marí, 1991: 88)– es troben en la bona delimitació del camp per al qual s'ha elaborat, en aquest cas, els usos orals públics. Efectivament, el desplegament d'aquest model s'iniciaria en els usos orals públics, prioritzaria aquells àmbits "*quantitativament importants i poc espontanis i avançar posteriorment cap als altres*" (Marí, 1987a/1992: 113), ja que reconeix limitacions importants en la intervenció sobre els usos espontanis –com també sobre parlants individuals d'aquests àmbits d'actuació. La política lingüística de la Generalitat es basa en la normalització lingüística de les comunicacions institucionals – l'administració autonòmica i local, l'ensenyament, els mitjans de comunicació públics, és a dir, una part fonamental del que considerem l'àmbit de les relacions secundàries– per tal que repercuteixi en les comunicacions de les institucions privades i en les comunicacions individualitzades (cf. Bastardas, 1991: 82-91), tot i que, amb la perspectiva dels anys d'aplicació de la política lingüística, sembla que aquest procés no es manifesta plenament operatiu a causa de la complexitat social (Bastardas, 1999: 747).

Actualment, el model estàndard presenta certes mancances

evidenciades per diferents autors, que destaquen la falta de coordinació de les administracions dels territoris de parla catalana per delimitar l'espai únic de comunicació (vegeu Bibiloni, 1998: 170) i les deficiències en la vehiculació del model en l'ensenyament i en els mitjans de comunicació, principalment generades per lectures restrictives de la llengua estàndard que causen inseguretats entre parlants de diferents parts del domini lingüístic, sovint massa preocupats per trobar les formes de referència prioritzades. També la manca de tradició en l'ús públic de la llengua, que possiblement es trobaria a l'origen de dubtes, vacil·lacions o ultracorreccions dels parlants. En el cas del valencià, es planteja com a repte la integració de la varietat dialectal en la normativa actual. En la varietat nord-occidental, aquest plantejament sembla quedar més diluït. En aquest sentit, Turull (1992: 607) exposa que la qualitat fonamental de la varietat estàndard és la de generar la identificació dels parlants de les diferents varietats geogràfiques amb aquesta varietat supradialectal, la fase d'elaboració de la qual hauria de respectar la diversitat. Aquesta idea, aplicada al cas de la varietat nord-occidental del català, significaria la inclusió/legitimació d'aspectes fonètics en la varietat estàndard, de cara a evitar l'esforç suplementari a què es veuen abocats els parlants de les varietats geogràfiques no coincidents amb l'estàndard a l'hora d'usar-lo a nivell formal. En aquesta mateixa línia s'inscriu el plantejament de Sistac (1992b: 9 i 1998b: 165) que manifesta la impressió que la "*versió ponentina de l'estàndard manté, bàsicament, per bé que suavitzats els principals trets fonètics del diasistema dialectal i, lògicament, en molt menor grau els morfològics, sintàctics i àdhuc lèxics*". En altres mots, la varietat nord-occidental s'hauria desenvolupat en els àmbits formals de la llengua aplicant-se una selecció que "*comparteix les característiques*

morfosintàctiques i, en bona mida, lèxiques de la varietat més difosa, però està muntat sobre l'estructura fonològica i, en menor grau, tonal del dialecte occidental" (Sistac, 1992a: 43), a grans trets, mantenint bastant intactes les diferències d'accent. La manca d'identificació amb l'estàndard i les tardanes propostes per a l'estàndard oral fonètic i morfològic de l'IEC haurien propiciat que l'ús dirigís la selecció de trets per a un pacte entre la formalitat, la comunicació i les formes geogràfiques pròpies. Així doncs, la situació que s'està descrivint apunta a una tendència general de manteniment d'un accent³⁶ diferenciat, però una convergència morfològica i lèxica cap a la varietat prestigiosa.

En les aportacions de diferents investigadors del domini nord-occidental: d'una banda, es reclama un estàndard destinat a usos formals i a relacions també intradialectals, un estàndard convergent (Turull, 1992; Sistac, 1990 i 1992a); d'altra banda, es detectaria un estàndard nord-occidental resultat d'un procés d'estandardització informal, basat en una consciència normativista pel que fa a certes solucions morfològiques –és a dir que evitaria els subjuntius en *-o*, els incoatius en *-isca*, etc.–, però militantment polimorfista pel que fa a aspectes fonètics, conseqüència de la manca d'identificació dels parlants amb un model oficial que presenta deficiències de configuració i de difusió.

Un bon nombre d'estudis que s'ocupen de les relacions entre les varietats geogràfiques i l'estàndard s'articulen a l'entorn del concepte de

³⁶ Aquest concepte molt arrelat en la tradició anglosaxona fa referència a la pronúncia concreta d'una varietat lingüística, que pot incloure trets identificatius de caràcter geogràfic o social (vegeu Trudgill, 1983).

convergència lingüística i dels factors externs que s'hi relacionen. Efectivament, la convergència lingüística és un dels aspectes més estudiats actualment des de la perspectiva de la influència del contacte de llengües³⁷ en l'evolució de les varietats lingüístiques. Amb aquest terme es denomina el procés pel qual una llengua o un dialecte substitueix massivament els seus trets lèxics i gramaticals per passar a adoptar els de la llengua amb què està en contacte³⁸. Es tracta en realitat de l'aproximació d'elements de la llengua B a la llengua A, sense que això impliqui ni transferència ni adopció de noves unitats, sinó simplement una generalització de trets preexistents en la llengua B però coincidents amb la llengua A (cf. Moreno Fernández, 1998: 264). Des d'un punt de vista merament descriptiu, el procés de convergència és, doncs, un procés gradual, lògic i corrent d'evolució lingüística en el decurs del qual es produeix l'acostament de dos sistemes lingüístics (Payrató, 1985: 182). Aquest procés es manifesta en l'aparició de diferents trets, a causa d'una motivació exclusivament de contacte interlingüístic, o sigui, sense la intervenció de factors lingüístics interns o de caràcter social (Boix & Vila, 1998: 257). Tanmateix, tal com fa

³⁷ *Languages in contact* (1953) d'Uriel Weinreich suposa un avanç fonamental per a la sociolingüística i per als estudis sobre contacte de llengües. Aquesta obra s'articula entorn del concepte d'interferència, entès com a desviacions gramaticals i fonològiques de les normes de les llengües en contacte. Així, per exemple, serien casos d'interferència fònica la subdiferenciació, la superdiferenciació, la reinterpretació i la substitució de fonemes (Weinreich, 1953/1996: 53 i ss). La sociolingüística actual ha esborrat les connotacions del terme i ha redimensionat el concepte d'interferència, entesa com a component implícit i habitual del comportament lingüístic de les comunitats bilingües (cf. Moreno Fernández, 1998: 264).

³⁸ L'altra accepció s'adscriu a la psicologia social, concretament a la teoria de l'acomodació de Giles (vegeu Giles, Taylor & Bourhis, 1973), i fa referència a l'estratègia comunicativa per la qual un parlant adequa aspectes de la seva parla a les característiques de la parla del seu interlocutor.

notar Blas Arroyo (1993: 30), sovint resulta difícil establir si un fenomen determinat es produeix per canvis interns del sistema o es deu únicament a la influència d'un altre sistema lingüístic; en altres paraules, discernir si ens trobem davant d'un canvi espontani o davant d'un canvi motivat per interferència és un aspecte en què cal aprofundir en el marc dels estudis de contacte de llengües. En qualsevol cas, sembla clar que la convergència lingüística presenta una sèrie de característiques que la distingeixen d'altres processos clàssics associats al contacte lingüístic com el préstec, un fenomen molt estudiat i complex però que ocorre especialment a nivell lèxic i és de caràcter unidireccional. Aquestes característiques es resumeixen en el fet que es tracta d'un procés associat a casos de bilingüisme estable –o de bidialectalisme–, de manera que requereix la participació de llengües percebudes socialment com a iguals. Aquest procés repercuteix especialment a nivell gramatical, en morfologia i en sintaxi, alhora que s'exerceix influència mútua entre ambdues llengües. Concretament pel que fa als casos de bidialectalisme, podem trobar-nos davant de dos tipus de situacions: *a)* per un cantó, els casos pròpiament de convergència entre dos dialectes, anomenats de convergència horitzontal; *b)* per un altre cantó, i situant-nos per exemple en el cas actual de la varietat nord-occidental, es donen els casos de convergència vertical, en què la influència acostuma a ser unidireccional en el sentit de la varietat estàndard cap a la varietat dialectal. Aquest segon tipus de convergència, que coincidiria amb el procés que Hartmann & Stork (1972: 58) anomenen desdialectalització, *De-dialectisation*, englobaria el procés d'*anivellament* dialectal³⁹ en què es troben immersos molts dialectes de les llengües

³⁹ Aquest concepte és definit per Badia i Margarit (1976/1985: 237-238) de la manera següent: "(...) el concepte d' 'anivellament' suposa tant un centre d'expansió

occidentals com a conseqüència de l'acció de diversos factors d'homegeneïtzació lingüística com l'increment de la mobilitat de la població, l'educació, el contacte interdialectal, la pèrdua del sistema de vida tradicional o el prestigi social. Els resultats finals d'aquests processos d'identificació massiva són bé una llengua calc que lentament s'integra com a dialecte en la llengua preeminent, bé la dissolució d'una varietat dialectal, en perdre els seus trets definidors. Històricament, la convergència dialectal o anivellament lingüístic hauria produït la majoria d'estandarditzacions informals (Boix & Vila, 1998: 301).

Els contactes interlingüístics o interdialectals poden arribar a derivar en processos de substitució, però els processos de substitució lingüística també es poden veure afavorits per factors externs al sistema lingüístic, associats en general al progrés i a la modernització, com l'emigració cap a les ciutats, la industrialització, els canvis econòmics, la urbanització i la creació de nous espais de relació. Generalment, tot i que hi ha casos en què la urbanització hauria pogut actuar en favor del manteniment de la varietat subordinada, aquests factors haurien contribuït a bandejar les varietats no prestigioses. Ens referim concretament al cas del català nord-occidental que hem caracteritzat com una varietat geogràfica que ha quedat fora de la codificació, que no compta amb prou producció literària i que socialment no resulta suficientment rellevant. L'expansió de la varietat prestigiosa –codificada i estandarditzada– viatja associada als mecanismes de control

anivelladora com un territori que és objecte de l'acció d'anivellar. (...) Amb això arribem a dues característiques sociolingüístiques de la llengua catalana. La primera: el català és una llengua exageradament macrocèfala (...). Segona característica sociolingüística: el català és una llengua marcadament unitària. (...) Així doncs, el més corrent és que les solucions barcelonines donin la pauta de

social exercits a través de l'escola i dels mitjans de comunicació –a què fèiem referència a l'inici d'aquest capítol– que actuen en la construcció de la identitat nacional (Boix & Vila, 1998: 170). Progressivament, els parlants d'aquesta varietat no prestigiosa podrien arribar a substituir-la com a conseqüència del sentiment d'autoodi lingüístic, que ja es manifestria en la consciència de l'existència de trets marcats com l'article definit i les formes pronominals plenes. En aquest context se situa el concepte de lleialtat lingüística, proposat per Weinreich (1953/1996: 222), una reacció de resistència activa i conscient contra la substitució de la varietat lingüística de l'individu apresada en la primera etapa de la vida, que actua a favor del manteniment de la llengua. Aquesta reacció s'associa a nivell d'ús lingüístic amb la vitalitat: el nombre de parlants i d'àmbits d'ús de la varietat, i la solidaritat grupal. A nivell d'estructura, aquesta posició es concretaria en el rebuig de les interferències i en la conservació o l'increment de la distància lingüística de la varietat respecte de la llengua o varietat A, a través de l'adhesió a la varietat estàndard, aquella que facilita models de llengua per a situacions formals i interdialectals (Pueyo, 1991: 36).

En definitiva, doncs, en aquest capítol hem pretès establir el marc epistemològic per contribuir a completar i actualitzar el coneixement de la parla de la Conca de Tremp i per analitzar el procés lingüístic caracteritzat per la pèrdua de trets patrimonials en les varietats geogràfiques, que són substituïts per les variants coincidents amb les de la varietat codificada i/o

estàndard: un procés de canvi lingüístic en marxa que es pot descriure i analitzar a partir d'aportacions conceptuals i metodològiques de diverses línies de recerca sociolingüística. A grans trets, hem vist que ha rebut un tractament exhaustiu en els estudis sobre variació i canvi lingüístics entre els quals es troba la sociolingüística quantitativa (vegeu Labov, 1966; Sankoff, 1978) i també en els estudis de contacte de varietats d'una mateixa llengua, especialment en els processos d'homogeneïtzació de l'ús lingüístic en direcció a l'estàndard (per al català es pot consultar Veny, 1991; Lamuela, 1994; Bibiloni, 1997*a* i 1998).

“Existeixen contrades greument marcades per l'emigració, contrades sovint perifèriques que atresoren –o han atresorat– dialectes molt representatius i ben diferenciats. (...) Això fa que parlars ben individualitzats, que conferien relleu al mosaic dialectal, a conseqüència de la dispersió dels seus locutors, es dilueixin i es puguin considerar desapareguts o en camí d'extinció”.

Joan Veny (1986: 52)

2. LA COMUNITAT DE PARLA I LA SITUACIÓ COMUNICATIVA

2.1 *La comunitat de parla*

La Conca de Tremp, que geogràficament abarca bona part de la comarca lleidatana del Pallars Jussà, presenta característiques geogràfiques, històriques i lingüístiques diferenciades. Així, el relleu determina una conca d'erosió excavada pel riu Noguera Pallaresa i encerclada per formacions muntanyoses. A nivell intern, presenta diferents subsectors dibuixats igualment pel relleu i l'orografia: la Conca de Dalt, a l'entorn de la Pobla de Segur; i, pròpiament, la Conca de Tremp, que encara se subdivideix en Conca Deçà, amb centre a Tremp, i Conca Dellà, a l'entorn d'Isona⁴⁰.

⁴⁰ La bibliografia sobre geologia i geografia és molt extensa, perquè es tracta d'una zona d'interès geològic de primer ordre mundial. A nivell divulgatiu, la Gran Enciclopèdia Catalana (1989, vol. 23: 54) ofereix força informació, mentre que com a tractament més especialitzat citarem Peña Monne, J. R. (1983): *La Conca de Tremp y sierras pirenaicas comprendidas entre los ríos Segre y Noguera Ribagorzana*:

Des del punt de vista històric, destaca la romanització tardana i, sobretot, el caràcter de zona de frontera que durant el període de l'ocupació musulmana li donà una gran importància estratègica (vegeu Bonnassie, 1979: 313). Aquesta posició de terra limítrof es consolidà aviat en erigir-se zona intermediària entre el pla i la muntanya. Possiblement sigui Pascual Madoz (1845/1985: 437-448), autor de la gran obra de referència històrica, econòmica i geogràfica de l'Espanya del segle XIX, qui aportí la primera informació exhaustiva de caràcter econòmic i social sobre la Conca. Madoz era un bon coneixedor de la zona, ja que va exercir com a jutge a Tremp a l'inici de la seva carrera política i administrativa.

Aquests aspectes geogràfics i aquests fets històrics que acabem d'esbossar i que desenvoluparem tot seguit intervindrien en la configuració de qüestions pròpiament lingüístiques que defineixen la parla de la Conca de Tremp i que corresponen als d'una àrea dialectal de transició, situada entre els subdialectes ribagorçanopallarès i lleidatà (Sistac, 1990: 195).

2.1.1 Marc territorial, econòmic i demogràfic

La dialectologia tradicional ha estudiat a bastament la incidència dels factors geogràfics com a principal condicionant extern per al manteniment dels trets patrimonials en diferents varietats geogràfiques i en diferents llengües. Afortunadament, aquest fet es troba documentat en el cas de les zones que des de la lingüística espacial serien considerades com a *isolades*, és a dir, aquelles zones mal comunicades i d'accés difícil que

presenten estadis anteriors de llengua i que també són anomenades zones de situació marginal –en el cas del català: els dialectes balears o els subdialectes pallarès i ribagorçà, vegeu Veny (1986: 126-127) i Veny (1959-1960) per al tema concret dels paral·lelismes lèxics entre aquestes dues varietats. A continuació exposarem les característiques geogràfiques, econòmiques i demogràfiques de la Conca de Tremp, que *grosso modo* caracteritzen també l'Alt Pirineu o Pirineu occidental⁴¹, i que han determinat i possiblement continuïn determinant en certa manera la forma de vida i la parla dels seus habitants.

El Pallars Jussà presenta un medi físic i climàtic divers. Destaca la geografia, que és molt accidentada, amb altituds que oscil·len entre els 400 i els 2.700 metres. El sector del nord de la comarca, la vall del Flamisell, que inclou la vall Fosca i la vall de Manyanet, és d'alta muntanya dins de la zona axial pirinenca, amb trets de geomorfologia glaciària, forts pendents i cims elevats. L'economia d'aquestes valls ha derivat cap al desenvolupament gairebé exclusiu del sector agrari – farratges i ramaderia bovina. En canvi, el sector sud, la Conca de Tremp, és prepirinenc i de caràcter mediterrani –l'única vall pròpiament mediterrània del Pirineu català. Això permet un sector agrari centrat en el cereal i la ramaderia ovina (Bernadó *et al* 1981: 100). Es tracta de la zona amb més assentaments humans, on s'han desenvolupat el comerç i els serveis. Aquesta dualitat interna de la comarca –alta muntanya i vall

⁴¹ Denominació que aplega les comarques catalanes de la Val d'Aran, l'Alta Ribagorça, el Pallars Sobirà, el Pallars Jussà, l'Alt Urgell i la Cerdanya, que representen el 20% del territori de Catalunya (5.685 km²), però només l'1% de la població (uns 61.000 habitants).

mediterrània– també es reflecteix en els trets lingüístics de les dues zones, atès que el sector nord s'adscriu lingüísticament l'àrea subdialectal ribagorçanopallaresa.

El relleu és l'aspecte que més ha contribuït a l'aïllament de la zona, que encara avui arriba a proporcions mítiques en la percepció dels catalans en general i dels mateixos lleidatans del pla, literalment tancada entre formacions muntanyoses⁴². Tanmateix, aquest inconvenient físic ha propiciat i segurament ha contribuït a mantenir la riquesa del patrimoni natural –part del Parc Nacional d'Aigüestortes, la reserva de caça del Boumort–; geològic –la serra del Montsec, els congostos de Terradets i Mont-rebei–; i paleontològic –els jaciments del Cretaci a Isona, les niuades de dinosaure a Abella de la Conca.

Les circumstàncies geogràfiques i les comunicacions deficientes han incidit molt marcadament en el mode de vida i el caràcter dels habitants, en el sentit de generar una mena de microcosmos a l'entorn dels rius Flamisell i Noguera Pallaresa, font constant de vida des dels llegendaris raiers fins a l'aprofitament dels recursos hídrics per generar electricitat. Precisament les explotacions hidroelèctriques, deu centrals construïdes majoritàriament entre 1910 i 1940, han determinat bona part de l'economia i dels moviments demogràfics del segle XX. La comarca, com tot l'Alt Pirineu, va practicar durant segles una economia preindustrial d'autosuficiència i

⁴² Al sud, la serra del Montsec (1.678 m); al nord, les parts més elevades com el Montsent (2.881 m); a l'est, la serra de Lleràs, i a l'oest, la serra de Carreu i la del Boumort (2.070 m).

d'autoabastiment intern i intercomarcal –traginers, fires de bestiar com la de Salàs de Pallars, raiers, intercanvis comercials amb Occitània, etc.–, complementada per activitats manufactureres –fargues, molins fariners i d'oli, fàbriques de llana i d'aiguardent, explotacions mineres, forns de calç, telers, adoberies, serradores, etc. Segons Madoz (1845/1985: 448), la Conca de Tremp produïa, gràcies al seu clima mediterrani, el vi, l'oli, el cereal i els productes d'horta imprescindibles per a l'autoconsum i una part per a l'exportació a la resta de la muntanya. Al seu torn, les zones més altes explotaven els recursos ramaders gràcies a les excel·lents pastures. Aquesta situació continuava pràcticament intacta al primer terç del segle XX, quan Pau Vila justifica –el 1937– la capitalitat de Tremp dins la IX vegueria⁴³. Tanmateix, la crisi de l'agricultura tradicional, també

⁴³ “La capital de la demarcació novena de la nova divisió del Principat es troba situada al Pallars Jussà, a l'entrada de la conca abans dita d'Orcau, per un dels més importants castells que la senyorejaven. Avui, però, hom l'anomena conca de Tremp, per raó de la importància que aquesta població ha anat assolint com a centre de comunicacions, de comerç, de tràfic. La gran clota oberta al llinar del muntanyam pirinenc, entre les serres ingents del Montsec i del Boumort, amb el colorit rutilant de les arenisques, conglomerats i argiles, i les esteses de vinyes, oliverars i camps de blat, ofereix un paisatge mediterrani ja dins la Muntanya. Aquesta modalitat física, amb els avantatges que li són propis quant a les produccions, feren de la conca la proveïdora de vi i d'oli per a les poblacions pirinenques del Pallars i de l'Aran. I com sigui que Tremp s'escau al punt on convergeixen, ja unificats, els camins pallaresos de les valls del Flamisell i de la Noguera Pallaresa, i àdhuc de la Noguera Ribagorçana, la fusta, el bestiar, les patates i altres productes d'aquelles terres altes troben en aquesta població els negociants i els transports que els emmenen cap a les terres baixes per la collada de Comiols o pels engorjats del pas de Terradets.

Aquesta funció rectora de l'intercanvi pallarès explica que Tremp hagi mantingut la seva importància comarcal malgrat l'oposició dominial de Talarn. (...) Les comunicacions modernes han ratificat a Tremp la seva condició favorable com a centre d'intercomunicacions entre la muntanya i les terres baixes. El ferrocarril transpirinenc de Sant Gironès té ja la via esplanada fins a Tremp. Tremp, altrament, es troba el centre de la xarxa elèctrica més important de Catalunya (...). Aquesta situació i aquests avantatges expliquen la creixença demogràfica de Tremp, que l'any 1910 tenia uns 2.000 habitants, i l'any passat en sumava 3.570. (...). La regió

malmesa per pestes com la fil·loxera; la climatologia adversa en forma de sequera o d'inundacions, les deficients comunicacions o l'atracció de la costa van contribuir a aniquil·lar aquest mode de vida (Sabartés, 1993: 30).

L'economia i la demografia de l'Alt Pirineu continuen estretament lligades en termes de causa-efecte a la seva realitat física i a les vies de comunicació: l'escassísim teixit industrial i el despoblament defineixen, avui, aquestes contrades. Efectivament, en l'actualitat l'economia de la comarca presenta un sector primari sòlid, caracteritzat per la diversitat de produccions agràries, però basat sobretot en conreus de cereals, especialment ordi, i de farratges que van desplaçant el policonreu tradicional, tot i els vestigis de l'ametller, la vinya i l'olivera que queden bàsicament restringits al consum intern de qualitat. Pel que fa a la ramaderia és principalment porcina –uns 60.000 caps– i ovina –la segona comarca productora de Catalunya (Ruiz González & Alonso Martínez, 1999: 299). Malgrat els esforços per a la modernització, no s'ha arribat, però, a l'especialització productiva i la continuïtat de les activitats agrícoles i ramaderes es veu amenaçada, bàsicament a causa de la reducció per abandonament d'explotacions, per la dificultat de transformació dels productes agraris i ramaders, per l'excessiva parcel·lació de les finques i

novena de la nova divisió és formada per les comarques que dins el règim provincial havien restat més abandonades. Llurs grans boscos han estat malmenats; la ramaderia, riquesa fonamental del país, desatesa; les aigües minerals, els bells paisatges d'alta muntanya, el tipisme de llurs poblets, inaprofitats. Es tracta d'un país que ha de valorar-se.

I Tremp, en la seva nova funció, pot ésser el promotor de les iniciatives adients a aquesta empresa. Així, la més petita de les nostres capitals esdevindria la més meritòria dins la nova divisió territorial de Catalunya". (Pau Vila, citat a Bernadó et al 1987: 517-519).

per l'impacte de la política agrària de la Unió Europea.

El sector secundari es basa en els subsectors alimentari i hidroelèctric i, en menor proporció, metal·lúrgic, tèxtil i de construcció. Es caracteritza per l'escassa inversió industrial que situa la comarca, i la resta de l'Alt Pirineu, com a una de les que menys inversions reben i menor índex de creixement econòmic presenten des de fa dècades. La producció d'energia hidroelèctrica –iniciada, com hem vist a començaments de segle XX, fou la primera gran modificació de les característiques socioeconòmiques de la comarca– és un dels recursos més importants del Pallars Jussà, tot i que actualment no generi pràcticament llocs de treball, a causa de l'automatització de les centrals. L'explotació i gestió d'aquest recurs, a més, està fortament centralitzat a l'exterior de la comarca i, com a sector industrial, gairebé ja no requereix indústria auxiliar ni serveis complementaris.

El sector terciari actualment ocupa entorn del 50% de la població gràcies al comerç i als serveis, sobretot de tipus social i públic. En els darrers anys s'ha incrementat sensiblement a causa de la construcció d'equipaments sanitaris i docents; i també pel turisme, que ha induït una revifalla econòmica i contribueix, amb l'adaptació dels usos tradicionals de la terra, a donar un nou rol socioeconòmic a les àrees rurals.

La capitalitat comarcal de Tremp i la seva influència en els dos Pallars fan que disposi de diferents serveis, sobretot públics, de caràcter sanitari, docent, administratiu, lúdic, comercial o esportiu, molts dels quals tenen caràcter supracomarcal.

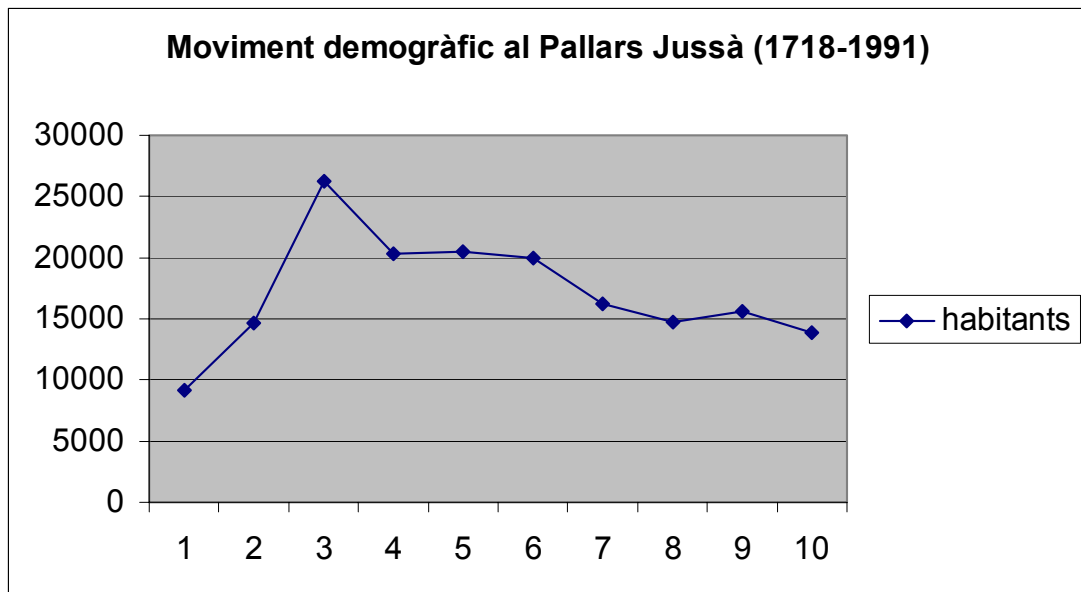
Quant a demografia, el Pallars Jussà és una de les comarques més

extenses i menys poblades de Catalunya⁴⁴. Aquesta dada ha esdevingut un tòpic que condiciona indiscutiblement la zona, l'evolució demogràfica de la qual és la pèrdua constant de població des de la segona meitat del segle XIX, en què es produeix el primer gran desequilibri en l'agricultura tradicional que obliga a les primeres migracions cap a la costa i cap a Amèrica del Sud. Emigració constant fins avui, a pesar de l'augment de població a l'inici de les explotacions hidràuliques, emigració extrema –un 28% de la població– entre el 1960 i el 1975, que deixarà pas al procés d'estabilització i de redistribució interna de població en nuclis urbans i valls; i emigració selectiva actual. Des de 1860 en què va assolir els màxims poblacionals, l'Alt Pirineu ha perdut la meitat de la seva població⁴⁵. El Pallars Jussà, en concret, tenia el 1857 més del doble de població que el 1991 (vegeu Gràfic 2.1). L'evolució poblacional de l'Alt Pirineu ha estat, doncs, el negatiu fotogràfic de l'evolució poblacional del Principat: mentre el conjunt de Catalunya ha triplicat la seva població des del 1900, l'Alt Pirineu n'ha perdut la meitat. De fet, l'evolució de les comarques litorals i interiors de Catalunya ha estat força desigual, òbviament molt relacionada amb els processos d'implantació de la urbanització com a model de desenvolupament i de la industrialització.

⁴⁴ Després de la segregació de l'Alta Ribagorça el 1988, és la setena comarca en extensió. Té una superfície de 1.290 km², el 4% del territori de Catalunya, i, segons el cens de 1996, 12.871 habitants, uns 10 per km²: es tracta d'una de les densitats de població més baixes de les comarques catalanes (Institut d'Estadística de Catalunya, 1998: 29). No s'ha de perdre de vista que dins de les comarques de muntanya ocupa una posició intermèdia pel que fa a densitat de població (Pla Comarcal, 1996: 58).

⁴⁵ El 1860, l'Alt Pirineu tenia 102.771 habitants, actualment se situa entorn dels 61.000. En termes relatius, doncs, la pèrdua de població global entre 1860 i 1996 és del 43,08% (Sabartés, 1998: 22).

Gràfic 2.1 Moviments demogràfics al Pallars Jussà (1718-1991)

Fonts: Panadera *et al* (1991: 651-652); Bernadó *et al* (1981: 39-95)

[1. 1718; 2. 1787; 3. 1857; 4. 1900; 5. 1920; 6. 1940; 7. 1970; 8. 1975; 9. 1981; 10. 1991]

L'envelliment és un agent actiu de la regressió demogràfica i el Pallars Jussà és actualment la comarca més envellida del país –el 28,4% de la població té més de 65 anys–, a pesar que avui dia l'envelliment sigui una característica general de la societat catalana i, per extensió, de les societats occidentals des de la davallada de la taxa de natalitat iniciada als anys 70, per bé que recentment es percebin signes d'augment lleu en la taxa de natalitat i en la immigració. Les darreres dades censals confirmen que a partir de 1989 hi ha saldo migratori positiu (Ruiz González & Alonso Martínez, 1999: 299), aturant la trajectòria que des dels anys 60 ha despoblat l'Alt Pirineu i ha trencat dramàticament un equilibri demogràfic mantingut en els darrers deu segles. En aquest canvi de dinàmica hi han hagut d'influir, entre altres causes, els processos de reconversió interna com el turisme i el creixement del sector serveis que en general ajudarien a

contrarestar la crisi de l'agricultura i la ramaderia, només en el casos de la Val d'Aran i la Cerdanya, i darrerament el Pallars Sobirà i l'Alta Ribagorça, actuen com a revulsiu socioeconòmic.

Els factors demogràfics i econòmics que hem destacat han causat estralls en la població d'un país que ha patit els efectes directes de polítiques d'ordenació administrativa poc encertades, i que en les últimes dècades tendeix a concentrar-se en municipis grans. Això no obstant, només Tremp supera els 5.000 h (vegeu Taula 2.1). A aquest fenomen, hi va contribuir, a banda de la tendència natural cap al sud i dels processos de redistribució interna, una política d'annexions (1961-1973) destinada a la reducció del nombre de municipis i promoguda per l'administració central per tal que la concentració n'accelerés la modernització, però que ha acabat contribuint a l'abandonament del pobles. Aquest procés afectà significativament tota la demarcació de Lleida, però especialment la seva muntanya (Sabartés, 1993: 25). Actualment, quatre dels catorze municipis del Pallars Jussà superen els 100 km², entre els quals hi ha Tremp, que en té 302 i és el més gran de Catalunya, amb 29 pobles agregats. En tota la comarca hi ha 24 nuclis de població abandonats i 50 més amenaçant abandonament. El recentment presentat *Informe sobre la revisió del model d'organització territorial de Catalunya* (2001) insisteix en aquesta reagrupació.

Coincidint amb aquesta època es produeixen dos esdeveniments vitals per a aquesta zona: la construcció de la línia ferroviària Lleida-la

Pobla de Segur (1956), projectada per enllaçar amb la frontera francesa⁴⁶, i la instal·lació de l'Acadèmia General Bàsica de Suboficials al municipi de Talarn (1974), que avui dia és una de les primeres 'empreses' de la comarca pel que fa al nombre de treballadors civils.

Taula 2.1 Evolució de la població a Tremp, el Pallars Jussà i Catalunya (1860-1986)

any	Tremp	Pallars Jussà (sense l'Alta Ribagorça)	Catalunya
1860	2.127	29.085	1.673.842
1900	1.978	20.295	1.966.382
1936	3.979	20.473	2.921.216
1960	4.420	19.985	3.888.485
1975	4.992	14.762	5.663.125
1986	5.194	13.936	5.956.414

Font: Bernadó *et al* (1987: 367)

La necessitat de protecció de la muntanya no es concretà en la legislació fins l'any 1978 en la Constitució espanyola, a partir de la qual es desenvolupà el marc legal estatal i autonòmic vigent⁴⁷. Però la preocupació dels anys 80 per l'equilibri territorial s'ha diluït en favor de criteris d'ordenació territorial que conceben la muntanya com a espai d'oci i reserva natural, una mica allunyada de l'aplicació de mesures reformadores i

⁴⁶ El projecte del Ferrocarril Noguera Pallaresa havia de comunicar Lleida amb Saint Giron i va esdevenir una esperança de redreçament.

⁴⁷ El marc legal bàsic a què ens referim és el següent: Llei 25/1982, de 30 de juny, d'agricultura de muntanya; Llei 2/1983, de 9 de març, d'alta muntanya, que estableix que els plans comarcals de muntanya seran els instruments bàsics per al desenvolupament i l'aplicació de la política de muntanya (art. 4); Decret 84/1984, de 16 de març, sobre el desplegament de la Llei d'alta muntanya; Decret 566/1983, de 7 de desembre, d'atribució de les funcions relacionades amb la política de muntanya al Departament de Política Territorial i Obres Públiques i Decret 116/1992, de 28 d'abril, sobre el seguiment dels plans comarcals de muntanya.

rendibilitzadores dels diferents sectors econòmics i del potencial de recursos existent. El Parlament de Catalunya ha encarregat l'elaboració d'un *Pla estratègic del Pirineu*, una iniciativa llargament reclamada, que hauria de posar les bases operatives per permetre el progrés econòmic i la integració definitiva de la zona al territori català. Tanmateix, tot just s'acaba de reconèixer oficialment que aquest territori presenta unes característiques diferenciades que requereixen un tractament particular.

Així doncs, el model econòmic actual pateix encara en gran mesura les conseqüències de la desaparició de l'economia d'autosuficiència, perquè topa amb dificultats per a la integració en el marc economicoterritorial català, tot i les temptatives individuals o institucionals d'especialització productiva –explotacions agràries i forestals, turisme, etc.– o d'industrialització.

A Catalunya, la muntanya és encara avui un mite. La llunyania i l'aïllament, percebuts com a conseqüència de la geografia accidentada i magnífica, juntament amb les actituds generades per la desconeixença i la desconfiança continuen essent un llast pesant en el subconscient col·lectiu. A pesar de l'explotació dels recursos de la muntanya –escassament a nivell industrial, però cada cop més a nivell turístic i de lleure– i de la millora de les comunicacions, continua persistint, doncs, una imatge distorsionada, mítica i tòpica del medi i dels seus habitants, probablement alimentada per comportaments i l'actituds d'aquests mateixos habitants.

2.1.2 Aspectes socials

Des del punt de vista de la lingüística, el concepte de classe social comparteix els problemes de definició i d'interpretació de la sociologia. D'entre els diferents plantejaments prenem com a referència Chambers & Trudgill (1980/1994: 212) i entenem classe social com a algun tipus d'ordenació jeràrquica dels diferents grups que conformen la societat. Aquesta ordenació acostuma a seguir diversos criteris classificadors segons la conveniència analítica com són l'ocupació, els ingressos, l'educació, el domicili, la procedència, etc. D'entre aquests factors socioeconòmics, l'ocupació i el nivell sociocultural han rebut una atenció especial en els estudis sociolingüístics. Així, per exemple, aquestes dues variables són, juntament amb la renda, el tipus d'habitatge, la localitat de residència i l'ocupació del pare, els sis components que defineixen les classes socials en l'estudi de Trudgill (1974: cap. 3) sobre Norwich en què la conjugació d'aquests factors li permet la delimitació: classe mitjana mitjana, classe mitjana baixa, classe treballadora alta, classe treballadora mitjana i classe treballadora baixa. Hi ha altres factors importants que relacionen el canvi lingüístic amb comportaments socials. Entre els més influents trobem la mobilitat social, un dels agents més actius de canvi lingüístic, relacionada estretament amb actituds com la imitació i l'autoodi lingüístic (vegeu Ninyoles, 1972/1980: 114-144). Tanmateix, en una comunitat de parla com la de la Conca de Tremp, amb escassa població, aquests mecanismes s'establirien en relació amb la varietat prestigiosa escrita i oral, el barceloní, que és la més disponible a nivell general. Segons les observacions de Mn. Alcover (1906/1983: 86-87) –vegeu 2.1.3.2–, sembla que aquesta dinàmica s'hauria iniciat ja a principis de segle.

A 1.1.1 –tingueu també en compte 4.2.2– vèiem com el concepte de

mercat lingüístic (Sankoff & Laberge, 1978: 239) planteja un marc per a l'estudi de la relació entre l'ocupació dels parlants i la seva competència lingüística. A la Conca de Tremp, la distribució de la població ocupada segons els sectors de producció és la següent⁴⁸:

1. agricultura i ramaderia (24,9%)
2. indústria i energia (16,9%)
3. construcció (11,06%)
4. comerç, hoteleria i transports (25,2%)
5. administració pública, educació i sanitat (22,3%)

D'aquestes dades destaquem l'escàs pes de la indústria i la importància del sector de la construcció (com ja hem comentat a 2.1.1). Els altres sectors presenten percentatges similars d'ocupació. El sector agrícola i ramader ocupava un nombre elevat de població, si el comparéssim amb el conjunt de Catalunya o de qualsevol país europeu, mentre que el sector serveis ha registrat un increment considerable en la darrera dècada.

Per al nivell sociocultural, cal tenir en compte els estudis – primaris, secundaris i universitaris – com a factor definidor principal. En nostre cas, però, també hem de prestar atenció preferent a la competència lingüística i al domini del català escrit. A partir de les dades de l'Estadística de població de Catalunya (1996)⁴⁹ obtenim que en el conjunt

⁴⁸ Font: Institut d'Estadística de Catalunya (1996: 450), a partir de dades corresponents a 1991.

⁴⁹ Decret 240/1998, de 27 d'agost, pel qual s'aprova el mapa sociolingüístic de Catalunya i es declaren oficials les dades estadístiques sobre el coneixement de la

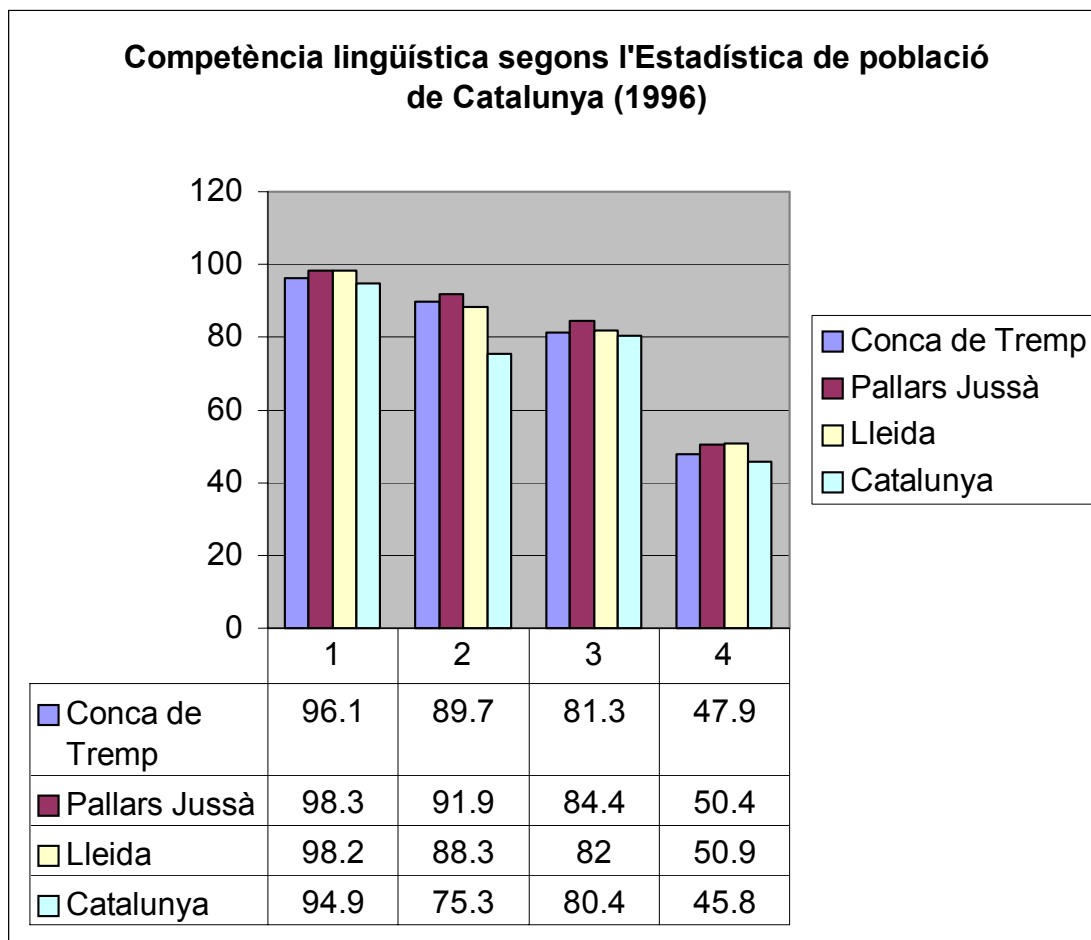
de municipis de la Conca de Tremp el 96,1% de la població entén el català; el 89,7% el sap parlar; el 81,3% el sap llegir; i el 47,9% el sap escriure. Aquests percentatges superen lleugerament la mitjana de Catalunya, se situen a un nivell similar de la resta de l'àmbit de Ponent i resulten lleugerament inferiors als del conjunt del Pallars Jussà. Aquest darrer aspecte podria associar-se al fet que la Conca, en tant que zona més poblada i centre de referència de la comarca, rep la majoria de població immigrada (vegeu Gràfic 2.2).

Precisament pel que fa a la procedència de la població, si prenem com a dades de referència la població immigrada a la Conca de Tremp el 1996⁵⁰, observem que suposa el 2,91% de la població total. Tanmateix, d'entre aquest percentatge, menys de l'1% procedeix de fora de Catalunya, és a dir, que la immigració té caràcter intracomarcal o prové majoritàriament de diferents punts del Principat.

Gràfic 2.2 Competència lingüística a la Conca de Tremp (1996)

llengua catalana resultants de l'Estadística de població de Catalunya referida al dia 1 de maig de 1996. Publicat al DOGC 2731, de 25 de setembre de 1998, es tracta del primer cens que és mapa oficial de Catalunya. Les dades que s'ofereixen són per comarques i per municipis, de manera que podem calcular els percentatges corresponents a la Conca de Tremp.

⁵⁰ Font: <<http://www.gencat.es/idescat>>

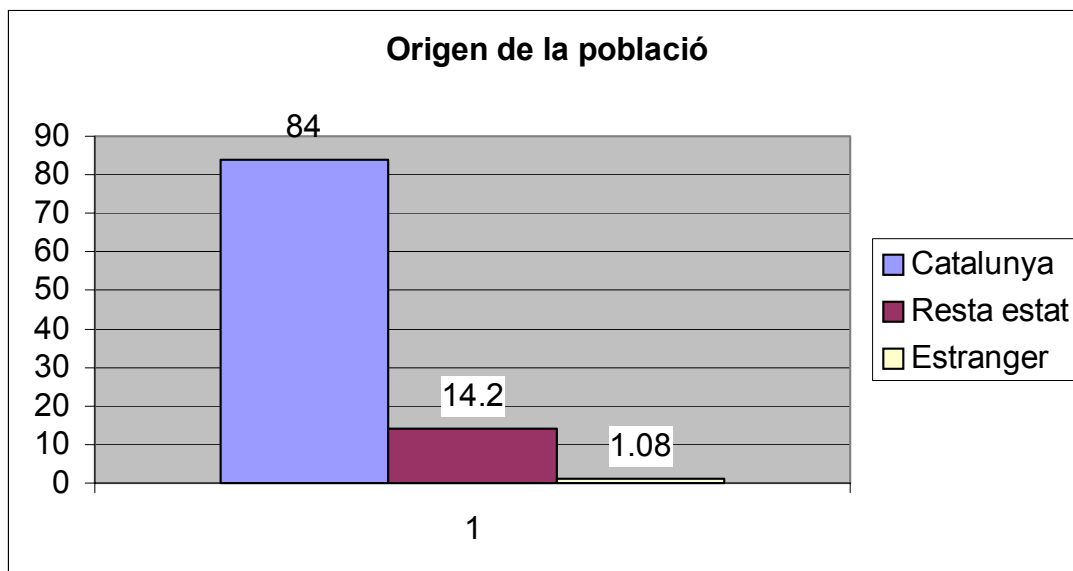

[1. entén; 2. parla; 3. llegeix; 4. escriu]

Les dades globals sobre l'origen de la població aquest mateix 1996 indiquen que un 84% dels habitants de la Conca han nascut a Catalunya (vegeu Gràfic 2.3). La immigració procedent de fora de Catalunya, un 14,2% procedeix de l'estat espanyol, és en part personal militar de l'Acadèmia General Bàsica de Suboficials de l'exèrcit de terra. Es tracta d'una població de pas important, però que tradicionalment s'ha constituït com a col·lectiu autònom que disposa de serveis i xarxes socials de relació propis, tot i que darrerament tendeixi obertament a la relació, i en casos de llarga estada, a la integració amb la resta de la població. Aquestes relacions amb la resta de la població es farien, segons la nostra percepció,

majoritàriament a favor de la llengua castellana.

Gràfic 2.3 Origen de la població (1996)⁵¹

Finalment, no es pot passar per alt la comunitat d'origen subsahariana –fonamentalment gambià– que s'està establint a la comarca de manera significativa en els darrers anys –com dèiem, especialment a Tremp– per ocupar-se en els sectors de la construcció i, sobretot, en les explotacions agràries i ramaderes⁵².

⁵¹ Font: <<http://www.gencat.es/idescat>>, base de dades inframunicipal.

⁵² La comunitat gambiana és un col·lectiu de nova immigració que tendeix a establir-se en zones rurals i acostuma a presentar una fase de prealfabetització (Font: Turell, 2000a). Aquestes dades són corroborades pel cens lingüístic de Catalunya de 1996, a partir del qual s'observa que la població d'origen africà, en general, és la que presenta menor creixement de l'ús del català (Font: Torres, 2000). Per a una descripció dels aspectes sociolingüístics i psicolingüístics dels nous grups migratoris a Espanya, consulteu Turell (2000b), primers resultats del projecte de recerca *Aspectos sociolingüísticos y psicolingüísticos de las comunidades de habla y grupos lingüísticos minorizados en España* de la Universitat Pompeu Fabra (<<http://www.iula.upf.es/urvlca.htm>>). Per a aspectes sociolingüístics dels subsaharians a

Pel que fa a l'emigració, l'aspecte que té possiblement major cost social en l'actualitat és el de l'emigració selectiva de joves qualificats que, a causa de la manca de mercat laboral, no poden exercir la seva professió a la zona. Conseqüentment, l'índex d'atur és baixíssim però fictici, ja que s'exporta a zones industrialitzades i comença a afectar pràcticament totes les categories professionals, especialment els obrers qualificats.

2.1.3 Marc lingüístic

2.1.3.1 Orígens de la llengua a la Conca de Tremp

Les fronteres naturals de la Conca de Tremp també contribueixen a explicar aspectes històrics fonamentals, que tenen conseqüències lingüístiques. Així, la romanització tardana i l'exclusió del domini musulmà, malgrat l'exposició a les incursions sarraïnes, són aspectes estretament vinculats a les característiques de la varietat lingüística que es va parlar en aquestes èpoques i que és la base de la llengua actual. Efectivament, aquesta zona, igualment com la Cerdanya, Andorra i la Ribagorça, no hauria estat romanitzada abans del segle V. Com a conseqüència d'aquesta circumstància, el Pallars hauria mantingut ben bé fins al segle X una situació de bilingüisme amb una parla de tipus bascoide i una altra de romànica primigènia (Coromines, 1965: 117)⁵³.

Catalunya, vegeu Junyent (2000) i Sepa (2000).

⁵³ Vegeu també Nadal & Prats (1982: 37) i Badia i Margarit (1987: 62-65).

L'anomenada Marca de Pallars o Marca del Montsec, que ocuparia bona part de la Conca de Tremp actual fins a la frontera sud amb la serralada del Montsec, va ser una zona de frontera amb pobladors cristians que als segles X i XI visqué la construcció de castells que actuaren de centres de repoblament, defensa i administració (Fité, 1988: 32). Aquesta Marca, tot i trobar-se sota la sobirania del comtat de Tolosa durant el segle IX, va ser bastant autònoma fins al punt que va disposar dinastia comtal pròpia des de finals d'aquest segle IX (Sobrequés, 1961: 28). La zona estava més poblada que les valls del Sobirà, a causa del clima i de la qualitat de la terra, i va esdevenir àrea estratègica per les seves possibilitats expansives cap al sud, que es van veure estroncades per l'acció del vescomte d'Àger, vassall del comte d'Urgell. A finals del segle XII (1192), Dolça de So, l'última comtessa de Pallars Jussà, donà el comtat al comte de Barcelona. El Pallars Sobirà, en canvi, no passà a la casa de Cardona fins que no fou confiscat i venut per Ferran el Catòlic, a finals del segle XV (Sobrequés, 1961: 33).

Des d'antic, Tremp es constituí en nucli d'aquesta zona fronterera i va començar a desenvolupar un paper clau com a punt intermedi d'intercanvi socioeconòmic entre les terres de la muntanya, el pla i l'Aragó. Hi ha mercat documentat des del 1174 així com diverses fires, que s'han mantingut al llarg dels segles (Prats, 1988: 189). Tremp es va especialitzar, en la producció i venda d'aliments bàsics –blat, oliva, ametlla, llegums, fruita i vi– el conreu dels quals es veia afavorit pel seu clima mediterrani, i en la indústria manufacturera de la pell. Aquest caràcter de centre de distribució es mantindrà fins fa ben poc temps:

“(...) assentada e situada dita vila en la Conca de Orcau territori e comarca molt sembrada y fructífera ab complement de pans e vins de totes sorts és no solament per la previsió dels habitants en aquella més per provehir les montanyes vehines de Pallars de olis, safrans, fruites a son temps e tot ab gran compliment e abundancia essent dits territori e comarca en tots temps de l'any”
Jaume Fiella. *Capítols Fundacionals de l'Hospital de Pobres de Tremp*. 1521.
(Citat a Prats, 1988: 190)

2.1.3.2 Assaig de caracterització de la parla de la Conca de Tremp

Tal com hem tractat a 1.1.1, des de la dialectologia tradicional i també més recentment des de la sociolingüística disposem de descripcions generals i d'estudis d'aspectes més concrets del català nord-occidental. Entre aquests treballs destaquem els de Griera (1920-1921 i 1949: 43-66), Martí i Castell (1970) i Veny (1989: 120-150). També s'han considerat de manera general o parcial els trets dels principals subdialectes, especialment del lleidatà –ja hem destacat Barnils (1913), Gili i Gaya (1931), Turull (1990), Solans (1990 i 1996) i Casanovas & Creus (1999)–; les zones de frontera interlingüística, especialment els parlars de la Franja –a més dels treballs esmentats a 1.1.1, també es pot consultar Veny (1989: 142) i, per als parlars de la Llitera, Giralt (1995 i 2000)–; i de frontera interdialectal –dins del bloc occidental, respecte del valencià també Veny (1989: 148); respecte de l'oriental, Navarro (2000a) per esmentar un exemple recent. A partir de les referències que oferim, es pot observar la significativa intensificació de treballs durant el darrer decenni.

La denominació català nord-occidental, introduïda per la Gran Enciclopèdia Catalana (volum 6: 494), engloba quatre realitats

lingüístiques diferents, classificades com a subdialectes: tortosí, pallarès, lleidatà i ribagorçà. Aquesta classificació tradicional, amb més o menys retocs, ja es troba a Barnils (1919), Badia i Margarit (1951/1994: 80) i també a Veny (1989: 28). Diversos estudis dialectològics han descrit amb detall els límits geogràfics dialectals, la informació més precisa que coneixem sobre aquesta qüestió la presenta Sistac (1990: 192-193). Com dèiem, també es compta amb estudis que tracten els límits intradialectals del tortosí (per exemple Veny, 1989: 148) i del lleidatà (a Turull, 1990: 201) i tant els intradialectals com els interlingüístics del ribagorçà (vegeu, per exemple, Veny, 1989: 142). Des d'una altra perspectiva, hi ha bibliografia que tracta aquesta diversitat interna a partir d'un punt de vista més global i proposa de considerar l'existència de realitats dialectals majors com la que formarien el català nord-occidental i el valencià –podeu consultar Sistac (1990: 193 i 1998a: 162-163)–; el pallarès i el ribagorçà (Sistac, 1998a: 163) o el pallarès, el ribagorçà i la parla d'Andorra (Riera, 1995: 47). També cal esmentar la proposta de Sistac (1998/2000) per analitzar aquestes realitats dialectals des de la perspectiva de les actituds.

En aquest context, però, el tractament específic de la parla de la Conca de Tremp, zona d'intersecció entre l'àrea ribagorçanopallaresa i el lleidatà, encara és escàs. Únicament es poden espigolar referències de caràcter més aviat sociolingüístic a Alcover (1906/1983: 86-88), de tipus lèxic a Alcover & Moll (1930-1962) i d'identificació com a zona lingüística diferenciada a Sistac (1990: 194 i 1998a: 44). La majoria d'altres aportacions es podrien qualificar dins del que Martí i Castell (2000: 21) anomena *producció populista*, és a dir, treballs d'estudiosos locals que no parteixen de paràmetres científics.

Al *Dietari de l'excursió filològica* de 1906, Mn. Antoni M. Alcover (1906/1983: 86-87) aporta dues informacions de caràcter social que considerem rellevants per a la caracterització de la parla de la Conca de Tremp. D'una banda, relata el malestar dels *il·lustrats* de la ciutat en comprovar que Alcover i Schädel es dediquen a entrevistar noiets d'entre 10 i 13 anys i, en general, gent *il·literada*⁵⁴. Aquesta anècdota serveix per exposar el fet que existeix un contacte important amb Barcelona entre la classe social més elevada i que això té conseqüències en “*una poderosa invasió del dialecte barceloní*” en la parla d'aquesta classe il·lustrada⁵⁵. D'altra banda, Alcover fa referència explícita al caràcter de parla de transició entre el pallarès i el lleidatà que caracteritza la Conca de Tremp:

“El dialecte de Tremp se decanta visiblement del de la Pobla de Segur, i s'acosta al de Sort i al del Pla d'Urgell”.

En els quaderns de camp del filòleg mallorquí, editats per M. Pilar Perea (1999b), podem localitzar diverses informacions referides a la flexió verbal que indirectament ratifiquen aquest plantejament. Així per exemple, a les observacions del quadern VI sobre la conjugació (Perea, 1999b: 97-108) delimita l'àrea ribagorçanopallaresa i implícitament la separa de la Conca de Tremp en anotar que:

⁵⁴ Alcover relata com aquest mètode de treball, basat en la preferència de les formes emeses pels informants més joves en cas que aquestes difereixin de les dels entrevistats majors, provoca les queixes irades d'un dels curiosos que assisteixen a les entrevistes. La recollida de dades de 1906 va ser ampliada els dies 20, 21 i 22 de juliol de 1921, moment en què s'entrevistaren quatre nois més d'entre 11 i 13 anys (vegeu Perea, 1999a: LXXII).

⁵⁵ Sistac (1998/2000: 231) ressegueix i raona aquesta influència dialectal barcelonina que Alcover atribueix a les parles locals de la Seu d'Urgell, Andorra la Vella, Isil i Tremp.

“*La conjugació de Sort no se’n diferencia casi gens de la Pobla de Segur, el Pont de Suert i Esterri d’Àneu*”.

Com dèiem, en general, la informació sobre aspectes específics de la parla de la Conca és francament minsa. De fet, per obtenir-ne una aproximació hem de recórrer, d’una banda, a descripcions generals de la varietat nord-occidental –fonamentalment a Veny (1989), per al vessant geogràfic; Segarra & Farreny (1996) per a la perspectiva de l’ús oral actual–; del lleidatà –a Turull (1990) i Solans (1990 i 1996)–; i del pallarès –a Coromines (1935) i Coll (1991). D’altra banda, hem de resseguir estudis específics de parles veïnes com la de la Terreta, que ocupa part de l’actual terme municipal de Trep, estudiada per Barrull & Sistac (1992: 51-62) i per Tort (1992: 446-468); o com les parles de les valls pirinenques d’Àssua (Andreu, Ramoneda & Toldrà, 1992: 371-380), d’Àneu –Sistac (1998a: 75-88) i, poc rigorós, Pol (1962/1973) – i de Cardós i Vallferrera (Coromines, 1935). Es compta també amb aportacions més puntuals sobre trets fonètics del pallarès –per exemple, Alamon & Andreu (1992: 363-365)– o sobre aspectes lèxics, especialment a l’obra de Violant Simorra i de Joan Lluís⁵⁶ –per exemple Lluís (1955/1994: 89-93)– i més recentment les novel·les de la primera època de Maria Barbal i també de Pep Coll. Pel que fa a aspectes fonètics i morfològics de la Conca de Trep *stricto sensu*, recollim referències explícites a Alcover & Moll (1929-1932), Griera (1949: 45-63), Mir⁵⁷ (1983: 14), Coll (1990 i 1991: 21-29) i als quaderns

⁵⁶ Sobre les aportacions d’aquests autors al *Diccionari català-valencià-balear* i al *Diccionari Etimològic i Complementari de la Llengua Catalana*, és interessant consultar Cornudella (1997: 35-49).

⁵⁷ Es tracta d’un treball centrat en l’onomàstica del terme municipal de Trep. Sobre aquest tema, es pot consultar també Veny (1996: 97-99) en un volum que reflexiona i

de camp de l'*Atlas Lingüístic del Domini Català* (ALDC). A nivell lèxic, disposem de dades més completes, procedents fonamentalment del *Diccionari català-valencià-balear* (Alcover & Moll, 1930-1962) i, més recentment, de Coll (1991: 30-73) i Fortuny (1992: 401-429), autor d'un recull de vocabulari de la Conca de Tremp.

Seguint la bibliografia esmentada, presentarem els aspectes bàsics que caracteritzen la parla contemporània de la Conca de Tremp. Aquest assaig de sistematització té com a objectiu aplegar les dades disponibles en els diferents estudis esmentats, per matisar-les i actualitzar-les amb les dades obtingudes del corpus de recerca i amb la competència lingüística activa de la investigadora (vegeu 3.2 i 3.3). En definitiva es pretén una primera aproximació descriptiva que, al mateix temps, aporti informació de l'adscripció dels diferents aspectes lingüístics d'aquesta zona de transició. Així, la descripció dels trets s'organitza sota quatre denominacions: 1) segons es tracti de trets coincidents amb característiques generals de la varietat nord-occidental –en alguns casos compartits per tot el bloc occidental–; 2) segons siguin comuns a trets propis del sudialecte pallarès; 3) segons siguin coincidents amb trets específics de la varietat lleidatana; i, finalment, 4) en un breu apartat, segons es tracti d'aspectes lèxics específics de la Conca de Tremp. La voluntat que presideix aquesta descripció és, doncs, contribuir a sistematitzar les característiques de la parla de la Conca de Tremp, ressaltar-ne la combinació d'aspectes dels diferents subdialectes veïns en la seva configuració, i, en general, aportar dades sobre l'evolució de la

il·lustra les relacions de l'onomàstica i la dialectologia.

variació intradialectal en el català nord-occidental a partir de l'anàlisi d'una zona semiurbana i la seva àrea d'influència.

1. Trets fonètics i morfològics comuns al català nord-occidental⁵⁸

A partir de les referències de Veny (1989: 130-134), Martí i Castell (1970), Pueyo (1976), Segarra & Farreny (1996: 45-50) i l'ALDC.

- Pel que fa al vocalisme tònic, realització /e/ de *e* llarga i *i* breu del llatí clàssic (>[e] llatí vulgar). Aquest tret, que és un dels principals criteris diferenciadors del català oriental vs. català occidental, presenta resultat de /ɛ/ en diversos contextos fixos com per exemple davant de síl·laba amb *i* –*col·legi*–, en l'acabament *eu* –*peu*–, davant r + consonant –*comerç*–, etc.:

2L32 *el pl[e]*; 2L1242 *n[e]gres*;

5L1240 *band[ɛ]ra*; 5L1289 *t[ɛ]rres*

- Quant a vocalisme àton, distinció entre /a/, /e/ en posició àtona i reducció de /ɛ/ a /e/:

5L142 *plac[e]s*; 5L186: *[a]dministr[a]ció*;

2L1725 *caut[e]lment*; 1L1308 *marge com[e]rcial*

- Reducció a /o/ de /o/ i /□/ en posició àtona:

4L21 *v[o]tació*; 4L25 *[o]nzè*; 5L1584 *desp[o]blació*

- Tancament no sistemàtic de /o/ > /u/ en contacte amb /i/ tònica següent –en alguns casos amb /u/– per assimilació anticipatòria, o també amb *e* oberta per dissimilació (*J[u]sep*; i per extensió

⁵⁸ Els exemples amb què il·lustrem els trets exposats procedeixen del corpus de treball. Per facilitar-ne la localització, incorporen el número de sessió plenària a què pertanyen segons la classificació del corpus i el número de línia en què han estat

J[u]an):

5L1440 *c[u]mplir*; 1L327 *c[u]brir*

- Pronúncia de [a] en els grups de /e/ inicial travada per consonant *en-*, *em-*, *es-*, *eix-* i, de manera menys sistemàtica, amb vocal no travada:

1L2482 *[a]ncimentarà*; 1L2352 *[a]mpreses*;

4L285 *[a]scales*; 2L1294 *em fa l'[a]fecte*

Es tracta d'un dels trets de major freqüència d'aparició, també en l'àmbit formal (vegeu Creus, González, Julià & Romero, 2000: 154), malgrat que l'IEC (1990/1999: 16) només el considera admissible per als registres informals.

- Diftongació de l'àtona inicial *o*→*aw*– que tendiria a circumscriure's a les generacions més grans perquè es tracta d'un tret connotat, tot i que manté una vigència destacable:

4L190 *[aw]lors*; 1L745 *[aw]berta*

- Vocalització de la *-l*→*-w* en síl·laba inicial travada: *a[w]fals*, *a[w]bergínia*, *esca[w]far*. Tret d'inventari reduït que no s'ha documentat al corpus, però d'ús corrent a nivell informal.
- Formes *redó*, *genoll*, *seroll*, més acostades a les llatines.

- Pel que fa al consonantisme, realització africada de la sibilant prepalatal sorda [tʃ] en posició inicial de mot o postconsonàntica:

1L1788 una *trin*'[tʃ]era; 1L180 [tʃ]alets

- Pronunciació de [j] semivocal –segregació de iod– davant fricativa prepalatal:

recollits (vegeu 3.5 i l'Annex III).

3L167 *de[j]xen*; 4L41 *ba[j]xes*

- Pronúncia [z] del sufix *-itz-* tot i la tendència a [dz] per influència de la llengua escrita:

1L1774 que es *parali[z]és*; 1L325 *valori[dz]ació*

- Realització com a aproximants els grups *-bl-*, *-gl-*. En aquest tret, la variació intradialectal és considerable: el pallarès tendiria a la geminació o allargament en termes fonètics (Coll, 1991: 24; Sistac, 1998a: 65), el lleidatà alternaria la realització sorda (Gili i Gaya, 1931) amb les pronúncies aproximants, oclusives i geminades (Creus, González, Julià & Romero, 2000: 157), mentre que a la Conca de Tremp, la Franja de Ponent i el tortosí les realitzacions més freqüents serien les aproximants, com en valencià (Recasens, 1996: 190). L'ALDC recull a Palau de Noguera i a Isona casos puntuals de geminació *-po[bb]le*, *ro[gg]le-* que podem confirmar davant de la pronúncia aproximant majoritària.

3L15 *po[βl]e*; 1L2070 *suscepti[βl]e*;

2L26 *l'es[Φ]ésia*; 1L2075 *ne[Φ]igència*

- Palatalització de certes vocals en contacte amb un so consonàntic, grup *-in-*: *cuina* [*'ku/ε*], *feina* [*'fe/ε*]. Tret molt marcat, en recessió, documentat en alternança per l'ALDC: [*'ku/ε*] (Palau de Noguera) / [*'kujnε*] (Isona).

2L483 [*'fe/ε*]

- Elisió de la *-r* dels infinitius davant de pronom àton:

2L662 *fer-ho* [*'few*]; 5L2117 *informar-los* [*iMfor'mals*]

Ens trobem davant d'un tret amb força vigència, que hauria entrat en recessió per influència de la llengua escrita.

- A nivell morfosintàctic, article etimològic masculí *lo, los* (Coll, 1991: 24), (Griera, 1949: 61), (Mir, 1983: 14) (vegeu 4.1):

3L117 *lo nord*; 1L304 *los baixos*

Ocasionalment, en informants grans es recull la forma *les* usada per al masculí plural, que és un dels trets característics del parlarès (ALDC, 2075):

1L2465 deixem a part *les* dos constructors

- Alternança de les formes plurals en *-ns* dels antics proparoxítons i les formes generals: *hòmens, jóvens*. Tret marcat no documentat al corpus, però present de forma ocasional en la llengua oral.
- Ús invariable del numeral *dos*, que des del punt de vista del vocalisme tònic es realitza *d[□]s*, tot i que esporàdicament recollim alguns casos d'alternança *d[o]s* com en lleidatà (Casanovas & Creus, 1999). La forma *dues* es recull associada a registres escrits i, per extensió, formals:

2L699 amb aquelles *dos* entitats; 2L990 *dos* votacions

- Variants *[ja]* i *[jo]*, per al pronom personal fort de primera persona en alternança amb *[Za]*, *[Zo]*, associats a registres formals. A diferència del tret anterior, no es recullen alternances en l'obertura de timbre de la vocal, que sempre és tancada [o]⁵⁹:

2L235 *[ja]* ho anuncio; 1L2243 *[jo]* no sé

- Pronoms personals forts *natres, vatres*, documentats a la Conca de

⁵⁹ A partir de les dades de l'ALDC, Pons (1998: 680) assenyala que tant l'alternança [j] / [Z] com l'alternança del timbre vocàlic només coexisteixen ocasionalment en algunes localitats. En canvi, sembla que en català nord-occidental l'alternança [j] / [Z] s'estaria generalitzant, possiblement associada al grau de formalitat de la situació comunicativa.

Tremp per Griera (1949: 62), Coll (1991: 25) i l'ALDC (Palau de Noguera i Isona), en coexistència amb *natros*, *vatros* i, especialment, amb les formes *nosaltres/nosa(l)tres*, *vosaltres/vosa(l)tres*⁶⁰:

2L1502 *natres* voldriem; 2L1486: *natros* ho vam presentar;

2L970 *nosa(l)tres* ja hem anat denunciant

- Ús proclític de les formes plenes dels pronoms febles singulars *me*, *te*, *se*. També en combinacions binàries: *m'ho* [mew], *t'ho* [tew], *s'ho* [sew]; *m'hi* [mej], *t'hi* [tej], *s'hi* [sej] (vegeu 4.2):

2L968 com *se* portaven; 2L2253 *me* donen;

2L2103 *se ho* creuen; 2L2443 *se hi* pot posar;

5L931 ja *te ho* explicaré

A la Conca de Tremp no es donen les inversions d'ordre pròpies del lleidatà del tipus *se me trenca*.

- Variant *mos* del pronom àton de primera persona plural (vegeu 4.3):

5L929 no *mos* ha informat; 1L1815 *mos* hoensem;

1L882 centrant-*mos*

- Pèrdua de *-s* del pronom *mos* en contacte amb *en*, *el/els*:

2L272 *mo'n* (a)nem; 5L848 no *mo'ls* ha explicat

- Possessius àtons singulars *mon*, *ton*, *son/ma*, *ta*, *sa* associats a mots de parentiu, no s'han documentat al corpus.

- Variant *sigut* majoritària per al participi del verb *ser*. També ús d'*estat* per influència de la llengua escrita i en l'àmbit formal:

2L763 ha *sigut*; 3L55 ha *estat*

⁶⁰ D'entre la considerable diversitat de variants de primera i segona persona del plural que es recullen en el domini lingüístic (vegeu Pons, 1998: 682), a la Conca de Tremp es donaria la reducció bastant generalitzada del grup *-litr-* > *-tr-* en els dos tipus lèxics fonamentals.

- Formes *tindre* i *vindre* i derivades:
1L1897 *tindre 'n*; 2L671 *obtindre*; 2L1688 *va vindre*
 - Formes *traure*, *jaure*, *nàixer*:
5L2105 *traure 'l*
 - Formes d'auxiliaritat de primera persona *hai*, *vai*, *fai*. També *vei*, en alternança amb la forma majoritària *vec*, per a la primera persona singular del present d'indicatiu del verb *veure*:
1L2018 *encara no hai(g) acabat*; 1L2511 *el que vai(g) demanar*; 1L1872 *no ho fai(g) veure*; 5L1915 *vei(g)*
 - Ús molt freqüent de les formes *ham*, *hau* del present d'indicatiu del verb *haver*, de manera que en l'auxiliar no s'hauria produït l'evolució *a>e* de la resta de terminacions de la primera i segona persones del plural del present d'indicatiu de la primera conjugació:
2L1210 *que ham fet*; 1L2408 *m'hau demanat*
2. Trets compartits amb el pallarès i/o amb el ribagorçà
- Bàsicament a partir dels estudis de Coromines (1935: 241-331), Veny (1989: 138-198), Coll (1990 i 1991) i l'ALDC.
- Pel que fa a vocalisme tònic, tancament accentuat de la /o/ especialment si es troba travada per nasal: *[ó]nça*. No documentat al corpus.
 - Manteniment de [j] medial i final arcaica provinent de diversos grups llatins -Y-, -DY-, -BY-, -GY-: *puiar*, *roi*, *maior* (Coll, 1991:22). En certs casos en què [j] va precedida de vocal anterior, pot ser absorbida: *passeiá>passeá* (Coll, 1990: 197; Fortuny, 1992: 429). No documentat al corpus.

- A nivell de vocalisme àton, tancament de [e]>[i] en el present d'indicatiu, l'imperfet i l'infinitiu dels verbs *tenir* i *venir*. En el corpus només hem documentat aquest tret en present del verb *tenir*, afectant formes tòniques:

1L919 *t[i]nim*; 5L837 *t[i]niu*; 5L889 *t[i]*;

5L442 *mant[i]nir*

- Manteniment d'alguns diftongs isolats en lèxic concret: *m[aj]rastra* que l'ALDC recull a Isona.

- En consonantisme, sonorització, a més de l'espitantització, de *-k-* en els demostratius (vegeu 4.4):

1L221 *aguest* esforç; 1L1349 amb *aguesta* finca;

1L848 per *aguestos* motius; 1L384 *aguestes* actuacions;

2L1766 amb *aguell* informe; 4L199 i *aguella* gent;

2L2224 en *aguells* moments;

2L699 amb *aguelles* dos entitats;

- Absència de *-d-* epentètica en el grup *-ldr-*: *mòltre*, *cènra*. Es tracta d'un tret circumscrit a informants grans. Tot i que segons Coll (1991: 23) no és un tret propi de la Conca; Alcover & Moll (1929-1932: I, 316) i Grieria (1949: 47) el documenten a la ciutat de Tremp i l'ALDC, a Palau de Noguera *-[ˈsEnpɛ]*, *[ˈtinpɛ]*.

- Increment *-ís* en el present d'indicatiu dels verbs incoatius de tercera conjugació –vegeu ALDC a Palau de Noguera i Isona–, en convivència amb l'increment verbal *-eix*:

1L1723 *llegisso*; 1L2286 ho *repeteixo*

- Imperfet d'indicatiu de la primera conjugació en *-ava*. També es documenten casos de caiguda de la [β] sense incorporar consonant antihlàtica [j] com en lleidatà: *demana[jen]*. La pronúncia de la vocal final és [ɛ], amb reminiscències de [e], coincidint amb la pronúncia nord-occidental majoritària i diferint de la [a] del pallarès (Alcover & Moll, 1929-1932: 206):

5L1971 se'ns *insinuav[ɛ]*; 2L968 com se *porta(v)en*

Tanmateix, en la resta de conjugacions, en els informants més grans s'escolten les desinències *-iva* del pallarès i *-eva* del ribagorçà, però globalment les desinències normatives són ja més generals:

2L633 *fèven*; 2L1298 que *deve* tindre els seus mèrits

- Manca de vocal final en la desinència del condicional: *se farí, faltarí, tornariú* (Fortuny, 1992: 429). Es tracta, però, d'un tret en clar retrocés, que Viaplana (1999: 137) ja no documenta en informants d'entre 25 i 40 anys. De fet, Alcover & Moll (1929-1932: 207) ja recollien casos de la desinència *-[iɛ]*, actualment majoritària:

1L2123 jo *voldri[ɛ]*; 2L81 *farí(e)m unes consultes*

- Ús de la partícula *se* davant d'interrogatiu: *pregunta-li se quant val* (Coll, 1991: 29) i realització *se* de la conjunció condicional: *se plou molt, no vindrem*. Actualment, només en generacions grans.
- Ús de *per a*, en contracció per aglutinació *per + a = pra*, amb valor final: *pra jo* (Coll, 1991: 28). Només en generacions grans.
- Ús de *jo* per *mi* en funció de complement verbal: *No va fer res per jo*.

- Ús de *molla* com a quantitatiu: *No n'hi ha molla*.
- Ús de *cap* com a forma de doble negació: *No ho sé cap*.
- Ús de futur simple en funció d'imperatiu amb postposició de pronoms àtons: *portaràs-me'l* (Coll, 1991: 29). També propi d'altres zones del lleidatà.

- Lèxic: *ancantra* (alfàbia), *girella* (embotit de xai), *lego* (després), *moixarró* (moixernó), *mostillo* (postres), *ninou* (regal d'any nou), *orc* (lleig), *orxegar* (vomitar), *pernada* (pegar a la cuixa), *potxó* (bes), *prací* (per aquí), *prallà* (per allà), *pramon* (per amunt), *pravall* (per avall), *probuir* (acumular), *taupa* (talpó), *tarter* (munt de coses), *tabelles* (mongeta tendra), *tribana* (barrina), *tronca* (tió), *vidriol* (serp verinosa), *xiulit* (xiular).

3. Trets compartits amb el lleidatà⁶¹

A partir de les referències de Turull (1990), Solans (1990 i 1996), Casanovas & Creus (1999) i l'ALDC.

- En vocalisme tònic, realització /e/ de les ee tòniques davant *t*, *s*, *r*. En aquest context el pallarès presenta una obertura a [ɛ] (Coll, 1991: 18). Es tracta del mateix comportament del grup A llatina+ioid en grups llatins –AI–, –ACT–, que a la Conca de Tremp també evoluciona cap a [e], diferint, doncs, de l'evolució cap a [ɛ] del pallarès (Coll, 1991: 22):

5L537 al *m[e]s* de setembre; 5L989 la *carret[e]ra*;

3L63 *ff[e]ts*; 5L2253 *ff[e]stes*

⁶¹ En alguns casos es tracta de trets compartits també amb altres subdialectes del nord-occidental, però que no tindrien el caràcter general dels trets exposats al punt 1.

- Quant a vocalisme àton, realització /ɛ/ de la *-a* desinencial d'adjectius i substantius: *collit[ɛ]*, *sol[ɛ]* (Coll, 1991: 22)⁶² com en l'àrea del lleidatà a causa d'una possible aproximació a la variant prestigiosa [↔] del català central (Recasens, 1996: 96). Aquest tret també es dona, per exemple, en l'alcoià (Colomina, 1985: 78-79). A partir de Salàs de Pallars es troba l'obertura de /a/, pròpia del pallarès. Sistac (1987: 6) ja apunta que aquest tret presenta una distribució geogràfica complexa en què les variants finals en [a] i [ɛ] són les més prestigiades.

3L18 *alegri[ɛ]*; 5L987 *depurador[ɛ]*

- Realització [ɛ] de la tercera persona del present d'indicatiu, tot i que també es recull amb [e] especialment en els informants més grans, i de la primera i tercera persones de l'imperfet d'indicatiu i del condicional simple, diferint de [a] del pallarès i de la distinció [ɛ]/[e] del lleidatà. L'ALDC recull aquesta distinció *-[ɛ]* a la primera persona del singular / *-[e]* a la tercera persona del singular en els informants de les dues localitats enquestades a la Conca de Tremp. Sembla que actualment aquesta distinció tendiria a la desaparició a favor de [ɛ] segons apunten les dades del corpus i també a partir del que detecten Casanovas & Creus (1999) entre els parlants més joves de l'àrea del lleidatà. Aquesta tendència es reproduiria en el cas de la pronúncia dels morfemes de gènere no marcat

⁶² També a l'ALDC, tot i les variacions en el timbre que es troben anotades per l'enquestador en el quadern corresponent a Palau de Noguera.

com *-ista* (Casanovas & Creus, 1999), tot i que en el cas de *-aire* sembla mantenir-se:

5L834 em *son*[ε]; 3L242 *agrad*[e];

3L103 *aguesta seri*[ε] la opinió; 2L700 *veni*[ε]

2L235 un tècnic *especialist*[ε]

A Tremp, la Seu d'Urgell i Balaguer, Viaplana (1999: 129-158) recull $-\langle\leftrightarrow\rangle$ final en la primera persona de l'imperfet d'indicatiu i del condicional simple: *cantav*[\leftrightarrow], *perdi*[\leftrightarrow], *cantari*[\leftrightarrow], *perdri*[\leftrightarrow]. A més, en el cas de Balaguer la innovació s'estendria cap a la primera i segona persones del plural: *cantàv*[\leftrightarrow]*m*, *cantari*[\leftrightarrow]*u*. La realització [\leftrightarrow] de [a] àtona és un fenomen documentat en diverses zones del domini dialectal occidental i, especialment, nord-occidental tant en posició inicial absoluta com medial de mot i final (Recasens, 1996: 92). Entre els factors que s'al·leguen per justificar aquestes realitzacions destaca el de la influència i la disponibilitat del dialecte central respecte del nord-occidental. En aquest sentit, Creus, González, Julià & Romero (2000: 155) constaten la proliferació de casos de realitzacions [\leftrightarrow]/*l* de l'article definit masculí i d'aparició de la vocal neutra tant en posició medial com final en les emissions radiofòniques des de Lleida. Sistac (1998a: 66) dóna compte de realitzacions [*al*] de l'article *el* en la parla d'Àneu.

En el cas concret de Tremp, Recasens (1996: 97) documenta l'ús de [ε] final en les formes verbals a què ens referíem – també en altres capitals comarcals: Sort, la Seu d'Urgell,

Gandesa, Falset, Mora d'Ebre— i dona notícia que Schädel⁶³ hi documentà variants de [a] a principis de segle. Es dibuixaria, així, l'evolució de la innovació [a]>[ɛ]>[↔] en posició final, que es difondria des de les àrees semiurbanes cap a la seva àrea d'influència⁶⁴, en un argument coincident amb el de Viaplana.

- En general, manteniment de la vocal pretònica: *caragol*, *toronja*, *escarabat*
- Tancament de [e]>[i]: *s[i]nyor*, *qu[i]xal* per influència de la consonant palatal o per assimilació per síl·laba posterior que conté *i*:

1L1020 *sis-centes s(e)ixanta mil*; 1L1449 *ja hai ll[i]git*

1L699 *c[i]m[i]ntiri*; 1L2186 *m[i]ntida*

- En morfosintaxi, formes *meua*, *teua*, *seua/meues*, *teues*, *seues* del possessiu femení, amb el mateix timbre vocàlic que el lleidatà [*'mewE*], [*'tewE*], [*'sewE*] davant de [*'mEwa*], etc. pròpies del pallarès (ALDC, 2123-2125) (vegeu 4.5):

1L883 *les meues àrees*; 5L22 *aguesta intervenció teua*;

1L1559 *la seua dona*

- Desinència *-i* en la primera, segona i tercera persones del singular i tercera del plural del present de subjuntiu amb reminiscències *-[ɛ]* (Alcover & Moll, 1929-1932: 208; també ALDC). En el cas dels

⁶³ SCHÄDEL, B. (1909): “Die Katalanischen Pyrenaendialekte”. *Revue de Dialectologie Romane* I, 16-98, 386-412, citat a Recasens (1996: 97).

⁶⁴ La zona semiurbana de referència en el cas de les localitats de Talarn i Salàs de Pallars, els exemples que utilitza Recasens (1996: 97), ha d'ésser Tremp i no la Seu

incoatiu amb l'increment *-isc-* coincident amb el pallarès, però amb la desinència *-i*:

1L1426 qui *tramiti*; 3L135 que *es puguin*;

3L182 que *sàpigu[en]*; 3L317 que *et canvi[en]* [*'kamβien*]

La desinència *-o* del present de subjuntiu, característica del lleidatà, no és pròpia de la Conca de Tremp.

- Desinències *-essis*, *-éssim*, *-éssiu*, *-essin* de l'imperfet de subjuntiu en coexistència amb *-esses*, *-éssem*, *-ésseu*, *-essen* (ALDC):

1L2373 que *haguéssim* tingut; 2L2236 que *anessen* a la Te

- Lèxic: *atansar* (acostar), *arena* (sorra), *arna* (rusc), *carrutxes* (caminadors), *corder* (xai), *entrepussar* (ensopegar), *escunçar-se* (escaure's), *esporret* (escàs de roba), *galleta* (galleda), *mesdiada* (migdiada), *padrí* (avi), *popa* (pit, mamella), *segla* (sèquia), *tomata* (tomàquet), *tosino* (porc), *l'undemà* (l'endemà), *vànuu* (vànova).

4. Alguns aspectes lèxics específics de la parla de la Conca de Tremp.

A partir d'Alcover & Moll (1930-1962), Coll (1990), Fortuny (1992).

En la majoria de casos es tracta de variants fonètiques, variants formals o extensions semàntiques.

arista (tall del ganivet), *bafurell d'aire* (corrent d'aire), *blair* (infringir mal físic i moral), *bria* (brisa del raïm), *brufada* (ventada de neu), *cambusseta* (tombarella), *carnús* (insult), *descurt* (despullat), *escable* (cisell dentat per esmolar la falç), *fato* (babau), *fargar-se* (arreglar-se la

d'Urgell com indica.

roba), *mirva* (quart minvant de la lluna), *molla* (gens), *pepear* (desvariejar), *peperepep* (rosella), *pulça* (puça), *rastoll* (rostoll), *rebui* (part rebutjada del ramat), *retjo* (gruixut, resistent), *rigol* (pinyol), *tarrons* (torrons), *timonets* (farigola), *tronca de Nadal* (tió), *vesí* (veí).

En conclusió, el vocalisme tònic presenta les característiques generals del català nord-occidental, també en aquells contextos articulatoris en què el pallarès obre sistemàticament a [ɛ]. En el vocalisme àton destaca una tendència cap a la pronúncia [ɛ] de la *-a* desinencial de substantius i adjectius i de la terminació de la tercera persona del present d'indicatiu, i la primera i tercera persones de l'imperfet d'indicatiu i del condicional. En aquest cas, el corpus presenta casos d'oscil·lació amb [e] en la tercera persona del present d'indicatiu i, esporàdicament, amb [a], per influència del pallarès. Les realitzacions amb [ɛ], majoritàries, s'interpretarien en diversos estudis com a resultat de la tendència innovadora d'acostament a [↔] del dialecte central. Es mantenen altres trets fonètics generals del català nord-occidental, especialment aquells menys marcats com la pronúncia [a] en grups de *e* inicial en síl·laba travada per consonant, l'africació de la sibilant prepalatal sorda [tʃ], la pronúncia de [j] semivocal davant fricativa prepalatal. Altres característiques del consonantisme són la realització com a aproximants del grups *-bl-*, *-gl-*; mentre que a nivell morfosintàctic destaca la vigència de la sonorització de *-k-* en demostratius, pròpia també del pallarès i del ribagorçà; i el manteniment de *-u-* en els possessius femenins, característic dels parlars occidentals. La influència de la llengua escrita i els models vehiculats pels mitjans de comunicació de massa accentuaria la tendència a la substitució d'aquells elements de la morfologia nominal especialment connotats com les formes

etimològiques *lo/los* de l'article definit masculí, de les formes plenes pronominals en unitats i en combinacions bàsicament per formes coincidents amb la llengua normativa i/o amb el català central, fet que analitzarem a continuació.

En els capítols precedents hem repassat diferents aspectes de caràcter geogràfic, demogràfic, històric i social per contribuir a contextualitzar la idiosincràsia actual de la parla de la Conca. Hem volgut posar de manifest que Tremp destaca com a nucli urbà important i centre de distribució secundari en el context de l'Alt Pirineu; de fet, es tracta de la segona ciutat d'aquesta àrea en nombre d'habitants, després de la Seu d'Urgell. Aquest caràcter semiurbà ens ha permès suposar que ens trobem davant d'un centre d'innovació lingüística almenys en l'àrea immediata d'influència, la seva Conca. Com hem esmentat, l'estudi morfofonològic sobre les varietats dialectals nord-occidentals de Viaplana (1999: 108) aportaria indicis en aquest sentit: situa Tremp –amb Balaguer i Lleida, d'una banda, i Falset i Mora d'Ebre, de l'altra– dins la zona de transició entre les varietats més conservadores del nord-occidental –bàsicament el nord, nord-oest, oest, sud i sud-oest del domini dialectal; això és Sort, el Pont de Suert i la Franja de Ponent– i les més innovadores, *orientalitzants*, de l'est i nord-oest –Tàrraga, Cervera, Mollerussa i la Seu d'Urgell. Com veïem, Recasens (1996: 97) fa una reflexió en aquest mateix sentit a propòsit de la pronúncia de [ɛ] final.

En definitiva, hem intentat descriure la parla de la Conca de Tremp partint de les consideracions inicials de la geolingüística i sense perdre de

vista el seu context actual. Així, aquesta varietat, com la de les zones del Pallars, la Ribagorça o la Franja de Ponent que Sistac (1992b: 9) considera més resistents *a priori* a les influències externes en exemplificar el concepte *grau d'intensitat del dialecte*, pot revelar una sèrie de tendències innovadores força pronunciades. La incorporació a l'anàlisi de diversos aspectes històrics i socials del segle XX permet matisar aquella hipòtesi inicial (vegeu Sistac, 1998/2000: 231-232), ja que la consideració del fet que l'Alt Pirineu hagués articulat les seves relacions amb Barcelona i que la capitalitat administrativa i efectiva de Lleida fos molt més recent, per exemple, podrien contribuir a explicar els indicis de 'barcelonització' que Alcover atribuïa a certes parles locals com la de Tremp.

2.2 La situació comunicativa

En les societats modernes occidentals, l'administració local, com la resta d'institucions socials, ha multiplicat la quantitat del seu discurs escrit i oral. L'estudi d'aquest univers interaccional, que presenta múltiples manifestacions especialment de caràcter escrit, amplia el camp per als estudis lingüístics, pragmàtics i sociològics, atès que qualsevol àmbit o context en què s'utilitza una llengua té característiques socioculturals específiques. Ens centrarem en les sessions plenàries municipals, que són de caràcter eminentment oral i han d'ajustar-se a una sèrie de regles restrictives de tipus legal que delimiten la presa de decisions de govern local. Cal fer notar que els àmbits altament institucionalitzats com l'administratiu o el judicial incorporen, en tant que llenguatges

d'especialitat, regles particulars d'ús lingüístic. Per tant, serà convenient revisar diversos aspectes generals de tipus legal, organitzatiu i institucional per establir el grau de representativitat i de significació d'aquest tipus de situació comunicativa.

D'entrada, en considerar el paper del ple i de l'acta en el funcionament dels ens locals, cal tenir en compte l'organització municipal mínima que, segons estableix l'article 46 de la Llei 8/1987, de 15 d'abril, municipal i de règim local de Catalunya, està formada per: l'alcalde, el ple i, en els municipis de més de 5.000 habitants, la comissió de govern. Els acords que prenen el ple i la comissió de govern, és a dir, els òrgans col·legiats, es materialitzen en actes, els aspectes fonamentals de les quals també estan regulats per diferents disposicions. Així, per exemple, l'article 52 del Text refós de disposicions legals vigents en matèria de règim local – aprovat per Reial decret legislatiu 781/1986, de 18 d'abril– n'estableix la transcendència en qualificar-les d'instrument públic i solemne amb el mateix caràcter que, en altres àmbits de la vida civil, tenen les actes notarial, judicials o electorals. Per tant, les actes recullen formalment els acords finalment adoptats en diversos tipus de sessions de govern municipal, de les quals només el ple té caràcter públic.

2.2.1 Aspectes administratius de la sessió plenària municipal

El ple municipal ha estat comparat a un Parlament en versió local (vegeu Corral, 1993: 826). Es tracta d'una sessió formal i solemne on es

debaten les qüestions locals i on es determina l'acció de govern municipal. Les seves atribucions estan estrictament delimitades per la llei⁶⁵, així com

⁶⁵ Les atribucions corresponents a aquest òrgan de govern, segons l'art. 22, de la Llei 7/1985, que és un article recent modificat per la Llei 11/1999, de 21 d'abril, són:

"2. Corresponden, en todo caso, al Pleno las siguientes atribuciones

- a) El control y la fiscalización de los órganos de gobierno.*
- b) Los acuerdos relativos a la participación en organizaciones supramunicipales; alteración del término municipal; creación o supresión de municipios y de las Entidades a que se refiere el artículo 45; creación de órganos desconcentrados; alteración de la capitalidad del municipio y el cambio de nombre de éste o de aquellas Entidades y la adopción o modificación de su bandera, enseña o escudo.*
- c) La aprobación inicial del planteamiento general y la aprobación que ponga fin a la tramitación municipal de los planes y demás instrumentos de ordenación previstos en la legislación urbanística.*
- d) La aprobación del Reglamento orgánico de las ordenanzas.*
- e) La determinación de los recursos propios de carácter tributario; la aprobación y modificación de los Presupuestos; la disposición de gastos en materia de su competencia y la aprobación de las cuentas; todo ello de acuerdo con lo dispuesto en la Ley de Haciendas Locales.*
- f) La aprobación de las formas de gestión de los servicios y de los expedientes de municipalización.*
- g) La aceptación de la delegación de competencias hecha por otras Administraciones públicas.*
- h) El planteamiento de conflictos de competencias a otras Entidades locales y demás Administraciones públicas.*
- i) La aprobación de la plantilla de personal y de la relación de puestos de trabajo, la fijación de las retribuciones complementarias fijas y periódicas de los funcionarios y el número y régimen del personal eventual.*
- j) El ejercicio de acciones judiciales y administrativas y la defensa de la Corporación en materias de competencia plenaria.*
- k) La declaración de lesividad de los actos del Ayuntamiento.*
- l) La alteración de la calificación jurídica de los bienes de dominio público.*
- m) La concertación de las operaciones de crédito cuya cuantía acumulada, dentro de cada ejercicio económico, exceda del 10 por 100 de los recursos ordinarios del Presupuesto –salvo las de tesorería, que le corresponderán cuando el importe acumulado de las operaciones vivas en cada momento superen el 15 por 100 de los ingresos corrientes liquidados en el ejercicio anterior– todo ello de conformidad con lo dispuesto en la Ley Reguladora de las Haciendas Locales.*
- n) Las contrataciones y concesiones de toda clase cuando su importe supere el 10 por 100 de los recursos ordinarios del Presupuesto y, en cualquier caso, los 1.000.000.000 de pesetas, así como los contratos y concesiones plurianuales cuando su duración sea superior a cuatro años y los plurianuales de menor*

les característiques dels representants que en formen part: tots els regidors de la corporació, més l'alcalde en qualitat de president⁶⁶.

El fet que el ple sigui el màxim òrgan col·legiat en què es troben tots els òrgans de la corporació fa que aquesta entitat ostenti el màxim grau de decisió, malgrat que en l'administració local no sigui possible parlar en termes jeràrquics, perquè el seu funcionament intrínsec es fonamenta en la parcel·lació competencial.

També considerem destacat que el ple sigui l'únic òrgan de govern municipal les sessions del qual són públiques, és a dir, que permeten l'assistència i, molt excepcionalment, la intervenció oral dels ciutadans

-
- duración cuando el importe acumulado de todas las anualidades supere el porcentaje indicado, referido a los recursos ordinarios del Presupuesto del primer ejercicio, en todo caso, cuando sea superior a la cuantía señalada en esta letra.*
- ñ) La aprobación de los proyectos de obras y servicios cuando sea competente para su contratación o concesión, y cuando aún no estén previstos en los Presupuestos.*
 - o) La adquisición de bienes y derechos cuando su valor supere el 10 por 100 de los recursos ordinarios del Presupuesto y, en todo caso, sea superior a 500.000.000 de pesetas, así como las enajenaciones patrimoniales en los siguientes supuestos:
-Cuando se trate de bienes inmuebles o de bienes muebles que estén declarados de valor histórico o artístico, y no estén previstas en el Presupuesto.
-Cuando estando previstas en el Presupuesto, superen los mismos porcentajes y cuantías indicados para las adquisiciones de bienes.*
 - p) Aquellas otras que deban corresponder al Pleno por exigir su aprobación una mayoría especial.*
 - q) Las demás que expresamente le confieran las Leyes.*
- 3. Pertenece igualmente al Pleno la votación sobre la moción de censura del Alcalde y sobre la cuestión de confianza planteada por él mismo, que se rige por lo dispuesto en la legislación electoral general.”*

⁶⁶ Article 50.1 de la Llei 8/1987, de 15 d'abril, municipal i de règim local de Catalunya.

assistents⁶⁷. Aquest cas té una especial rellevància comunicativa, encara que la participació dels assistents es redueixi, en general, a la simple presència responent d'aquesta manera al dret bàsic dels ciutadans a la informació. Els supòsits en què la llei preveu expressament la intervenció oral de l'audiència són els següents:

- a) durant el desenvolupament de la sessió es permetria la intervenció de les entitats o associacions que fossin part interessada en la tramitació administrativa d'algun punt de l'ordre del dia. La intervenció en qüestió, que s'hauria de fer abans de llegir la proposta d'acord i de començar les deliberacions i votacions, s'hauria d'haver sol·licitat a l'alcalde-president abans de l'inici de la sessió⁶⁸ i constaria en acta⁶⁹.
- b) un cop aixecada la sessió i sense constar en acta⁷⁰, es donaria l'oportunitat de preguntar sobre qüestions municipals concretes si l'alcalde-president ho autoritzés explícitament.

Les sessions plenàries tenen generalment caràcter ordinari, és a dir, se celebren amb una periodicitat preestablerta que en els municipis d'entre

⁶⁷ Les sessions de ple són generalment públiques excepte en els casos que estableix l'article 70.1 de la Llei 7/1985, de 2 d'abril, reguladora de les bases de règim local.

⁶⁸ Segons estableix l'article 228.1 del Reglamento de Organización, Funcionamiento y Régimen Jurídico de las Entidades Locales, aprovat per Reial Decret 2568/1986, de 28 de novembre.

⁶⁹ Previst a l'art. 72 de la Llei 7/1985, de 2 d'abril.

⁷⁰ Segons l'article 228.2 del Reglamento de Organización, Funcionamiento y Régimen Jurídico de las Entidades Locales, aprovat per Reial Decret 2568/1986, de 28 de novembre.

5.000 i 20.000 habitants no és mai superior a dos mesos entre sessions⁷¹. Es preveu un altre tipus de sessions plenàries: les sessions extraordinàries, que es convoquen expressament i poden tractar qualsevol aspecte, a més d'aquells en què tenen competència exclusiva, concretament l'elecció d'alcalde, la constitució de l'ajuntament o les mocions de censura⁷². Un tipus específic de sessió extraordinària és la sessió extraordinària urgent: es convoca per raons excepcionals que cal justificar i no incorpora torn de pres i preguntes.

La preparació de cada sessió plenària ha de seguir una sèrie de requisits preestablerts. En relació amb això, també vénen determinats el lloc i el temps en què es desenvoluparà, així com el fet que obligatòriament s'hagi d'iniciar amb la lectura de l'esborrany d'acta de la sessió anterior. Pel que fa a aquest darrer aspecte, actualment s'estén la pràctica de no llegir materialment l'acta sinó de distribuir-la juntament amb la convocatòria de ple⁷³. D'aquesta manera es pretén garantir la lectura personal i atenta de l'acta per part de cada membre de la corporació, perquè pugui ser aprovada –o esmenada i aprovada– en aquest primer punt⁷⁴ i agiliti la sessió. En qualsevol cas, les modificacions que es puguin introduir no poden afectar el contingut dels acords, la redacció dels quals és competència exclusiva del

⁷¹ Art. 46.2, Llei 7/1985, modificat per la Llei 11/1999, de 21 d'abril.

⁷² Art. 107, Reglamento de Organización, Funcionamiento y Régimen Jurídico de las Entidades Locales, aprovat per Reial Decret 2568/1986, de 28 de novembre.

⁷³ Art. 80, Reglamento de Organización, Funcionamiento y Régimen Jurídico de las Entidades Locales, aprovat per Reial Decret 2568/1986, de 28 de novembre.

⁷⁴ Art. 106.3, Llei 8/1987.

secretari de la corporació.

En la part dispositiva de la sessió plenària, que s'inicia amb l'aprovació de l'acta de la sessió anterior, es tracten els punts previstos per l'ordre del dia entre els quals hi ha l'anomenat *despatx d'ofici*, en què es dóna compte de les resolucions preses per la comissió de govern o per l'alcalde. En aquest punt del ple, els regidors que no formen part de l'equip de govern poden conèixer l'acció de govern que es porta a terme. Les propostes d'acord, que caldrà considerar al ple i, per tant, aprovar o rebutjar en votació, podran ser discutides a partir de l'ordre que determini l'alcalde, que assumeix funcions de moderador; en conseqüència ostenta l'autoritat de reconduir el debat, de donar-lo per acabat o de cridar a l'ordre davant d'insults, sortides de to, violacions de torns de paraula, etc⁷⁵.

Les decisions que s'adopten en sessió plenària tenen validesa si es compleixen uns mínims d'assistència i de representativitat dels membres de la corporació, que s'assoleixen amb la presència d'un terç del nombre total de membres –mai inferior a 3– més el president i el secretari, o de qui legalment els substitueixi. En un cas de mínims, doncs, en una sessió plenària municipal, hi intervindrien almenys 5 persones diferents. Aquest fet, juntament amb el de l'obligatorietat de justificar, ni que sigui de manera succinta, l'adscripció o el rebuig dels diferents grups polítics a una proposta d'acord, aporta riquesa a la interacció en aquest tipus de situació comunicativa i genera diversos esdeveniments de parla adscrits a diferents

⁷⁵ Art. 94, Reglamento de Organización, Funcionamiento y Régimen Jurídico de las Entidades Locales, aprovat per Reial Decret 2568/1986, de 28 de novembre.

graus de formalitat, des dels més propers a l'escrit com la lectura de les propostes d'acord o de citacions de documentació fins a les intervencions amb major grau d'espontaneïtat (vegeu 4.2.1).

El caràcter de les sessions té, doncs, interès des de la perspectiva lingüística, perquè possibilita l'aparició d'estils de parla informals. Tot i els mecanismes per preveure aquest tipus d'actuacions, es produeixen intervencions desestructurades o escassament preparades. Vèiem com només en les sessions ordinàries és obligatori incloure en l'ordre del dia l'apartat de precís i preguntes, de les quals no es pot derivar cap acord, és a dir, que no tenen capacitat decisòria sinó merament informativa. Tanmateix, també poden donar-se en les sessions extraordinàries. L'art. 102.4 de la Llei 8/1987 preveu diferents modalitats de formulació de preguntes i de respostes en què es combinen diferents canals de comunicació:

- les preguntes poden ser formulades oralment en el decurs de la sessió.
En aquest cas, hauran de ser contestades oralment en la sessió següent o bé immediatament si l'interpel·lat ho decideix d'aquesta manera.
- les preguntes poden formular-se per escrit, almenys 24 hores abans de l'inici de la sessió. En aquest supòsit, s'han de contestar oralment durant la sessió, si l'interpel·lat no demana un ajornament.
- les preguntes poden formular-se explícitament per ser respostes per escrit en el termini màxim d'un mes.

Darrerament, la Llei 11/1999, de 21 d'abril, modifica alguns aspectes del règim de funcionament dels òrgans col·legiats respecte del que preveia la Llei 7/1985, reguladora de les bases del règim local. Concretament, atorga major importància a la part no dispositiva de la sessió plenària, coneguda com a part de control de l'acció de govern⁷⁶. Aquesta modificació permet preguntar sobre tots els òrgans que conformen la corporació, de manera que tots els grups municipals i tots els regidors puguin demanar explicacions sobre qualsevol assumpte depenent de la corporació.

La previsió a què estan sotmesos els diferents aspectes de funcionament i de representativitat de les sessions plenàries municipals inscriuen aquesta situació comunicativa dins de l'àmbit de la formalitat, atès que aquest aspecte està estretament relacionat amb el caràcter oficial de l'administració en què es produeix i amb el tipus de comunicació tècnica que s'estableix (Duarte, 1993: 61), tot i el marge per a les intervencions espontànies que es dona a la pràctica.

2.2.2 Aspectes discursius de la sessió plenària municipal

Per començar, ens interessa destacar el procés de redacció de les actes, aspecte complex i transcendental de la tasca del secretari de la corporació, tant per la importància que comporta el trasllat d'un missatge del codi oral al codi escrit com pel fet que una qüestió de tal envergadura no compti amb una reglamentació explícita o amb unes pautes mínimes

⁷⁶ Art. 46.2.e).

de treball. La llei únicament preveu que es mantingui la fidelitat narrativa i que les intervencions dels regidors es recullin succintament. Certament, els models de llenguatge administratiu existents posen a disposició del funcionari públic un seguit de recursos lingüístics que li permetin ajustar-se al màxim a la precisió i a la intel·ligibilitat que requereix un document d'aquestes característiques.

L'acta és el document formal amb validesa legal en què consten oficialment els acords dels òrgans de govern municipal, fet que la erigeix en un dels documents més importants de l'administració local. Tant l'Estat com la Generalitat de Catalunya tenen competències en matèria de règim local, per això, de la mateixa manera que hem vist en el cas de les sessions plenàries, hi ha diverses normatives que regulen els aspectes d'estructura i de contingut de les actes. Les competències de l'Estat són en matèria de legislació general i fonamental de l'administració local, es despleguen fonamentalment en la Constitució espanyola –art. 140– i en la Llei estatal 7/1985, de 2 d'abril, reguladora de les bases de règim local⁷⁷. Pel que fa l'administració autonòmica, l'Estatut d'Autonomia de Catalunya, que se centra en la institucionalització de la Generalitat, estableix també la competència exclusiva de la Generalitat en matèria de règim local –art. 98– que es concreta a la Llei 8/1987, de 15 d'abril, municipal i de règim local de Catalunya. Aquesta Llei, que reproduïx la normativa bàsica de la Llei

⁷⁷ La resta de legislació més destacada és la següent: el Text refós de disposicions legals vigents en matèria de règim local aprovat per Reial Decret legislatiu 781/1986, de 18 d'abril; la Llei 30/1992, de 26 de novembre, de règim jurídic de les administracions públiques i del procediment administratiu comú; i el Reglament d'organització, funcionament i règim jurídic de les entitats locals, de 28 de novembre de 1986, l'article 109 de la qual és més detallat que la Llei 30/1992, que llista exhaustivament els aspectes de contingut de l'acta.

estatal 7/1985, reconeix competències mínimes als municipis i regula l'organització municipal. També estableix des de les atribucions del ple fins a les condicions i periodicitat en què aquest s'ha de reunir passant pel sistema d'adopció d'acords o els aspectes que han de consignar les actes de les sessions⁷⁸. Amb tot el que acabem d'exposar, no hi ha cap normativa legal que tracti quines normes regeixen la redacció de les actes o com s'han de constatar els aspectes de deliberació, discussió o opinió entre els membres de la corporació. Tot aquest àmbit té una importància fonamental i presenta una gran dificultat, perquè es tracta de transpassar al codi escrit formal les manifestacions de caràcter oral, en la pràctica no sempre formals (a propòsit del pas al codi escrit de les intervencions parlamentàries, consulteu Duarte, 1992/1993: 77). La tendència general consisteix a evitar la transliteració al màxim, excepte en aquells casos en què cal reproduir literalment fragments o intervencions, bàsicament per indicació explícita de qui intervé o segons criteri del secretari. Tanmateix, arran de l'arribada de la democràcia i de la introducció de mitjans tècnics per enregistrar les sessions, es va plantejar el debat entre el ventall de possibilitats que hi ha entre transcripció literal i la redacció

⁷⁸ "Article 106. 1. De totes les sessions s'ha d'aixecar acta, la qual ha de contenir, com a mínim:

- a) La data i l'hora en què comença i en què s'aixeca la sessió.
 - b) La relació de les matèries debatudes.
 - c) La relació dels assistents.
 - d) La indicació de les persones que hi han intervingut.
 - e) Les incidències esdevingudes.
 - f) Els vots emesos i els acords adoptats.
 - g) La relació succinta de les opinions emeses.
2. Correspon al secretari de la corporació o, si s'escau, al de l'òrgan corresponent d'elaborar l'acta.
 3. L'acta s'ha de sotmetre a votació en la sessió ordinària següent de l'òrgan i ha d'ésser llegida prèviament si abans no ha estat distribuïda entre els seus membres."

succinta de les actes, que és l'única disposició explícita de la Llei 8/1987 –art. 106.1.g). Sota la discussió de què s'ha d'entendre per fidelitat narrativa, hi ha segurament una qüestió també plantejable en termes lingüístics: com es compatibilitza el rigor jurídic que requereixen les actes amb el llenguatge planer que sovint apareix en els plens i de quina manera es manté el rigor de síntesi, la concisió i l'exactitud sense limitar la intervenció. En definitiva, si és possible 'traduir' una situació comunicativa oral als requisits propis i autònoms del codi escrit d'especialitat. Una experiència en aquest sentit, l'aporten els *Criteris de correcció i redacció del Diari de sessions del Parlament de Catalunya* (Parlament de Catalunya, 1993: 1) i la proposta de normes de transcripció (Parlament de Catalunya, 1991), que plantegen un seguit de punts que cal tenir en compte per mantenir la fidelitat al discurs oral en entrar en un procés de redacció:

*“La correcció i la redacció de les transcripcions de les sessions parlamentàries té per objecte establir definitivament el text de la transcripció per a ésser editat. L'objectiu primordial de la correcció ha d'ésser, per tant, d'assegurar el text en tant que transcripció d'un discurs oral, especialment pel que fa a la **fidelitat** d'aquest discurs, mitjançant la verificació de l'acord del text amb l'enregistrament magnetofònic del discurs.*

*Atès que el discurs oral esdevé, per mitjà de la transcripció, text escrit, s'ha de tenir en compte que la correcció ha de consistir a assegurar-ne també la **textualitat**, és a dir assegurar que la transcripció tingui les condicions formals necessàries per a poder ésser llegida i compresa amb normalitat”* (Parlament de Catalunya, 1993: 1)

L'estil de redacció aplicat en la confecció de les actes és, doncs, objecte d'atenció continuada en l'àmbit de l'administració local, a causa de la multiplicitat de nivells lingüístics que involucra i de les implicacions legals que comporta. És a dir, que ens trobaríem davant d'un nivell

pragmàtic, perquè la llengua oral produïda en un context de situació comunicativa concreta s'ha de traslladar a un codi escrit; i d'un nivell polític, perquè a pesar de l'aplicació de la premissa de fidelitat narrativa, la redacció pot ser qüestionada, se'n poden derivar lectures diferents o interpretacions ambigües. En qualsevol cas, la redacció de les actes és competència exclusiva del secretari, de manera que tant la part dispositiva, que òbviament no pot incorporar modificacions que canviïn el contingut dels acords, com la part de control de l'acció de govern, que conté més opinions i intervencions que han d'ésser recollides succintament, són responsabilitat d'aquest funcionari. En definitiva, aquesta tasca de redacció de les actes, que pràcticament se soluciona segons els criteris de cada professional, esdevindria en darrera instància una obra d'autor.

En general, doncs, veiem com la validesa oficial es reserva a la documentació escrita, mentre que a l'activitat oral se li atorga una funció fonamentalment solemne i informativa; en altres paraules, els camps de poder acostumen a estar codificats en l'escriptura. En conjunt, els actes administratius de l'administració local es produeixen en la varietat estàndard, en tant que textos oficials (vegeu Payrató, 1993: 149), és a dir, està previst que s'utilitzin formes de llengua de caràcter supradialectal, a causa de les necessitats prioritàries d'eficàcia comunicativa i de precisió a què se circumscriuen. A més, les llengües romàniques en general presenten una terminologia juridicoadministrativa fonamentalment culta que històricament ha tendit a suprimir els localismes (Santamaria, 1985/1986: 66). La Cancelleria Reial n'és un exemple paradigmàtic en la nostra llengua.

“(…) na cristalização das linguas administrativas téndese a prescindir do localismo incluso cando cristalizan de modo espontáneo: os que tratan de facer xeografía lingüística a partir dos testemuños dos documentos medievais, a maioría dos cales están escritos en sitios ben localizados, encontran case sempre dificultades insuperables porque a fiabilidade do documento á fala local é moi limitada. De seguida cristaliza unha koiné supradialectal que se impón como lingua tabeliónica.” (Santamaria, 1985/1986: 66)

Així, d'entre els llenguatges d'especialitat, el llenguatge administratiu és, per formulació, el més acostat a les característiques previstes per a la varietat estàndard, ja que per la funció informativa que el defineix ha de posar-se a l'abast de tota la població, a pesar dels trets lingüístics propis –terminologia i fraseologia– que el caracteritzen (Lamuella, 1986: 59). Tal com assenyala Duarte (1993: 64), cal pensar en una pluralitat de destinataris del llenguatge jurídic i administratiu: el ciutadà i l'especialista –també es pot consultar Castellón Alcalá (1998: 8). Precisament, el procés de modernització recent de l'administració i del llenguatge administratiu⁷⁹ ha implicat que les premisses bàsiques que regeixen la documentació imbriquin la funcionalitat i la claredat amb la precisió i la formalitat, per poder ajustar-se al màxim a la funció informativa i garantir l'eficàcia comunicativa. I dèiem que aconseguir

⁷⁹ Durant el segle XX, les funcions principals que assumeix l'Estat es refereixen a la prestació de serveis, de manera que els ciutadans passen a ser considerats com a clients (Comet, 1988: 7). En les darreres dècades, han sorgit a nivell global iniciatives d'actualització i simplificació –de modernització, en definitiva– del llenguatge jurídic i administratiu. És el cas de la *Plain English Campaign* que s'inicia als anys 80 en el món anglosaxó o de diverses publicacions per al castellà –*Manual de Estilo del Lenguaje Administrativo*, publicat el 1990 pel Ministerio para las Administraciones Públicas–, per a l'italià –*Codice di stile delle comunicazioni scritte ad uso delle amministrazioni pubbliche* publicat el 1994 pel Dipartimento per la Funzione Pubblica– o per al català –*Manual de llenguatge administratiu* (Duarte, Alsina & Sibina, 1991) editat per l'Escola d'Administració Pública de Catalunya– per esmentar-ne exemples propers (per a més informació es pot consultar Comet, 1988; Martínez Bargaño, 1991; Ruiz de Zarobe, 1998).

aquests objectius no és un procés senzill, perquè els trets gramaticals, estructurals, estilístics i terminològics específics previstos en els models de llenguatge administratiu deriven del llenguatge jurídic d'especialitat⁸⁰. En el cas de la llengua catalana, els principals criteris discursius previstos per a la documentació administrativa són:

- la intel·ligibilitat –per la seva relació amb els destinataris/administrats– que es pot assolir per mitjà de l'ús de veu activa, el respecte a l'ordre sintàctic lògic de la llengua, les construccions no nominals o els paràgrafs breus i internament homogenis;
- la precisió –per la seva condició de llenguatge tècnic– materialitzable a través de l'ús d'enumeracions clares i d'enllaços precisos, de matisació temàtica i conceptual i d'eliminació de repeticions innecessàries; i
- la concisió, basada en la supressió d'informació supèrflua, la síntesi d'informació essencial, l'ús de mecanismes de cohesió i coherència, i la supressió de subordinades amb *que*.

Aquestes premisses de modernització intenten evitar aspectes que comportin problemes greus d'eficàcia comunicativa com l'excés de tecnicisme o l'ús de girs o formulismes tradicionals, al mateix temps que procuren integrar aspectes imprescindibles com la càrrega intertextual inherent –referències legals, necessitat d'exhaustivitat, etc. (vegeu

⁸⁰ Segons Duarte (1989: 94) aquest tecnolècte és el més documentat històricament i el que ha incidit més notablement en la configuració de models lingüístics formals en les llengües occidentals.

Castellón Alcalá, 1998: 13).

La necessitat creixent de precisió que experimenta el llenguatge usat en les comunicacions especialitzades ha portat a elaborar el concepte d'estratificació vertical dels llenguatges d'especialitat (vegeu Hoffman, 1987/1998: 62-68). Es tracta de l'establiment de diversos estrats caracteritzats per organitzar-se a partir de diferents nivells d'abstracció, formes lingüístiques, àmbits d'ús i tipus de participants. Això significa que qualsevol llenguatge d'especialitat pot presentar diferents estrats i aplicat al llenguatge administratiu, les manifestacions orals de l'administració local presentarien un nivell d'abstracció baix⁸¹, usarien el llenguatge natural amb terminologia especialitzada i sintaxi controlada, se situarien en l'àmbit de la producció material i estarien participades per càrrecs electes i funcionaris els quals, a més de l'audiència, actuarien també com a receptors.

En resum, les sessions plenàries municipals constitueixen un àmbit restringit d'interacció en el sentit que les intervencions estan majoritàriament estipulades amb antelació i que l'administrat en queda exclòs, malgrat estigui prevista la seva presència com a auditori. Les

⁸¹ “En el cas del llenguatge administratiu, el contingut de la comunicació és més aviat genèric: la gestió i la tutela dels interessos generals en qualsevol dels àmbits materials de l'actuació administrativa (sanitat, educació, obres públiques, etc.). Pel que fa al mode, cal destacar el predomini del canal escrit sobre l'oral i que, en els casos en què la comunicació es produeix oralment a les dependències dels organismes administratius, aquesta té un caire més sociolectal –col·loquial– que tecnolectal. I quant al tenor, el fet que els comunicants (un funcionari i un administrat o dos funcionaris entre ells no es coneixen i mantinguin una relació tutelada pel dret administratiu determina que la comunicació tingui un caràcter impersonal i formal” (Martí i Mainar, 1996: 10).

característiques de les modalitats orals d'aquesta situació comunicativa s'associen a les activitats que competencialment li pertocuen, bàsicament: temàtica general, tot i que adscrita a les àrees de treball relacionades amb les competències de l'administració local; formalitat de tracte i ordre rigorós tant pel que fa a la temàtica com al desenvolupament i a la interacció verbal. Aquests aspectes requereixen, o si més no pressuposen, cert nivell de preparació de les intervencions per part dels participants, fonamentalment a causa de les restriccions d'extensió, de temps, de temàtica i de representació, així com pel caràcter formal i estructural de l'esdeveniment que constreny la situació. En qualsevol cas, ens trobem davant d'una situació comunicativa que porta associades unes expectatives de conducta lingüística, ja que facilita la previsió del reconeixement d'intencions i del comportament lingüístic dels interlocutors (Payrató, 1993: 147). Cabré (1998: 176) destaca precisament dos dels aspectes que acabem de descriure com a caracteritzadors del discurs especialitzat: el tema i, especialment, la manera de tractar-lo, és a dir, la major o menor estructuració i elaboració del discurs. Un tercer component de la comunicació especialitzada –encara seguint Cabré (1998: 176)– és la diversificació discursiva que pot admetre en funció de les característiques situacionals. Dins de l'àmbit de l'administració local, les manifestacions lingüístiques tenen majoritàriament caràcter escrit i altament institucionalitzat; tanmateix, hem anat exposant que les sessions plenàries es textualitzen en materialitzar-se en documents amb valor legal i executiu. Tot i això, a pesar de la previsió i del caràcter institucional a què fem referència, es tracta d'una situació comunicativa que permet l'aparició d'un ampli ventall de modalitats de parla que ocupen diferents esgraons en l'escala de formalitat (vegeu 4.2.1) i diferents posicions en el *continuum*

que es forma entre els modes escrit i oral. Així per exemple, la part de control de l'acció de govern, que juntament amb la part dispositiva conformen els dos grans blocs de treball del ple, obre, a pesar del grau de fixació dels canals d'intervenció, importants possibilitats d'interacció amb escàs grau de preparació. També està prevista la possibilitat d'interacció de l'audiència, si bé en circumstàncies molt pautades, de manera que generalment són excepcionals.

2.2.3 Aspectes situacionals de la sessió plenària municipal

Les manifestacions lingüístiques orals, espontànies i informals són estudiades i caracteritzades des de fa dècades per diferents disciplines relacionades fonamentalment amb l'anàlisi de la conversa –vegeu Sacks, Schegloff & Jefferson (1974)–, sigui des d'una perspectiva etnogràfica –per exemple Tusón (1988) o Kerbrat-Orecchioni (1990)– o etnometodològica –com en els treballs de Güllich & Kotschi (1995) o de Berkenbusch (1995). En canvi, l'interès per les modalitats lingüístiques orals, planificades i formals és més recent i es concreta en recerques sobre les diferències i les relacions entre l'oralitat i escriptura –en són una mostra Halliday (1985/1989), Calsamiglia (1990 i 1994), Cassany (1987) o Calsamiglia & Tusón (1999)⁸²– i en la tradició de la lingüística del text, basada en la descripció de tipologies textuais –podeu consultar Adam (1992) o Bassols & Torrent (1996). Al nostre país, destaquen els

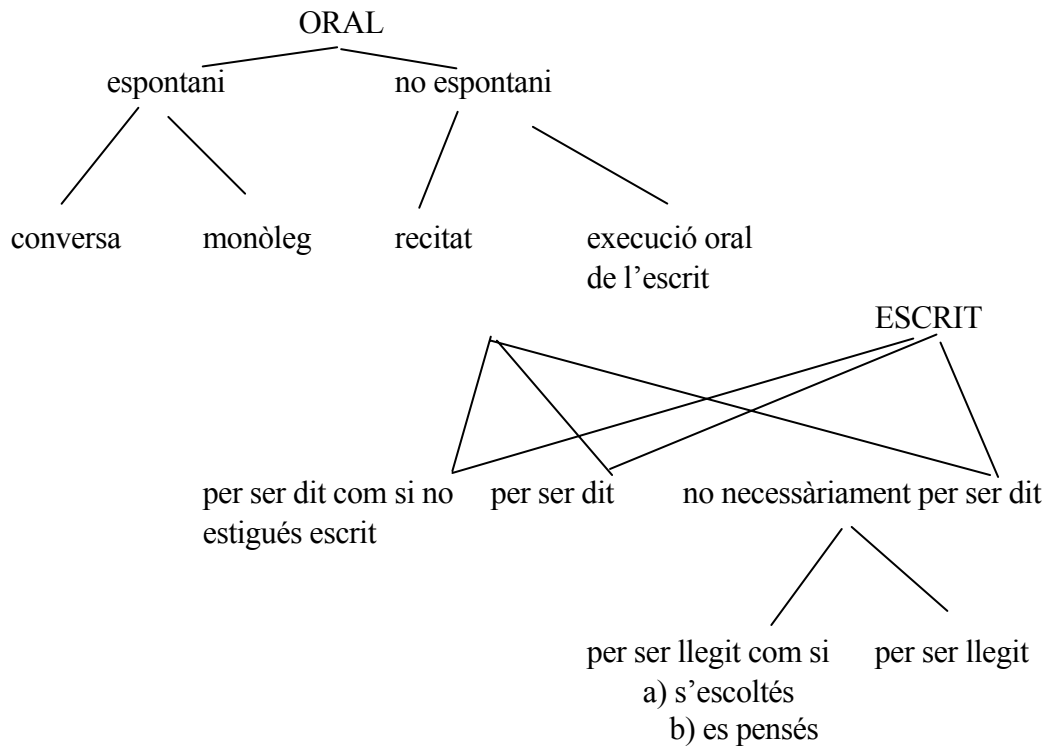
⁸² També el projecte de recerca *Les interrelacions dels discursos oral i escrit en l'audiovisual* de la Universitat Autònoma de Barcelona, dirigit per a A. M. Torrent (<<http://www.blues.uab.es/recerca>>).

treballs sobre discurs acadèmic a càrrec de Cros (1995 i 1996) i del Grup d'Estudis del Discurs de la Universitat Pompeu Fabra⁸³. Amb tot, els assumptes menys tractats són els aspectes pragmàtics que es troben implicats en el pas del canal oral a l'escrit (Tuson, 1991: 14) i les modalitats discursives híbrides oral/escrit –el cas del discurs teatral o dels noticiaris radiofònics, per exemple– que es conceben com a *continuum* de parla (Gregory & Carroll, 1978/1986: 47). Algunes d'aquestes modalitats discursives són objecte d'estudi compartit de diverses disciplines: és el cas de la notícia periodística, que és profusament tractada des de la teoria dels gèneres periodístics –vegeu Gomis (1988/1989)– o des de la lingüística textual –especialment la notícia de premsa a van Dijk (1980, 1983 i 1987)–; o del discurs teatral, tradicionalment tingut en compte des de la prosòdia –per exemple a Coromines (1963/1989), Halliday (1970) o Gras (1997).

Precisament, la generalització dels mitjans de comunicació audiovisual ha familiaritzat entre els parlants les diverses de les modalitats lingüístiques i registres situats en aquest *continuum* entre l'oralitat i l'escriptura, que han esdevingut quotidians perquè es projecten de manera indiscriminada cap a tots els parlants. Gregory & Carroll (1978/1986: 82) presenten un diagrama molt divulgat en la tradició sociolingüística catalana –que reproduïm a la Il·lustració 2.1 partir d'una adaptació de Payrató (1988/1990: 53)– en què es representen les modalitats de parla situades entre l'oral i l'escrit, incorporant-hi la dualitat preparat-no preparat.

⁸³ Vegeu <<http://www.upf.es/dtf/xarxa/grup1.htm.htm>>

Il·lustració 2.1 Modalitats lingüístiques segons la relació entre l'usuari i el mode de producció del discurs (a partir de Payrató, 1988/1990: 53)

La sociolingüística distingeix dues grans dimensions en l'estudi de la variació lingüística: la variació associada a l'usuari –variació geogràfica– i la variació associada a l'ús –variació funcional, registres. Des d'aquesta perspectiva, Halliday (1968: 155) –en una primera formulació– fixa tres paràmetres operatius per a la categorització dels registres: el camp, el mode i l'estil:

“The formal properties of any given language event will be these associated with the intersection of the appropriated field, mode and style, for example, will be in the scientific field, lecturing mode, and polite style; more delicately, in the biological field, academic lecturing mode and teacher to student style” (Halliday, 1968: 155).

Més endavant i com a conseqüència de diverses elaboracions

prèvies⁸⁴, Gregory & Carroll (1978/1986) reformulen aquests tres factors inicials en els quatre factors dicotòmics: camp –genèric o específic–, mode –oral o escrit–, tenor –informatiu o interactiu–, i to –formal o informal–, que esdevenen la proposta més divulgada en la tradició sociolingüística catalana –vegeu per exemple Marí (1987a) i (1987b)– i a la qual ens hem referit a l’hora de caracteritzar la sessió plenària municipal a 2.2.3. Tot i que aquests quatre components categoritzadors han esdevingut molt coneguts per l’aplicació que se’n fa a l’ensenyament obligatori, es compta encara amb escassos estudis empírics que n’evidenciïn la preeminència sobre d’altres d’hipotètics o que n’estableixin jerarquies segons les situacions –per al cas del català, vegeu-ne una aproximació a Payrató (1998).

Entre que les propostes teòriques que tenen en compte altres factors o diferents combinacions de factors, cal destacar Allan Bell (1984), que incorpora el factor disseny de l’audiència; així com d’altres plantejaments procedents de la mateixa lingüística sistèmica com les aportacions de Hasan (1973); de l’anàlisi del discurs –vegeu Brown & Fraser (1979) o Duranti (1985)–, o de l’estilística –per exemple la proposta de Crystal & Davy (1969)⁸⁵.

Ens trobem, doncs, davant d’un àmbit d’estudi compartit per diferents disciplines i models teòrics que s’ocupen de les manifestacions lingüístiques en diferents contextos socioculturals. En aquest context,

⁸⁴ Spencer & Gregory (1964) i Gregory (1967).

⁸⁵ Aquesta proposta preveu vuit dimensions estilístiques o situacionals organitzades segons es tracti de trets d’ús lingüístic relativament permanents –idiosincràtiques i dialectals–, trets d’ús lingüístic fonamentals –model i participació– i variants

l'etnografia de la comunicació ha desenvolupat la delimitació de tres unitats d'interacció que permetin descriure el comportament comunicatiu (Duranti, 1985: 200-201): *a*) la *situació comunicativa* (vegeu 1.1), presa com a unitat analítica bàsica i definida per Erickson (1988: 1085) com “*the scene of speech performance*” –seria el cas de la sessió plenària municipal–, que engloba *b*) l'*esdeveniment de parla* o conjunt de components situacionals (Saville-Troike, 1987: 664) –la discussió d'un acord de ple, per exemple–, i *c*) l'*acte de parla*, que implica les formes lingüístiques i les normes socials (Hymes, 1972: 57) –el cas de la fórmula d'inici de la sessió plenària.

Hymes (1962/1968: 110-124) desenvolupa una de les taxonomies més divulgades per a la descripció d'un esdeveniment comunicatiu de qualsevol comunitat lingüística, basada en els sis factors constitutius dels esdeveniments de parla formulats per Jakobson –emissor, destinatari, missatge, contacte, context i codi– i relacionats amb les sis funcions del llenguatge –emotiva, conativa, poètica, fàtica, referencial i metalingüística. Aquest model etnogràfic, conegut per l'acrònim SPEAKING de les inicials de cada factor en anglès –adaptada al català com a PARLANTT⁸⁶ per Boix & Vila (1998: 123-129)–, s'elabora a partir del concepte de context de situació proposat per Malinowski i posteriorment incorporat a la teoria lingüística per Firth. La pretensió del model és proporcionar les pautes necessàries per a la descripció de qualsevol interacció verbal a través dels setze factors de comunicació –

relatives a la llengua –activitat professional, estatus, propòsit i singularitat.

⁸⁶ P (Participants), A (seqüències d'Actes), R (Raons), L (Localització o situació), A (Agents), N (Normes d'interacció), T (To o clau), T (Tipus de discurs).

components of speech– que permeten caracteritzar tot esdeveniment de parla (vegeu Taula 2.2).

Taula 2.2 Components de l'esdeveniment de parla segons Hymes (1962/1968: 110-124)

Lloc i temps de l'acte lingüístic (<i>setting</i>)	S (<i>Situation</i>)
Escena (<i>scene</i>)	marc físic i imatge mental
Parlant (<i>speaker, sender</i>)	P (<i>Participants</i>)
Emissor (<i>addressor</i>)	participant
Receptor o audiència (<i>hearer, receiver or audience</i>)	
Destinatari (<i>addressee</i>)	
Intencions com a resultats (<i>purposes outcomes</i>)	E (<i>Ends</i>)
Intencions com a objectius (<i>purposes goals</i>)	resultats, propòsits, intencionalitat
Forma del missatge (<i>message form</i>)	A (<i>Act sequences</i>)
Contingut del missatge (<i>message content</i>)	fases
To (<i>key</i>)	K (<i>Key</i>) clau
Canals (<i>channels</i>)	I (<i>Instrumentalities</i>)
Codis (<i>forms of speech</i>)	mode
Normes d'interacció	N (<i>Norms</i>)
Normes d'interpretació	normes
Gèneres	G (<i>Genres</i>) modalitats discursives

Biber (1994) ha proposat un model situacional diferent per a la identificació i la descripció dels registres a partir de la quantificació estadística de trets lingüístics. En una formulació inicial, aquest model proposa vuit components de la situació de parla: les característiques i els rols dels participants, les relacions entre els participants, el marc, el tema, el propòsit, l'avaluació social, les relacions entre els participants

en el text i el canal (Biber, 1988: 30-31). En una reelaboració posterior (Biber, 1994: 40-41), ofereix major exhaustivitat en la descripció de cada component i alhora incorpora el component de l'avaluació social en les relacions entre els participants en el text. En aquesta recerca planteja l'anàlisi del repertori lingüístic de la comunitat a partir de l'establiment de nivells de generalitat per a cada registre que es determinen identificant conjunts de trets lingüístics i comunicatius anomenats *dimensions*⁸⁷ (també es pot consultar Biber, 1995: 18).

Taula 2.3 Paràmetres situacionals de variació segons Biber (1994: 40-41)⁸⁸

- I. Communicative Characteristics of Participants**
 - A. Addressor(s): Single/plural/institutional
 - B. Addressee(s):
 - 1. Self/other
 - 2. Single/plural/unenumerated
 - C. Audience: yes/no

- II. Relations Between Addressor and Addressee**
 - A. Social role relations –relative status and power of addressor and addressee:
Addressor has more power /equal status/addressee has more power
 - B. Extent of shared knowledge of topic: high/low
 - 1. Specialist knowledge of topic: high/low
 - 2. Specific personal knowledge: high/low
 - C. Interactiveness: extensive/slight/none
 - D. Personal relationship: like. respect. fear: kin. friends. enemies. colleagues. etc

- III. Setting**
 - A. Characteristics of the place of communication:
 - 1. Private/public
 - 2. Domain:
Business and workplace

⁸⁷ Com en el model de Hymes, Biber concep la noció de situació molt lligada a la de funció, ja que els components de la situació són analitzats per lligar-los a les funcions dels trets lingüístics.

⁸⁸ Calsamiglia & Tusón (1999: 330-332) en presenten una versió en castellà.

Education and academic
Government and legal
Religious
Art and entertainment
Domestic and personal
Other

3. Audio/visual mass media (television, radio, cinema)

B. Extent to which place is shared by participants:
immediate/familiar/removed

C. Extent to which time is shared by participants:
immediate/familiar/removed

*D. Specific place and time of communication

IV. Channel

A. Mode (primary channel):
written/spoken/signed/mixed/(other)

B. Permanence:
recorded/transient

C. Medium of transmission:

If recorded:

1. Taped/transcribed/typed/printed/hardwritten/e-mail/other

2. Published/unpublished

If transient:

3. Face-to-face telephone/radio/TV/other

D. Embedded in a larger text from a different register: yes/no

V. Relation of Participants to the Text

A. Addressor-production circumstances
revised or edited/scripted/planned/on-line

B. Addressee-comprehension circumstances:
on-line/self-imposed time constraints

*C. Addressor's and addressee's personal evaluation of text
important/valuable/required, beautiful, popular, etc.

*D. Addressor's attitudinal stance toward the text:

1. Emotionally involved/removed

2. Reverence/everyday

3. Excitement

*E. Addressor's epistemological stance toward the text:
belief, conviction, doubt, etc.

VI. Purposes. Intents. and Goals

A. Factuality:
(Purported to be) based on fact/speculative/imagine/mixed

B. Purposes:

1. Persuade or sell: high/medium/low

2. Transfer information: high/medium/low
3. Entertain/edify: high/medium/low
4. Reveal self (including expression of personal feelings, attitudes, or efforts at enhancing interpersonal relations): high/medium/low

***VII. Topic/Subject**

- A. Level of discussion:
specialized/general/popular
- B. Specific subject: finance, science, religion, politics, sports, law, people, daily activities, etc.

*Parameters that are not specified as closed sets

Els enregistraments de sessions plenàries municipals que componen el corpus s'han recollit per gravació ordinària a la sala de plens de l'Ajuntament de Tremp a partir de l'entorn natural de producció, de manera que es tracta de dades no reactives, en l'obtenció de les quals la investigadora no ha intervingut directament. En tant que situació comunicativa presentaria, a grans trets, les característiques que detallem tot seguit, a partir de la taula de components de l'esdeveniment de parla de Hymes (1962/1968: 110-124) i dels paràmetres situacionals de variació de Biber (1994: 40-41):

- I) Pel que fa a les **característiques comunicatives dels participants**, l'emissor és generalment plural, ja que acostuma a parlar en nom del grup polític que representa; l'alcalde sovint parla en nom de la institució o bé de l'equip de govern i el secretari s'ajusta als aspectes que marca la llei. Els receptors són igualment plurals. De fet, ja hem dit que per al conjunt de la documentació administrativa hi ha un doble destinatari. En les sessions plenàries que configuren el corpus el nombre de participants legalment actius –càrrecs electes i secretari– és de setze. En els enregistraments només es recullen les

intervencions d'onze participants, dels quals deu esdevenen informants, atès que s'adeqüen al perfil previst (vegeu 3.2.2). Les possibilitats d'intervenció de l'audiència –habitualment entre quinze i vint persones– estan limitades a supòsits molt puntuals.

- II) Quant a les **relacions entre emissors i receptors**, el rol social s'estableix en termes de jerarquia, sobretot en el cas de l'alcalde, que ostenta el poder de dirigir el desenvolupament del ple i, per tant, domina les normes d'interacció⁸⁹. També els regidors del govern i els grups polítics minoritaris amb poder decisorí tenen un major pes real i simbòlic. En canvi, l'estatus social dels membres del consistori quedaria bastant diluït en el conjunt, atès que el rol i la representivitat que ostenten com a càrrecs electes i membres del consistori tindria major pes simbòlic.
- III) El coneixement compartit i el conjunt d'interacció entre els participants en la sessió plenària acostuma a ser alt. Les relacions personals són tensament cordials. El **lloc** on transcorre la situació comunicativa i en què els participants comparteixen el temps d'interacció és un espai públic i compta amb la presència de representants de mitjans de comunicació escrits d'abast provincial.
- IV) El **mode o canal** inclou diverses modalitats lingüístiques situades en el *continuum* oral-escrit. Les sessions plenàries són sistemàticament enregistrades per a la redacció de l'acta i

⁸⁹ “El domini de l’<<administració governamental>> és un nexa que uneix la gent bàsicament per un cert conjunt de propòsits. Encara més, els uneix bàsicament per a un cert conjunt de relacions de rols i en un àmbit delimitat. Així el domini és una construcció socio-cultural estreta dels termes de comunicació, d’acord amb les institucions d’una societat i les esferes d’activitat de la comunitat lingüística, de manera que el comportament individual i els models socials puguin ser distingits mútuament i, encara, puguin ser relacionats entre si” (Fishman, 1984: 55)

segueixen unes fases legalment establertes.

- V) Pel que fa a la **relació entre els participants i el text**, les circumstàncies de producció dels emissors presenten diversos graus de preparació i de formalitat, malgrat que les modalitats discursives previstes serien orals i preparades. Les circumstàncies de recepció se circumscriuen a temes coneguts de govern municipal amb restriccions de temps. L'emissor acostuma a trobar-se involucrat en el discurs, excepte en el cas del secretari, que acostuma a tenir una posició més tècnica i, per tant, distant.
- VI) El textos de la part dispositiva es basen generalment en fets i documentació legal i reflecteixen l'acció de govern. El **pròposit** central de les intervencions dels regidors és persuadir l'audiència i convèncer l'interlocutor.
- VII) Finalment, la **temàtica**, que inclou tots els aspectes de govern municipal, pot generar diferents nivells de discussió: general – formal, però també populista i demagògic– i, en ocasions, amb un major grau d'especialització.

La caracterització de la sessió plenària de l'administració local, seguint les pautes principals de dos dels models situacionals més influents, ens permet insistir en el fet que les condicions de producció lingüística d'aquesta situació comunicativa emmarcada en l'àmbit institucional són fixes i determinades per la temàtica, el mode oral, el propòsit comunicatiu, els rols dels participants i la formalitat, independentment del fet que no totes les modalitats lingüístiques que s'hi produeixin puguin ser caracteritzades com a preparades o formals. En el cas que ens ocupa, les modalitats de parla que concorren en la sessió

plenària de l'administració local i que conformen el corpus componen un ampli ventall que abarca des de les escrites amb la finalitat de ser dites – lectura en veu alta, lectura que simula oralitat improvisada, etc.– fins a les converses formals o informals, preparades o espontànies. És a dir, un conjunt d'usos orals majoritàriament planificats, però en alguns casos espontanis, transgressors de la formalitat i associables al moment concret, al tema que es tracta, a la identitat dels parlants, al seu repertori lingüístic o al seu nivell sociocultural. Per a la determinació de la pertinença d'una intervenció a un o altre factor d'estil de parla, prenem com a paràmetres descriptius l'escala classificadora dels textos segons el grau de preparació o d'improvisació en la producció establerta a Castellà (1992: 128). Aquesta classificació preveu des dels estils de parla produïts a partir del control més absolut del que s'ha de dir –rituals, com les formes de salutació o comiat– fins als textos totalment improvisats, passant per les lectures i memoritzacions de textos –per exemple noticiaris de ràdio–, textos amb esquema previ que permeten la construcció dels aspectes gramaticals –com contar contes– i textos improvisats de tema prèviament pensat –seria el cas de les declaracions d'un polític (vegeu la Taula 2.4). L'aplicació d'aquest plantejament als diferents tipus d'intercanvi previstos en la sessió plenària municipal, obtenim la caracterització que s'exposa a la Taula 2.5.

Taula 2.4 Graus d'espontaneïtat del discurs segons Castellà (1992: 128)

GRAU 0	Rituals	Fórmules de salutació i de comiat; ritus religiosos, acadèmics, parlamentaris, etc.
GRAU 1	Lectura o memorització d'un text	Noticiaris de ràdio i TV; teatre; cinema; recitació; cançó; lectura d'un discurs; etc.
GRAU 2	Textos amb esquema previ	Conferència; homilia; classe; entrevista (l'entrevistador); presentador d'un concurs;

		tertúlia; conte explicat; entrevista per demanar feina (l'entrevistador); etc.
GRAU 3	Textos improvisats de tema pensat prèviament	Conferència; homilia; entrevista (l'entrevistat); classe; declaracions d'un polític; intervencions a reunions professionals i tècniques; intervencions a juntes i assemblees; entrevista per demanar feina (el sol·licitant); etc.
GRAU 4	Textos improvisats	Conversa en confiança (el desenvolupament)

Taula 2.5 Caracterització dels diferents tipus de seqüència de la sessió plenària segons el grau d'espontaneïtat

Part de la sessió	Grau d'espontaneïtat	Exemple breu ⁹⁰
Obertura de la sessió	0. Ritual	<i>S'obre la sessió</i>
Lectura de l'acta de la sessió anterior i de qualsevol dictamen o proposta d'acord	1. Lectura	Acta de la sessió ordinària del dia vint-i-cinc de maig. Primer punt. Lectura i aprovació de l'acta. La comissió de governació hisenda i promoció econòmica del dia quinze d'abril del mil nou-cents noranta-sis va prendre la següent proposta d'acord per unanimitat dels dotze membres presents en aquell moment. Atès que per acord del ple de l'ajuntament del dia vint-i-cinc de juny de mil nou-cents noranta-dos es va constituir amb efectes del dia trenta de desembre
Discussió de propostes d'acord o de punts de l'ordre del dia	2. Textos amb esquema previ 3. Textos improvisats amb tema pensat prèviament 4. Textos improvisats	El grup de X també votarem que no. No podem acceptar el pressupost per varies raons. Primera, no es posa un pressupost de onze milions per cobrir gastos pràcticament ordinaris de l'ajuntament, l'any passat es va actuar de la mateixa manera.
Aprovació de l'acta de la sessió anterior i de qualsevol proposta d'acord, dictamen de comissió, etc.	0. Ritual	Primer punt. Aprovació de l'acta de la sessió del dia nou del quatre del noranta sis. A secretaria no s'ha rebut cap reclamació queixa o modificació per lo tant s'entendria aprovat.
Precs i preguntes formulades per escrit	1. Lectura	Hi ha un informe. No, dos. S, cap de la policia local de l'ajuntament de T, que durant una patrulla rutinària (...)

⁹⁰ Per facilitar la disposició i la lectura de la Taula 2.5, els exemples es reproduïxen en transcripció ortogràfica i amb la puntuació corresponent.

Resposta a preguntes formulades per escrit	2. Textos amb esquema previ 3. Textos improvisats amb tema pensat prèviament 4. Textos improvisats	No, no, jo no sabia tot això. Jo tenia la certesa que no s'estava tocant la finca municipal, però confio en determinades persones, cosa que vostè no fa. Que el problema de fons és aquest, que no s'estava tocant la finca municipal.
Preguntes formulades oralment	2. Text amb esquema previ	Sí, jo voldria fer una pregunta i això ja hi vai(g) preguntar a la comissió de cultura també. Són molts els quadres d'aque(s)t senyor?
Resposta a preguntes formulades oralment	3. Text improvisat d'esquema pensat prèviament 4. Textos improvisats	S(e)ixanta-quatre. La idea que es té en principi és fer, eh, una part, una part, això es va parlar amb ell, i es va parlar, doncs, amb les persones d'un banc de de aquests quadres.
Informes i assumptes d'urgència dels regidors	1. Lectura 2. Textos amb esquema previ 3. Textos improvisats amb tema pensat prèviament 4. Textos improvisats	Pues hai(g) d'informar de que recientment el S i jo, com a membres del grup municipal de X, vam tenir la iniciativa de dirigint-se als serveis administratius i jurídics de la delegació del govern.
Mocions	1. Lectura 2. Textos amb esquema previ 3. Textos improvisats amb tema pensat prèviament 4. Textos improvisats	Passo a llegir ràpidament la moció, el manifest dels alcaldes promotors de la campanya un país, una bandera. La campanya un país, una bandera és una crida a tots els ajuntaments de Catalunya perquè únicament es posi a l'asta dels balcons dels ajuntaments la bandera catalana.
Fórmula d'aixecament de la sessió	0. Ritual	<i>S'aixeca la sessió</i>

Tot i que molt succintament, podem apreciar com els espais previstos per a la interacció presenten casos que es poden adscriure a diversos graus d'espontaneïtat, de manera que les circumstàncies de producció del discurs, sobretot la variació en el grau d'implicació personal, incidirien significativament en aquests resultats. En definitiva, doncs, podem concloure que la sessió plenària municipal, que aborda temàtiques relatives al govern municipal i es vehicula a través d'un mode oral de producció i de transmissió del missatge, s'inscriu en el domini del discurs oral formal. Tanmateix, a pesar de respondre a un mode oral de producció i

de recepció, combina estratègies discursives pròpies de l'escrit amb d'altres associades al discurs oral, bàsicament mecanismes de coherència i de repetició relacionats amb el menor rigor en la selecció i en l'elaboració de la informació. Les modalitats lingüístiques de les sessions plenàries de l'administració local se circumscriuen a una sèrie de condicions fixes relatives al lloc i al temps de producció, amb normes externes que afecten la interacció verbal i no verbal dels locutors, i marcades per fórmules lingüístiques estables que en determinen l'inici, el final i les grans parts internes, això és, que estableixen els límits situacionals que ens permeten identificar els diferents esdeveniments de parla que exposarem a 4.2.1.